

P R A C E

INSTYTUTU GOSPODARSTWA NARODOWEGO

PAPERS OF THE POLISH INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH

Komitet Redakcyjny: — *Editorial Committee:*
J. RUDZIŃSKI, dr W. HAGEMEJER, dr J. ZAGÓRSKI

Sekretarz: — *Secretary:*
mgr. W. IWASZKIEWICZ

Nr 5

WRZESIEŃ — 1948 — SEPTEMBER

Rok II Year

TREŚĆ — Contents

	Str.
1. Spożycie artykułów masowej konsumpcji w Polsce w 1946 i 1947 r. — J. Jędruszek <i>Consumption of Some Commodities in Poland 1946–1947</i>	1
2. Zmienność pracowników w okresie powojennym — mgr. W. Iwaszkiewicz <i>The Mobility of Labour in the Post — War Period</i>	19
3. Sytuacja gospodarcza Europy w 1946 i 1947 r. — mgr. T. Witt <i>Europe's Economic Situation</i>	31
4. <i>English Summaries</i>	45

SPOŻYCIE ARTYKUŁÓW MASOWEJ KONSUMPCJI W POLSCE W 1946 i 1947 R.

JERZY JĘDRUSZEK.

I. Wstęp.

Wobec braku danych statystycznych, dotyczących wszystkich potrzebnych elementów, badanie konsumpcji ograniczyć się może tylko do niektórych artykułów, a przede wszystkim do artykułów masowego spożycia; w tym wypadku mięsa, ryb, cukru, spirytusu, piwa, tytoniu, drożdży i zapalek.

Podstawą porównawczą dla określenia stosunkowej wielkości powojennego spożycia w liczbach globalnych i na głowę są liczby spożycia z 1938 r. w całej Polsce i na Ziemiach Dawnych. Określenie liczb dla tych dwóch obszarów jest konieczne, wobec różnic jakie na nich istniały w wielkości spożycia. Uchwycenie spożycia badanych artykułów na Ziemiach Dawnych było o tyle utrudnione, że publikacje GUS podają tylko dokładne liczby (wg województw) za pierwsze półrocze 1938 r., a przy niektórych artykułach, np. cukrze i piwie, podają jedynie globalne spożycie krajowe. W pierwszym i drugim wypadku spożycie na Z. D. w r. 1938 obliczono wg stosunkowego rozdziału tego spożycia na województwa z r. 1937. Jest to naogół słuszne, bo zbadanie tego stosunku na przestrzeni kilku lat (1933 — 37) wykazuje minimalne odchylenia od liczb stosunkowych obliczonych dla r. 1937. Przy obliczaniu konsumpcji na terenie grupy województw południowych i centralnych spożycie zmniejszono wg procentu ubytku ludności, a nie wg obszaru.

Ludność całej Polski w r. 1938 przyjęto na 34.849 tys.¹⁾ Z. D., wg. obliczeń Instytutu Gospodarstwa Narodowego na 23.109 tys. i Polski w r. 1946 na 24 m.l.²⁾

II. Spożycie mięsa.

Liczby spożycia mięsa obliczane są przede wszystkim z danych o uboju zwierząt rzeźnych. W specyficznych warunkach powojennych przy szacunku spożycia mięsa w r. 1946 — uwzględnić jeszcze należy dostawy zagraniczne w formie pomocy UNRRA czy importu w ramach umów handlowych.

Dane o uboju zwierząt rzeźnych w r. 1946 i 1947 ogłaszane w „Wiadomościach Statystycznych” GUS³⁾ nie odzwierciedlają rzeczywistej wielkości uboju choćby przede wszystkim dlatego, że uwzględniają jedynie ubój weterynaryny; nie biorą natomiast całkowicie pod uwagę uboju pozaweterynaryjnego.

Forsewaz można przyjąć, że ubój całkowity stoi w pewnym stałym stosunku do pogłowia,

¹⁾ Mały Rocznik Statystyczny r. 1939, str. 15, tabl. 7.

²⁾ Wg danych z pierwszego spisu ludności z r. 1946 dokładna liczba wynosi 23 911 172. Nie można jej jednak, wobec trwającego wciąż ruchu repatriacyjnego, uważać za ostateczną.

³⁾ Rocznik 45/46, str. 141, 246. Rok 1947, zesz. 4, str. 48, zesz. 9, str. 121.

dlatego będzie można oszacować całkowity ubój w r. 1946 i 1947 (weterynaryjny i pozaweterynaryjny), opierając się właśnie na tym stosunku, obliczonym dla r. 1938, lub na liczbach skorygowanych, właściwych dla okresu powojennego.

Jednak i liczby dla r. 1938, nie dają dokładnego obrazu uboju całkowitego; dane bowiem o uboju pozaweterynaryjnym nie są kompletne ze względu na niedokładności notowań statystycznych czynionych w tej dziedzinie przez zarządy gminne i wobec nienotowania przez nie całości uboju dokonywanego przez rolników. Liczby rzeczywiste były napewno większe aniżeli odpowiednie liczby notowane przez GUS.

1. Szacunek spożycia mięsa na wsi w r. 1938.

Przy szacunku hipotetycznego uboju pozaweterynaryjnego można wyjść z wielkości określających spożycie mięsa na wsi zakładając, że mięso spożywane przez rolników pochodzi tylko z uboju pozaweterynaryjnego. Przy tym założeniu cały problemat sprowadzi się do przełiczenia całkowitego spożycia wiejskiego na ubój, który w całości potraktowany zostanie jako hipotetyczny ubój pozaweterynaryjny.

Jedynie informacje o spożyciu mięsa na wsi⁵⁾ zawierają opracowania Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego⁶⁾. Badania, których wyniki opublikowano we wspomnianym wydawnictwie, objęły 728 reprezentacyjnych gospodarstw wiejskich we wszystkich województwach; podane liczby spożycia na głowę dotyczą tylko osób dorosłych. Dla szacunku całkowitego spożycia mięsa (łącznie ze słoniną) na wsi przyjęte zostanie przeciętne spożycie na głowę na poziomie 50% liczb reprezentacyjnych, odnoszących się do gospodarstw zwykle bogatszych i stojących na wyższym poziomie aniżeli przeciętne gospodarstwa wiejskie. Przy wyliczaniu całkowitego spożycia mięsa na wsi dla dokładności obliczeń brane były pod uwagę wielkości spożycia w poszczególnych województwach.

Dla dokonania tego wyliczenia należy jeszcze całą ludność wiejską sprowadzić do ludności dorosłej, bowiem tylko dla tej ludności podane są normy spożycia. Otóż w r. 1931 ludność wiejska do lat 14 stanowiła 35,7% ogółu ludności wiejskiej w Polsce⁷⁾. Przy zastosowaniu przeciętnego przyrostu dla całej Polski, równego w latach 1932 — 1938, 1,2%⁸⁾, można obliczyć całkowitą ludność wiejską w r. 1938. Jednostka

z grup ludności do lat 14 zostanie potraktowana jako 0,6 jednostki z grupy ludności dorosłej; w ten sposób ludność dorosła ogółem na wsi i całkowite spożycie mięsa w r. 1938 (obliczone dla poszczególnych województw wg norm dla danych województw) jest następujące:

CAŁKOWITE SPOŻYCIE MIĘSA NA WSI W ROKU 1938.

	Cała Polska	Ziemie Dawne
Cała ludność wiejska	23.505,5 tys.	14.381,1 tys.
Ludność dorosła	20.148,1 „	12.477,8 „
Spożycie mięsa	276.348,0 ton	174.681,5 ton

Przy obliczaniu ludności Ziemi Dawnych z województwa łwowskiego odliczono ubytek — w wysokości 56,4% z białostockiego zaś — 25,1%.

Z obliczonych całkowitych kwot spożycia mięsa i tłuszczu (słonina) przeciętne spożycie na głowę ludności wiejskiej w r. 1938 wypada w całej Polsce 13,7 kg a dla Ziemi Dawnych — 14,0 kg.

Dla obliczenia hipotetycznego uboju pozaweterynaryjnego należy całkowitą liczbę spożycia mięsa rozdzielić na spożycie mięsa poszczególnych rodzajów, by dopiero z tych liczb przejść do szacunku uboju w sztukach. Rozdział ten zostanie dokonany na podstawie stosunku poszczególnych gatunków mięsa do ogólnej jego sumy otrzymanej z notowanego częściowo przez GUS⁹⁾ uboju pozaweterynaryjnego w r. 1938, przyjmując, że w całym uboju pozaweterynaryjnym stosunki te układały się tak samo, jak w części zarejestrowanej przez GUS.

Otóż ubój pozaweterynaryjny w r. 1938 (wg notowań GUSu), przy liczbach szacunkowych dla III i IV kwartału jest następujący:

UBÓJ POZAWETERYNARYJNY WG NOTOWAN GUSu W R. 1938 W SZTUKACH.

	Bydło rogate	Cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy
Cała Polska	36 662	154.161	997.051	330.952
Ziemie Dawne	19.178	48.750	402.968	70.111

W uboju pozaweterynaryjnym nie uwzględniona jest pozycja koni; ich ubój bowiem dokonywał się całkowicie pod nadzorem weterynaryjnym.

Powyższe liczby uboju pozaweterynaryjnego przeliczyć należy na poszczególne gatunki mięsa użytkowego w kilogramach, by dopiero z wielkości tych znaleźć poszukiwany stosunek

⁵⁾ Liczby o spożyciu dotyczą mięsa i tłuszczu, przy czym w tej drugiej pozycji, niewątpliwie największą rolę odgrywa — słonina. Dla tego z pozycji tej można będzie później przejść na szacunek uboju w sztukach.

⁶⁾ Biblioteka Puławska nr. 29, Indywidualne wyniki rachunkowe gospodarstw włościańskich za rok 1936/37, Warszawa 1939.

⁷⁾ Mały Rocznik Statystyczny, r. 1939, str. 18.

⁸⁾ Mały Rocznik Statystyczny, r. 1939, str. 33.

⁹⁾ GUS publikuje tylko dane o uboju pozaweterynaryjnym za I i II kwartał r. 1938 w Wiadomościach Statystycznych z tego roku, str. 452 i 541. Szacunek tego uboju dla III i IV kwartału jest przeprowadzony przy założeniu, że stosunek uboju pozaweterynaryjnego do uboju całkowitego w III i V kwartale r. 1938 jest taki sam jak w tych kwartałach w r. 1937.

poszczególnych gatunków mięsa do globalnej ilości mięsa spożywanego na wsi. Na podstawie danych zawartych w Małym Roczniku Statystycznym¹⁰⁾, obliczono procent mięsa użytkowego (tzn. ogólnej produkcji mięsa poszczególnego gatunku) do wagi żywca poszczególnych zwierząt za okres lat 1933 — 1937. Za podstawę przyjęto przeciętny procent z tych 5 lat. Na podstawie tego procentu wagę żywca za rok 1938 przeliczona została na mięso użytkowe, ta liczba zaś skolei podzielona przez ilość sztuk odpowiedniej grupy zwierząt da wagę użytkową (przeciętną) jednej sztuki. Wagi te są następujące:

WAGA MIĘSA Użytkowego w 1 sztuce RZEŻNEJ¹¹⁾.

	Bydło rogate	Cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy	Konie
Przec. waga 1 szt. w kg	148,1	25,5	90,5	15,2	167

Na podstawie powyższych wag poszczególnych sztuk w mięsie użytkowym można wyliczyć wielkość spożycia mięsa poszczególnych gatunków, pochodzącego w r. 1938 z uboju poza weterynaryjnego wg notowań GUSu. Spożycie to jest następujące:

MIĘSO POCHODZĄCE Z UBOJU POZAWETERYNARYJNEGO (WG NOTOWAŃ GUSu) W ROKU 1938.

	Woło- wina	Ciele- cina	Wie- przo- wina	Baranina	Mięso ogó- łem
W T O N A C H					
Cała Polska	5.429,6	3.931,1	90.233,1	5.030,5	104.624,3
Ziemie Dawne	2.840,3	1.243,1	36.468,6	1.065,7	41.617,7

Poszukiwany stosunek poszczególnych gatunków mięsa do całości mięsa pochodzącego z uboju pozaweterynaryjnego wg notowań GUSu jest następujący:

PROCENT POSZCZEGÓLNYCH GATUNKÓW MIĘSA W GLOBALNEJ IŁOŚCI MIĘSA POCHODZĄCEGO Z UBOJU POZAWETERYNARYJNEGO W R. 1938.

	Woło- wina	Ciele- cina	Wie- przo- wina	Baranina	Mięso ogó- łem
Cała Polska	5,2	3,8	86,2	4,8	100
Ziemie Dawne	6,8	3,0	87,6	2,6	100

Obecnie, wg znalezionego stosunku, rozdzielone zostanie na poszczególne gatunki oszacowane uprzednio¹²⁾ całkowite spożycie mięsa na wsi w r. 1938. Liczby te przy zastosowaniu powyższych procentów są następujące:

SPOŻYCIE POSZCZEGÓLNYCH GATUNKÓW MIĘSA NA WSI W TONACH W R. 1938.

Tab. 1

	Mięso ogółem	Wołowina	Cielęcina	Wieprzo- wina ¹³⁾	Baranina
Cała Polska	276.848,0	14.371,1	10.501,2	238.212,0	13.264,7
Ziemie Dawne	174.681,5	11.878,3	5.240,5	153.021,0	4.541,7

2. Hipotetyczny ubój całkowity w Polsce w r. 1938.

Przy przyjętym założeniu, że mięso spożywane na wsi pochodzi całkowicie z uboju nielegalnego, liczby powyższe można przeliczyć na ubój w sztukach, dzieląc je przez obliczone powyżej przeciętne wagi użytkowe jednej sztuki rzeżnej w poszczególnych grupach zwierząt.

HIPOTETYCZNY UBOJ POZAWETERYNARYJNY W R. 1938 W SZTUKACH.

Tab. 2

	Bydło rogate	Cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy
Cała Polska	97.030	411.812	2.632.176	872.678
Ziemie Dawne	80.205	205.510	1.690.839	298.796

**UBOJ POZAWETERYNARYJNY W R. 1938 WG NO-
TOWAŃ GUSu W SZTUKACH.**

Tab. 3

Cała Polska	36.662	154.161	997.051	330.952
Ziemie Dawne	19.178	205.510	402.968	70.114

Obliczony hipotetyczny ubój pozaweterynaryjny obejmuje już sobą notowaną przez GUS część liczby uboju pozaweterynaryjnego. Notowany przez GUS ubój pozaweterynaryjny stanowi w każdej grupie zwierząt w r. 1938 na terenie całej Polski około 38% hipotetycznego uboju pozaweterynaryjnego podanego powyżej. Można ogólnie powiedzieć, że przed wojną na terenie całej Polski jedynie co trzeci rolnik dokonywał rejestru uboju przeprowadzanego we własnym zakresie.

Doliczając hipotetyczny ubój pozaweterynaryjny do uboju weterynaryjnego w r. 1938, notowanego przez GUS, otrzymamy całkowity ubój hipotetyczny w Polsce w r. 1938, potrzebny do znalezienia szukanego stosunku tego uboju do pogłowia. (tabl. 4).

Stosunek całkowitego uboju obliczonego na podstawie notowań GUSu w r. 1938 do hipotetycznego całkowitego uboju w tym roku jest następujący:

STOSUNEK UBOJU CAŁKOWITEGO W/G NOTOWAŃ GUSu DO HIPOTETYCZNEGO CAŁKOWITEGO UBOJU W ROKU 1938.

Polska	95,5%	90,6%	78,2%	58,1%	100%
Ziemie Dawne	94,3%	91,2%	78,1%	59,0%	100%

Z liczb powyższych wynika, że z pod notowań GUSu wymykał się najbardziej ubój pozawete-

rinaryjny ubój owiec i kóz oraz ubój trzody chlewnej. Ubój koni oraz ubój bydła rzeżnego,

¹³⁾ Pozycja wieprzowiny obejmuje sobą również słoninę.

¹⁰⁾ Mały Rocznik Statystyczny, rok 1939, str. 158.

¹¹⁾ Wagi te obliczone są z materiałów GUSu. Są to więc wagi przyjmowane do przeliczeń przez GUS.

¹²⁾ Patrz str. 2.

HIPOTETYCZNY UBOJ CAŁKOWITY W SZTUKACH W R. 1938.

Tab. 4

	Bydło rogacze	Cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy	Konie
Polska					
Uboj weterynaryjny	1.373.338	2.338.839	4.882.949	419.084	9.000
Hipot. ubój pozaweter.	97.030	411.812	2.632.176	872.678	—
Hipot. ubój całkowity	1.470.368	2.750.651	7.515.125	1.291.726	9.000
Ziemie Dawne					
Uboj weterynaryjny	995.146	1.574.270	4.185.529	259.230	8.225
Hipot. ubój pozaweter.	80.205	205.510	1.690.839	298.796	—
Hipot. ubój całkowity	1.075.351	1.779.780	5.876.368	558.026	8.225
UBOJ CAŁKOWITY W SZTUKACH WG NOTOWAŃ GUS-u W R. 1938.					
Polska					
Uboj weterynaryjny	1.373.338	2.338.839	4.822.949	419.048	9.000
Uboj pozaweter.	36.662	154.161	997.051	330.952	—
Uboj całkowity	1.410.000	2.493.000	5.880.000	750.000	9.000
Ziemie Dawne					
Uboj weterynaryjny	995.146	1.574.270	4.185.529	259.230	8.225
Uboj pozaweter.	19.178	48.750	402.968	70.114	—
Uboj całkowity	1.014.324	1.623.020	4.588.497	329.344	8.225

hipotetyczny i notowany przez GUS, jest w pierwszym wypadku identyczny, w drugim zaś — prawie identyczny.

Po otrzymaniu podanych powyżej liczb dla całkowitego uboju hipotetycznego w r. 1938 można znaleźć stosunek procentowy tego uboju do pogłowia w tym roku. Otóż pogłowie inwentarza żywego obliczone na dzień 30.VI.1938 r.¹⁴⁾ jest następujące:

POGŁOWIE INWENTARZA W ROKU 1938 W CAŁEJ POLSCE.

Tab. 5

	Bydło rogacze i cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy
Polska	10.503.457	7.524.870	3.830.485

Porozycja cieląt tak, jak to było stosowane w poprzednich tabelkach, nie jest tu uwzględniona oddzielnie, wobec jej braku w notowaniach GUS-u; koni nie uwzględniono, ponieważ szacunek uboju tych zwierząt nie musi być dokonywany wobec faktu, że ubój notowany można przyjąć za ubój całkowity. Naogół bowiem pozaweterynaryjny ubój koni nie może mieć większego znaczenia.

Nie brano tu też pod uwagę wielkości pogłowia na obszarze Ziemi Dawnych. Szukanie stosunku uboju do pogłowia na tym obszarze byłoby o tyle niesłuszne, że ubój na tych terenach był większy, niżby to wynikało jedynie z wielkości pogłowia. Przed wojną bowiem centralne

ziemie Polski importowały zwierzęta rzeźne (głównie trzodę chlewną) z ziem wschodnich. Import taki (w celach uboju) istniał głównie przede wszystkim na skutek zgrupowania fabryk przetworów mięsnych w Poznańskim i na Pomorzu.

Porównanie hipotetycznych liczb uboju całkowitego w r. 1938 z pogłowiem w tym roku da nam poszukiwany stosunek.

STOSUNEK HIPOTETYCZNEGO UBOJU CAŁKOWITEGO W R. 1938 DO POGŁOWIA W R. 1938.

Tab. 6

	Bydło rogacze i cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy
Cała Polska	40,0 % ¹⁵⁾	100 % ¹⁵⁾	33,7 %

Stosunek powyższy jak i uprzednio jeszcze podane liczby mięsa użytkowego w sztukach rzeźnych uległy w warunkach powojennych zmianie. Rozpatrzmy najpierw zagadnienie wydajności w mięsie sztuk bitych. Dla lat 1933, 1938 przyjęto, że w bydło rogacym wydajność ta wynosiła 53%, w grupie cieląt — 63%, trzody chlewnej — 71,7%, owiec i kóz — 45,7%. Wg materiałów Komisariatu Rządowego do Spraw Gospodarki Mięsem¹⁶⁾ wydajność ta uległa obec-

¹⁵⁾ Dokł. 99,8%. Jeśli uwzględnić eksport żywcą procent ten wyniesie 104%.

¹⁶⁾ Patrz pracę inż. R. Buczyńskiego pt. „Szacunek podaży zwierząt rzeźnych oraz produkcji mięsa w Polsce w 1947 r.”

¹⁴⁾ Wiadomości Statystyczne r. 1938, str. 574.

nie zmniejszeniu. Przyjęto ją tu ostatecznie na 48% dla bydła; 58%—dla cieląt i 42%—dla owiec i kóz. Wydajność w mięsie trzody chlewnej i koni pozostawiono bez zmiany. Podane liczby stosunkowe są nieco większe, niż to wynika z materiałów Komisariatu; większe w tym stosunku, w jakim i liczby podane w tej notatce dla okresu przedwojennego są większe od odpowiednich liczb Komisariatu.

Skorygowana dla lat 1946, 1947, waga użytkowa sztuk rzeźnych jest następująca:

Tab. 7

	Bydło rogate	Cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy	Konie
Waga użyt- kowa 1 szt. w kg	134,1	23,5	90,5	14,0	166,7

3. Szacunek spożycia mięsa na wsi w r. 1947.

Obecnie pozostałe do rozpatrzenia sprawa stosunku uboju do pogłowia. Obliczony on zostanie dla r. 1947, podobnie jak i dla r. 1938 tzn. za pomocą uchwycenia uboju całkowitego od strony globalnego spożycia mięsa. Badania przeprowadzane są odrazu dla r. 1947, bowiem dla tego roku istnieją materiały Państwowego Instytutu Naukowego Gospodarstwa Wiejskiego dotyczące spożycia mięsa na wsi. Znalezione stosunek dla r. 1947 przyjęty zostanie za słuszny i dla r. 1946.

Badania P. I. N. G. W. objęły sobą spożycie ludności dorosłej w 70 gospodarstwach reprezentacyjnych w województwach: warszawskim, łódzkim, lubelskim, gdańskim, pomorskim; poznańskim i rzeszowskim. Przeciętne spożycie tych gospodarstw w danym województwie zostanie zmniejszone o 50%; tak oszacowana liczba przyjęta zostanie jako przeciętne spożycie wiejskiej ludności dorosłej w branym pod uwagę województwie.

Ponieważ P. I. N. G. W. nie podaje szacunków spożycia mięsa ludności wiejskiej dla całej Polski, przeciętna dla wymienionej grupy województw obliczona zostanie za pomocą ważenia liczb spożycia przez stosunek ludności wiejskiej tych województw (w r. 1946) do całej wiejskiej ludności polskiej. Tak obliczone spo-

18 stanowi 39,3% czyli 6.325 tys. osób. W r. 1938 ludność ta stanowiła 45,2%¹⁷⁾ przy czym z tego 9,5% przypadało na ludność w wieku 15 — 19 lat, czyli 21% w stosunku do grupy ludności do lat 19. Obliczona w tym stosunku ludność w wieku 15 — 19 lat stanowi w r. 1947 — 8,3%; na ludność więc do lat 14 pozostaje 31% czyli 5.011,8 tys. osób, co w przeliczeniu na ludność dorosłą daje 3.007, 1 tys. osób.

Ogółem więc ludność dorosła wiejska w r. 1947 — wynosi łącznie z przyrostem 14.332,6 tys. osób (w r. 1946 — 14.162,6 tys. osób).

Przy przeciętnym spożyciu mięsa na głowę w wysokości 14,8 kg spożycie globalne mięsa na wsi wynosi w r. 1947.

212.122,5 ton.

Wobec braku bieżących danych GUS-u o uboju pozaweterynaryjnym liczba ta rozdzielona zostanie na poszczególne gatunki mięsa w/g stosunku wynikłego z uboju pozaweterynaryjnego w r. 1938 na Ziemiach Dawnych. Błąd, jaki ewentualnie wyniknie z tak przeprowadzanego rozdziału, będzie niewielki i może przede wszystkim pomniejszyć nieco pozaweterynaryjny ubój trzody chlewnej.

4. Szacunek uboju całkowitego i spożycie mięsa ze źródeł krajowych w r. 1946 i 1947.

Liczby powyższe przeliczyć można na ubój pozaweterynaryjny wg uprzednio podanych wag użytkowych sztuk rzeźnej.

Posiadając tak obliczony ubój całkowity można przejść do znalezienia stosunku uboju całkowitego do pogłowia.

Tutaj pojawia się jeszcze nowe zagadnienie. Istnieje bowiem prawdopodobieństwo (specjalnie dla r. 1946), że dane GUS-u dotyczące pogłowia w r. 1946 i 1947 nie są dokładne. Liczby pogłowia dla 1947 r., obliczone z oszacowanego uboju całkowitego na podstawie znajomości procentu, jaki przeznaczony jest z pogłowia poszczególnych zwierząt rzeźnych na ubój, są nieco inne niż liczby GUS-owskie; są one większe.

Przy obliczaniu spożycia mięsa można posługiwać się dwoma metodami: 1) można oprzeć

SPOŻYCIE MIĘSA NA WSI W R. 1947.

Tab 8

Ogółem	Wołow.	Cielęcina	Wieprzow.	Baranina	Konina
212.122,5 t	14.424,3 t	6.363,7 t	185.819,3 t	5.515,2 t	—

życie wynosi 14,8 kg mięsa na głowę ludności dorosłej w r. 1947. Liczba ta zostaje przyjęta jako przeciętne spożycie ludności wiejskiej w r. 1947. (w r. 1938 wynosiło ono w całej Polsce—13,7 kg, a na Z. D. — 14,0 kg).

Ludność wiejska w r. 1947 obliczona zostanie na podstawie spisu z r. 1946 plus przyrost w wysokości 1,2%. Wg danych Małego Rocznika Statystycznego z 1947 r. ludność wiejska do lat

się tylko na liczbach pogłowia GUS-u i na podstawie znanych liczb stosunkowych „odrztu” na ubój obliczyć ubój całkowity, 2) można znaleźć, tak jak to było zrobione powyżej, najpierw ubój całkowity (uboju pod nadzorem weterynaryjnym plus ubój pozaweterynaryjny) wyliczony z szacunku spożycia mięsa na wsi i na

¹⁷⁾ Mały Rocznik Stat. 1939, str. 18.

jego podstawie dopiero pogłowie. Przy dokładnym uchwyceniu liczby pogłowia i przy dobrym szacunku spożycia mięsa na wsi obie metody powinny dać jednakowe wyniki.

Przy ustaleniu stosunku uboju do pogłowia na 100% pogłowie wyniesie 4.837.488; jest ono większe od podanego przez GUS w r. 1947 o 14,8%. Przy owcach i kozach oraz koniach

UBÓJ SZACUNKOWY CAŁKOWITY W R. 1947 W SZTUKACH. Tab. 9

	Bydło rogate	Cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy	Konie
Ubój poza- wetrynar.	107.564	270.796	2.053.251	393.943	--
Ubój wetery- naryjny (GUS)	399.998	329.767	2.784.237	79.953	7.630
Szacunek ub. całkow.	507.562	600.563	4.837.488	473.896	7.630

Dla wyczerpania możliwości szacunku spożycia mięsa użyte tu zostaną obie metody, przy czym wobec istnienia prawdopodobieństwa niedokładnego uchwycenia liczb pogłowia przez GUS większy nacisk położony zostanie na metodę drugą.

Ubój bydła rогatego stanowi około 14% stanu pogłowia, a cieląt około 50%¹⁸⁾. Obliczone na podstawie liczb powyższych pogłowie wyniosłyby: bydła rогatego 3.625.440 sztuk, a cieląt 1.201.126; ogółem więc 4.826.566 sztuk. Liczba ta

zakładamy, że dane GUS-u są słuszne. Ostateczny więc stosunek uboju do pogłowia skorygowany w odnośnych pozycjach w r. 1947 jak i w r. 1946 jest następujący:

STOSUNEK SZACUNKOWEGO CAŁKOWITEGO
UBOJU W R. 1947 DO POGŁOWIA W R. 1947.

Bydło rогate i cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy
23 ⁰ / ₁₀₀	100 ⁰ / ₁₀₀	29 ⁰ / ₁₀₀

POGŁOWIE WG DANYCH GUS-u.

Tab. 10

	Bydło rогate i cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy	Konie
1946. VI.	3.910,5 tys. szt.	2.674,1 tys. szt.	1.274,1 tys. szt.	1.729,5 tys. szt.
1947. VI	4.691,0 „	4.215,4 „	1.631,7 „	1.995,6 „

jest większa od GUS-owskiej o 2,9%. Przyjmując to pogłowie za słuszne całkowity ubój bydła rогatego i cieląt, wynoszący w r. 1947—1.108.125, stanowi 23% w stosunku do pogłowia. Z powyższego uboju na bydło rогate przypada 45,8%, na cielęta zaś — 54,2%.

Przy trzodzie chlewnej stosunek uboju do pogłowia przyjęty został na 100%; możliwości regeneracyjne trzody są tak duże, że fakt, regeneracji nie odbija się na ogół na stosunku uboju do pogłowia. Stosunek tu przyjęty jest nawet mniejszy, niż wynikający z danych Komisariatu do Spraw Gospodarki Mięsem, R. Buczyński, we wspomnianej już w notatce pracy, przyjmując go w wysokości 104,6%.

Przy obliczaniu całkowitego uboju w r. 1946 liczby pogłowia wg danych GUS-u dla tego roku skorygowane zostaną w tym samym stosunku jak analogiczne liczby w r. 1947 (tzn. dla grup bydła rогatego i cieląt oraz trzody chlewnej).

SKORYGOWANE LICZBY POGŁOWIA W R. 1946
I 1947 W SZTUKACH.

(Metoda druga).

Tab. 11

	Bydło rогate i cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy	Konie
1946. VI	4.028.535	3.069.867	1.274.100	1.729.500
1947. VI	4.826.566	4.837.488	1.631.700	1.995.600

Obecnie można już przejść do szacunku uboju całkowitego w r. 1946 i spożycia mięsa w roku 1946 i 1947. Wykorzystując znaleziony stosunek całkowitego uboju do pogłowia można obliczyć ubój całkowity w r. 1946. Ubój bydła

¹⁸⁾ Wg materiałów Komisariatu do Spraw Gospodarki Mięsem stosunek w wyp. bydła rогatego jest mniejszy i wynosi około 12%. Przyjęte tutaj 14% odpowiada mniej więcej stanowi z 1938 r.

rogatego i cieląt rozdzielony zostanie na te poszczególne pozycje wg odpowiedniego stosunku z r. 1947.

portu²⁰⁾ globalne spożycie mięsa na terenie całej Polski jest równe 905.559 ton, a na terenie Ziemi Dawnych 683 609 ton. Spożycie w przeli-

SZACUNKOWY UBOJ CAŁKOWITY W R. 1946

W SZTUKACH.

Tab. 12

	Bydło rogate	Cielęta	Trzoda chlewna	Owce i kozy	Konie
Uboj całkowity . . .	423.878	501.620	3.069.867	370.763	6.931
Uboj weter.	252.132	198.889	1.246.573	59.511	6.931
Szacunek uboju poza- weter.	171.746	302.731	1.823.294	311.252	—

Mając obliczone dane o uboju całkowitym (i wadze użytkowej zwierząt rzeźnych w r. 1938 i obecnie) można przejść do szacunku globalnego spożycia mięsa w Polsce w r. 1938, 1946 i 1947. Produkcja mięsa w r. 1938 było następująca:

czeniu na głowę wynosiło w r. 1938 na terenie całej Polski 25,9 kg, a na terenie Ziemi Dawnych 29,6 kg. Wg danych GUS-u o uboju weterynaryjnym i pozaweterynaryjnym globalne spożycie mięsa (po odliczeniu eksportu) wynosiłoby w r. 1938 odpowiednio 733.834,0 ton

PRODUKCJA MIĘSA W R. 1938 Z CAŁKOWITEGO

UBOJU HIPOTETYCZNEGO W TONACH.

Tab. 13

	Wołowina	Cielęcina	Wieprzowina	Baranina	Konina	Ogółem
Polska	217.761,5	70.141,6	680.118,8	19.634,2	1.500,3	989.156,5
Z. D.	159.259,5	45.384,4	531.811,3	8.482,0	1.371,1	746.308,3

Dla otrzymania liczby spożycia mięsa w kraju w 1938 r. od powyższych liczb globalnych produkcji mięsa należy odliczyć eksport. Eksport przetworów mięsnych i mięsa w r. 1938 wynosił ogółem 83.598 ton. Przyjmujemy, że utrata Ziemi Wschodnich spowodowała zmniejszenie eksportu o 25%¹⁹⁾ eksport więc z obszaru Ziemi Dawnych wynosił 62.699 ton. Po odliczeniu eks-

i 550.545,5 ton, a na głowę ludności: 21,1 kg i 23,8 kg (na Z. D.).

W r. 1946 i 1947 GUS, jak to już było zaznaczone, notuje tylko ubój pod nadzorem weterynaryjnym²¹⁾.

Spożycie²²⁾ mięsa z tego uboju i z oszacowanego uboju pozaweterynaryjnego w r. 1946 i 1947 jest następujące: (metoda druga).

SPOŻYCIE MIĘSA W POLSCE W TONACH

W 1946 R.

THE CONSUMPTION OF MEAT IN POLAND IN 1946. m. tons

Tab. 14

	Wołowina beef	Cielęcina veal	Wieprzow. pork	Baranina mutton	Konina horse	Ogółem total
Z uboju weter. From veterinary slaughter	33.810,9	4.673,9	112.814,9	833,2	1.155,0	153.287,9
Z uboju pozaweter. From non veterinary slaughter	23.031,1	7.114,2	165.008,1	4.357,3	—	199.510,9
w 1947 r.						
Z uboju weter. From veterinary slaughter	53.639,7	7.749,5	251.973,5	1.119,3	1.271,9	315.753,9
Z uboju pozaweter. From non veterinary slaughter	14.424,3	6.363,7	185.819,3	5.515,2	—	212.122,5

¹⁹⁾ Założenie to uczyniono na podstawie, że całkowity ubój trzody chlewnej i bydła rogatego (zwierząt rzeźnych istotnych przy eksporcie) wynosił na Ziemach Odstąpionych w r. 1938 około 25%.

²⁰⁾ GUS — Rocznik Handlu Zagranicznego, r. 1938, I część.

²¹⁾ Wiadomości Statystyczne 1945/46, str. 141, 246, rok 1947, zeszyt 4 i 9.

²²⁾ Jest to właściwie produkcja mięsa, ale ponieważ była ona w całości spożywana, można ją przyjąć za spożycie pochodzące ze źródeł krajowych.

OGÓLNE SPOŻYCIE MIĘSA W POLSCE W TONACH
THE TOTAL CONSUMPTION OF MEAT IN POLAND IN METRIC TONS
 (metoda druga)

Tab. 15

	wołowina <i>beef</i>	cielęcina <i>veal</i>	wieprzowina <i>pork</i>	baranina <i>mutton</i>	konina <i>horse</i>	Ogółem <i>total</i>
r. 1946	56.842,0	11 788,1	277.823,0	5.190,7	1.155,0	352.798,8
r. 1947 ²³⁾	68.064,0	14 113,2	437.792,8	6.634,5	1.271,9	527.876,4

Całkowite spożycie mięsa w Polsce w tych latach obliczone metodą pierwszą, tzn. na podstawie GUS-owskich liczb pogłowia, jest następujące:

spożycia dla lat 1946 i 1947 okaże się, że w porównaniu z r. 1938 wzrosło poważnie stosunkowe spożycie wieprzowiny. Udział poszczególnych gatunków mięsa w globalnej masie mięsa

OGÓLNE SPOŻYCIE MIĘSA W POLSCE W TONACH
 (metoda pierwsza)

Tab. 16

r. 1946	55.240,1	11.455,9	242.006,1	5.190,7	1.155,0	315.047,8
r. 1947	66.265,5	13.742,3	381.493,7	6.634,5	1.271,9	469.407,9

Wzrost spożycia mięsa w r. 1947 (obliczane go obydwojema metodami) był bardzo poważny, wzrosło ono o 49% w stosunku do roku 1946. Spożycie jednak w r. 1946 było prawdopodobnie większe niż obliczone powyżej. Większe bowiem było napewno spożycie miejskie (zakładaliśmy, że spożycie miejskie wynikało tylko z uboju weterynaryjnego); źródłem jego był nie tylko ubój weterynaryjny ale również w poważnym stopniu, wobec nienależytego jeszcze zorganizowania w tym roku rynku mięsnego — ubój pozaweterynaryjny. Zakładamy, że spożycie to zwiększy całkowite spożycie miejskie o 20% oraz, że ubój pozaweterynaryjny przeznaczony na rynek miejski nie zmniejszy spożycia wsi.

Globalne skorygowane spożycie miejskie wyniesie wtedy nie 153.287,9 ton ale 183.945,5 ton; globalne zaś spożycie mięsa w Polsce — 383.535,4 ton, a nie 352.798,8 ton. Spożycie w r. 1947 jest większe od tej liczby o 37,5%.

Ten i tak duży wzrost spowodowało przede wszystkim bardzo szybkie zwiększenie spożycia wieprzowiny. W r. 1947 spożycie to wzrosło o 57,6%; po skorygowaniu spożycia miejskiego w r. 1946 o — 43,7%. Badając liczby

spożywanego jest następujący: (liczby dla roku 1946 skorygowane):

Tab. 17

	Wołowina	Cielęcina	Wieprzowina	Baranina	Konina
1938 Z.D.	21,3%	6,1%	71,3%	1,1%	0,2%
1945	16,1%	3,3%	78,7%	1,5%	0,3%
1947	12,4%	2,8%	82,9%	1,3%	0,2%

Zmianom bardzo poważnym uległo również stosunkowe spożycie mięsa w miastach i na wsi. Zmian tych przy obecnie istniejących danych statystycznych dokładnie nie można uchwycić, można jednak w pewnym stopniu wskazać ich tendencje. W tym celu zostaje przyjęte założenie, że ubój pozaweterynaryjny idzie na zaopatrzenie wsi, ubój zaś weterynaryjny — miast. Tu należy nadmienić, że o ile założenie to dla r. 1938 jest stosunkowo słuszne, to dla lat powojennych — a szczególnie r. 1946 — dużo mniej słuszne. Poważna bowiem część z uboju pozaweterynaryjnego szła na zaopatrzenie miast. Spożycie na wsi i w miastach ze źródeł krajowych, przy powyższym założeniu jest następujące:

Tab. 18

	Ludność miejaska	Ludność wiejska	Spoż. global- ne miast.	Spoż. global- ne wsi	Spoż. na głowę miasta	Spoż. na głowę wsi
	W tysiącach		W tonach		W kg	
Polska 1938	11.342,5	22.505,5	629.211	276.348	55,5	11,8
Z. D. 1938	8.727,9	14.381,1	508.927	174.682	58,3	12,1
Polska 1946	7.832,7	16.167,3	153.288	199.590	19,6 ²⁴⁾	12,3
Polska 1947	7.926,7	16.361,3	315.754	212.123	39,8	13,0

²³⁾ W materiałach Komisariatu szacunek produkcji mięsa w r. 1947 jest następujący: wg danych GUS-u 480 tys. ton i wg danych CUP-u — 538 tys. ton.

²⁴⁾ Przy skorygowaniu spożycia miejskiego w 1946 r. o 20%, tak jak to było zrobione powyżej, spożycie na głowę ludności w miastach wyniesie w tym roku — 23,5 kg.

Jak już było zaznaczone uprzednio, do absolutnych liczb spożycia w mieście i na wsi należy podchodzić bardzo ostrożnie; w okresie powojennym dopiero liczby dla r. 1947 są przypuszczalnie dość bliskie rzeczywistości. Tendencje jednak w zmianie spożycia liczby powyższe wykazują należyte. Przy podstawie liczb spożycia na głowę na Ziemiach Dawnych w 1938 r., wskaźnik spożycia na głowę w mia-

MIĘSO PRZELICZONE Z PRZYDZIAŁÓW KONSERW

r. 1946	—	148.347 t
r. 1947	—	137.008 t ²⁵⁾

Maąc powyższe liczby można ostatecznie ustalić całkowite spożycie mięsa w Polsce w r. 1946 i 1947.

CAŁKOWITE SPOŻYCIE MIĘSA W POLSCE W TONACH TOTAL CONSUMPTION OF MEAT IN POLAND IN METRIC TONS.

Tab. 19

R o k	Z prod. krajowej (Metoda II) (count by production)	Spożycie na głowę w kg (in kg per head)	Z dostaw zagran. imports	Ogółem total	Na głowę w kg (in kg per head)
1938 Polska	—	—	—	905.559	26,0
1938 Ziemie Dawne Old Territor.	—	—	—	683.609	29,6
1946 Polska	383.535	16,0	148.347	531.882	22,2
1947 Polska	527.876	21,0	137.008	664.884	27,7

stach wynosi w r. 1946 — 33,6 i 1947 — 68,3; na wsi zaś odpowiednio: 101,7 i 107,4.

5. Szacunek globalnego spożycia mięsa w Polsce w r. 1946 i 1947.

Spożycie ze źródeł krajowych musi być jeszcze zwiększone o spożycie mięsa konserwowego, wynikłe z dostaw zagranicznych a przede wszystkim unrowskich. Dostawy te wpływały przede wszystkim na zwiększenie spożycia miast. Spożycie to obliczone zostanie wg danych Ministerstwa Aproprowiacji.

Mięso konserwowe przeliczone było na mięso przez Ministerstwo Aproprowiacji wg następujących norm: 1 kg kons. mięsnych i 1 kg konserw rybnych = 2 kg mięsa, 1 kg kons. mięsno-żarz. = 1,5 kg mięsa i 1 kg śledzi, ryb, mięsa suszonego, pekl. i mroż. = 1 kg mięsa.

Przeliczenie konserw na mięso dokonane zostanie zgodnie z powyższymi normami. Istnieje tylko pewna trudność z właściwym przeliczeniem paczek UNRRA.

Przyjmujemy, że stosunek wagi konserw mięsnych do ogólnej wagi paczki jest jednakowy we wszystkich typach paczek unrowskich. Za podstawę obliczeń przyjmujemy paczkę typu ważącego 5 kg. Rozpatrywany stosunek w tym typie paczki jest jak 1:5. Ponieważ, wg norm Ministerstwa Aproprowiacji 1 kg konserw mięsnych = 2 kg mięsa, przeto stosunek ten ulegnie zmianie do 1:2,5. Waga więc paczek UNRRA musi być zmniejszona w tym stosunku i wyniesie dla r. 1947 — 703,7 ton mięsa. W danych dla r. 1947 wyłączone będzie mięso pochodzące ze źródeł krajowych. Globalna suma spożycia mięsa w ramach przydziału Ministerstwa Aproprowiacji będzie następująca:

Globalne spożycie mięsa przy szacunku spożycia ze źródeł krajowych metodą pierwszą, tzn. na podstawie pogłowia wg GUS-u (spożycie miejskie w r. 1946 zwiększone o 20%, tzn. o 30.736,6 ton), jest następujące:

Tab. 20

	Z prod. krajowej (Metoda I)	Z dostaw zagr.	Ogółem	Na głowę w kg
r. 1946	345.784	148.347	494.131	20,6
r. 1947	469.408	137.008	606.416	25,3

Wskaźniki globalnego spożycia mięsa i spożycia na głowę przy podstawie Polska i Ziemie Dawne 1938 = 100 kształtują się następująco:

WSKAŹNIKI SPOŻYCIA MIĘSA

Tab. 21

Podstawa	Spożycie globalne		Spożycie na głowę	
	Polska	Ziemie Dawne	Polska	Ziemie Dawne
(spożycie krajowe—metoda druga)				
r. 1946 Polska	59	78	86	75
r. 1947 „	73	97	107	94
(spożycie krajowe—metoda pierwsza)				
r. 1946 „	55	72	79	70
r. 1947 „	67	89	97	86

Wskaźniki podane powyżej mogą budzić zastrzeżenia o tyle, że obliczone one są z mas statystycznych w pewnym stopniu nieporównywal-

²⁵⁾ Z liczby dla r. 1947 wyłączone jest mięso pochodzące ze źródeł krajowych, mleko w proszku (jakie było rozdysponowane w zastępstwie mięsa, a dołączone mięso jakie było rozdysponowane w tym roku, ale na zaległości r. 1946.

nych; liczby bowiem za r. 1938 nie obejmują konserw rybnych i ryb²⁶⁾.

Dla uniknięcia tego należy albo (1) wyłączyć te pozycje z lat 1946 i 1947 albo też (2) włączyć je odpowiednio do masy statystycznej z roku podstawowego (1938). Obe te drogi zostaną tu wykorzystane.

(1) Jeśli z dostaw zagranicznych wyłączyć konserwy rybne i ryby, to wtedy spożycie mięsa ze źródeł zagranicznych²⁷⁾ (już po przeliczeniu konserw mięsnych na mięso) wyniesie:

w r. 1946 — 100.938 t.

„ 1947 — 92.154 „

Globalne zaś spożycie mięsa w kraju (liczby spożycia mięsa ze źródeł krajowych podane są tu zgodnie z metodą drugą) zmieni się następująco:

	Globalne spożycie	Na głowę
r. 1946	484.523 t.	20,2 kg
r. 1947	620.030 t.	25,8 kg

Zmienia się też odpowiednio i wskaźniki:

Tab. 22

Podstawa	Globalne spożycie		Na głowę	
	Polska	Z. D.	Polska	Z. D.
1946	54	71	78	68
1947	68	91	99	87

6. Szacunek spożycia globalnego mięsa i ryb w Polsce w r. 1946 i 1947.

(2) Obecnie wykorzystana zostanie druga możliwość poprawki, tzn. wyliczone zostanie spożycie mięsa i ryb we wszystkich rozpatrywanych latach.

Jeśli chodzi o spożycie ryb, składają się na nie ryby z połowów morskich i śródlądowych oraz z importu. Spożycie to było następujące:

SPOŻYCIE RYB W POLSCE²⁸⁾.

w tonach.

Tab. 23

	1938	1946	1947
z połowów morskich	12.500	23.348	39.207
z połowów śródlądowych	23.500	7.600	13.515
z importu	66.700	23.400	29.300
spożycie	102.700	54.348	82.022

Spożycie ryb na obszarze Ziemi Dawnych obliczone zostanie analogicznie jak przy mięsie (tzn. w wysokości 75% od liczb dla całej Polski). Wyniesie ono wtedy 77.025 t.

²⁶⁾ Błąd ten popełniony był świadomie, bowiem przy przydzielach, konserwy rybne i ryby traktowane były jako mięso.

²⁷⁾ Wg danych Ministerstwa Aprowizacji.

²⁸⁾ Połowy morskie i import wg GUS: połowy śródlądowe wg szacunku dokonanego w Instytucie.

Obecnie można już przejść do obliczenia łącznego spożycia mięsa i ryb z uwzględnieniem konserw rybnych w latach 1946 i 1947. Do oszacowanych poprzednio liczb spożycia mięsa łącznego z dostawami konserw mięsnych i rybnych (str. 13) dodane zostaną powyższe liczby spożycia ryb. Z szacunku spożycia mięsa uwzględnione będą tylko liczby wynikłe z metody drugiej.

SPOŻYCIE MIĘSA I RYB W POLSCE²⁹⁾

w tonach

Tab. 24

	Mięso z konserwami	Ryby	Mięso i ryby	Na głowę
Polska 1938 . . .	905.559	102.700	1.008.259	28,9 kg
Ziemia Dawne 1938	683.609	77.025	760.634	32,9 „
Polska 1946 . . .	531.882	54.335	586.217	24,4 „
Polska 1947 . . .	664.884	82.022	746.906	31,1 „

WSKAŹNIKI SPOŻYCIA MIĘSA I RYB.

Tab. 25

Podstawa	Spożycie globalne		Spożycie na głowę	
	Polska	Ziemia Dawne	Polska	Ziemia Dawne
Polska 1946	58	77	84	74
Polska 1947	74	98	108	95

III. Spożycie cukru.

Ogólne roczne spożycie w r. 1937 wynosiło 385 tys. ton³⁰⁾ a na głowę 11,2 kg. W 1938 r. spożycie wynosiło już 421 tys. ton, a w przeliczeniu na głowę ludności — 12,2 kg.

Przy obliczaniu spożycia w r. 1938 na Ziemiach Dawnych przyjmujemy, zgodnie z tym co było powiedziane na początku³¹⁾, że jego rozdział pomiędzy poszczególne grupy województw jest w tym roku taki sam jak w r. 1937³²⁾.

Konsumcja właściwych grup województw zostanie zmniejszona w takim samym stosunku, w jakim uległo zmniejszeniu ludności województw po zmianach terytorialnych w okresie wojennym, to znaczy stosunek ten dla województw wschodnich wynosi — 100%, dla województw południowych — 56,7% i dla województw centralnych — 2,5%.

Po potrąceniu tak obliczonej konsumpcji cukru na Ziemiach Odstąpionych, wynoszącej 93.220 ton, spożycie globalne na obszarze Ziemi Dawnych w 1938 r. wyniesie 327.780 ton cukru, co daje spożycie na głowę w wysokości 14,18 kg.

Dane o spożyciu cukru w 1946 i 1947 r., jakimi Instytut dysponował, otrzymane były z Centrali Handlowej Przemysłu Cukrowniczego. Spożycie w tych latach było następujące:

²⁹⁾ po przeliczeniu konserw mięsnych i rybnych na mięso.

³⁰⁾ Mały Rocznik Statystyczny 1939, str. 158.

³¹⁾ patrz str. 1.

³²⁾ Liczby stosunkowe obliczone z M.R.St. roku 1938, str. 146.

**SPOŻYCIE CUKRU W POLSCE W 1946, 1947 R.
W TONACH.**

THE CONSUMPTION OF SUGAR IN POLAND
1946 AND 1947.

Tab. 26

	Zbyt re- glamento- wany controlled sales	Zbyt komer- cyjny free sales	Potrzeby własne own require- ments	Zbyt ogółem total sales	Na głowę rocznie yearly per head
1946	80.369,8	84.082,3	80.267,5	214.719,7	10,20 kg.
1947	91.489,1	187.579,1	65.305,0	347.673,5	14,50 kg.

Globalne więc spożycie cukru i spożycie na głowę wzrosło w r. 1947 w porównaniu do roku 1946 o 42,1%.

Stosunkową wielkość spożycia cukru w roku 1946 i 1947 w porównaniu z rokiem 1938 wykaże zbadanie wskaźników. Dla podkreślenia rozwoju w czasie obliczone zostaną wskaźniki dla poszczególnych kwartałów w stosunku rocznym.

WSKAŹNIKI SPOŻYCIA CUKRU W R. 1946 I 1947

1938 = 100

Tab. 27

	Podstawa — Polska		Podstawa Ziemie Dawne	
	Spożycie globalne	Spożycie na głowę	Spożycie globalne	Spożycie na głowę
1946: I	48	69	62	59
II	46	65	58	56
III	52	75	67	65
IV	87	125	112	108
1946: ogółem	58	81	84	72
1947: I	65	91	84	81
II	63	91	81	78
III	70	100	89	83
IV	132	191	170	163
1947: ogółem	83	119	108	102

Wskaźnik spożycia cukru wykazuje stałą tendencję rosnącą: IV kwartał w obydwu latach odznacza się poważnym sezonowym wzro-

prostą metodą, a mianowicie znalezienia wskaźnika dla dwu odpowiadających sobie okresów w rozpatrywanych latach; w naszym np. wypadku można wyliczyć wskaźnik spożycia w I kwartał 1947 r. przy podstawie liczb z I kwartału 1946 r. Te kwartałne wskaźniki za r. 1947 są następujące:

	Zbyt ogółem
1947: I	137
1947: II	138
1947: III	133
1947: IV	152
Liczby roczne 1947	142

Wskaźnik ten w konkretnym wypadku obydwu rozpatrywanych lat nie będzie właściwie wskaźnikiem eliminującym sezonowość; bowiem rok podstawowy, tzn. 1946, musiałby zawierać w sobie wahania wynikające z normalnej sezonowości. Na wahania spożycia natomiast w tym roku wpływały jeszcze inne „pozasezonowe” momenty.

Wskaźniki tak obliczane będą tylko z grubym przybliżeniem pozwalały się zorientować jak kształtowałyby się wskaźniki, eliminujące istotnie sezonowość.

Jeśli chodzi o dynamikę zbytu cukru w roku 1946 i 1947, to wyraźnemu stosunkowemu wzrostowi podlega zbyt na rynek wolny, spadkowi zaś — na rynek reglamentowany. Widać to bardzo wyraźnie jeśli się wyeliminuje wahania w poszczególnych kwartałach w ten sposób, że zbada się przeciętny zbyt kwartalny w poszczególnych półroczach i w dwu badanych latach. Odpowiednie liczby są następujące:³³⁾

**PRZECIĘTNY ZBYT KWARTALNY CUKRU W POSZCZEGÓLNYCH
PÓŁROCZACH ROKU 1946 I 1947.**

W TONACH

Tab. 28

	Zbyt reglam.	Zmiana proc.	Zbyt komerc.	Zmiana proc.	Potrzeby własne	Zmiana proc.
1946: I	23.306,8 t		15.812,6 t		9.872,6 t	
II	16.878,2 t	— 27,7%	26.228,6 t	+ 65,9%	30.261,2 t	+ 206,5
1947: I	14.861,4 t	— 11,9%	27.833,8 t	+ 6,0%	49.669,5 t	— 17,0
II	32.383,2 t	+ 117,9%	66.105,8 t	+ 137,1%	7.817,8 t	+ 84,3
1946 ogółem	20.092,5 t		21.020,6 t		20.066,9 t	
1947 „	23.622,3 t	+ 17,6%	46.969,9 t	+ 123,5%	15.826,3 t	— 21,1

stem spożycia cukru; poważną rolę odgrywał tu Święta Bożego Narodzenia. Dla wyeliminowania sezonowości można posłużyć się bardzo

³³⁾ Wg danych Centrali Handlowej Przemysłu Cukrowniczego.

Spadek np. spożycia na rynku reglamentowanym w I półroczu 1947 w porównaniu z I półroczem r. 1946 wyniósł ogółem 39,2%, podczas gdy odpowiednie liczby na rynku wolnym wykazały wzrost o 76%. Przeciętne liczby dla całego roku 1946 i 1947 wykazują dużo większy stosunkowy wzrost zbytu komercyjnego w porównaniu ze zbytem reglamentowanym. Cała pozycja zbytu po cenach komercyjnych nie odzwierciadla jeszcze istotnego spożycia na rynku wolnym; bardzo duża bowiem część cukru uwidocznionego w pozycji „potrzeby własne” jest odsprzedawana przez plantatorów na tym rynku. Tym też możnaby wytłumaczyć pewną współzależność, jaka istnieje między zbytem po cenach komercyjnych a zbytem po cenach własnych. Gdy tylko więcej cukru idzie na potrzeby własne, odrazu zmniejsza się zbyt komercyjny. Takie wnioski nasuwa się np. przy zbadaaniu liczb dla IV kwartału 1946. Gdy rozdysponowanie cukru na potrzeby własne wzrosło z 9.555,8 ton w III kwartale na 50.966,5 ton w kwartale następnym, zbyt po cenach komercyjnych zmniejszył się w tym okresie z 32.008,1 na 20.449,1 ton. Obie te pozycje połączone ulegały następującym zmianom.

ZBYT SPIRYTUSU 100%-OWEGO W R. 1946 I 1947

SALES OF PURE SPIRIT IN 1946 AND 1947.

Tab. 30

	Całkowity zbyt w tys. l Total sales in ('000') l.	Spożycie na głowę w l consumpt. per head in l
1946: I	5.034	0,84
II	7.179	1,20
III	8.932	1,49
IV	13.607	2,23
Ogółem 1946 Total 1946	34.472	1,45
1947: I	14.140	2,36
II	12.449	2,08
III	11.651	1,96
IV	15.622	2,60
Ogółem 1947 Total 1947	53.862	2,24

kwartału 1946 r. następuje już nasycenie rynku wyrobami monopolowymi i prawdopodobnie wyeliminowanie w poważnym stopniu spożycia wyrobów nielegalnych. Pierwszy kwartał r. ub. mimo wzrostu ceny (przy podstawie cen z ro-

ŁĄCZNY ZBYT CUKRU PO CENACH KOMERCYJNYCH I NA POTRZEBY WŁASNE W R. 1946 I 1947.

W TONACH

Tab. 29

	Suma łączna	Przec. zbyt kwartalny	Zmiany absolutne	Zmiany stosunkowe
1946: I	51.373,3	25.685,4		
II	112.979,5	56.488,8	+ 30.804,4	+ 119,9%
1947: I	105.337,1	52.668,6	- 3.821,2	- 6,8%
II	147.847,3	73.923,7	+ 21.255,1	+ 40,4%

IV. Spożycie spirytusu.

Zbyt całkowity spirytusu 100%-owego w Polsce w r. 1938³⁴⁾ wynosił 47.000 tys. l, co na głowę ludności daje 1,35 l, a w przeliczeniu na spirytus 95%-owy — zbyt wynosi 49.135.000 l. Na głowę daje to 1,42 l.

Zbyt spirytusu 100%-owego na Ziemiach Dawnych w r. 1938, obliczony podobnie jak przy cukrze, wynosił 35.787 tys. l, a spirytusu 95%-owego — 37.576 tys. l. Przy wielkościach tych spożycie na głowę wynosiło: spirytusu 100%-owego 1,55 l, a spirytusu 95%-owego 1,63 l. Spożycie spirytusu w r. 1946 i 1947 obliczone jest na podstawie danych Państwowego Monopoli Spirytusowego. Dla wykazania tempa rozwoju tego spożycia podane są liczby kwartalne:

Od I kwartału 1946 r. do I kwartału 1947 r. istnieje stały szybki wzrost konsumpcji spirytusu, która w I kwartale 1947 r. przewyższa już nawet stosunkowo spożycie z 1938 r. Uzasadnione jest to na prawdopodobnie częściową likwidacją podaży na rynek nielegalnych wyrobów spirytusowych. Sądząc po wielkości zbytu, od IV

ku 1938 mnożnik wynosił w tym kwartale 101,4) charakteryzuje się dalej wzrostem wielkości zbytu. Dopiero poważny wzrost ceny w II kwartale 1947 r. (mnożnik ze 101 rośnie do 137) daje spadek ilościowego spożycia spirytusu w tym kwartale. W IV jednak kwartale znów zachodzi gwałtowny wzrost ilościowego spożycia. Wzrost wielkości spożycia i jego stosunkową wielkość zilustrują wskaźniki przy podstawie liczb z 1938 r.

WSKAŹNIKI SPOŻYCIA SPIRYTUSU W R. 1946

I 1947.

1938 = 100

Tab. 31

	Podstawa Polska		Podstawa Ziemie Dawne	
	Spożycie globalne	Spożycie na głowę	Spożycie globalne	Spożycie na głowę
1946: I	43	62	56	54
III	61	89	81	77
II	76	110	100	96
IV	116	165	152	144
Ogółem 1946	74	107	97	94

³⁴⁾ Mały Rocznik Statystyczny 1938, str. 158.

Tab. 32

	Podstawa Polska		Podstawa Ziemie Dawne	
	Spożycie globalne	Spożycie na głowę	Spożycie globalne	Spożycie na głowę
1947: I	120	175	158	152
II	106	154	139	134
III	99	145	128	126
IV	133	193	175	168
1947 ogółem	115	166	151	145

Dla wyeliminowania sezonowości zostaną obliczone wskaźniki dla poszczególnych kwartałów 1947 r. i dla r. 1947 ogółem, podobnie jak to było zrobione poprzednio przy cukrze (tzn. przy podstawie liczb z odpowiednich kwartałów r. 1946). Wskaźniki te są następujące:³⁵⁾

	Spirytus ogółem
1947: I	281
II	173
III	130
IV	115
1947 ogółem	155

Ze wskaźników tych wynika, że w r. 1947 istniało już malejące tempo wzrostu spożycia spirytusu w porównaniu z r. 1946.

Ciekawa może być analiza sprzedaży wódek poszczególnych gatunków. Otóż zbył ten kształtował się następująco:

ZBYT IŁOŚCIOWY POSZCZEGÓLNYCH GATUNKÓW WÓDEK W R. 1946 I 1947.

w tys. l.

Tab. 33

	Spirytus w butel- kach	Wódki czyste	Wódki gatunko- we	Spirytus luzem
1946: I	300	4.581	150	3
II	504	6.568	132	5
III	610	8.184	131	9
IV	1.357	11.850	388	12
1946 ogółem	2.771	31.183	791	27
1947: I	1.953	11.844	333	10
II	2.328	9.699	425	17
III	2.180	9.069	398	14
IV	2.879	12.354	365	24
1947 ogółem	9.340	42.936	1.521	65

Przy badaniu poszczególnych pozycji wódek trzeba stwierdzić, że na wzrost ceny najmniej reagował zbył wódek gatunkowych. Mimo tego, że cena spirytusu w tych wyrobach rosła z kwartału na kwartał — z 1330 zł. za 1 l w I kwartale 1947 r. do 2.429 zł. w III kwar-

tale r. 1947, zbył ulegał stałemu powiększeniu. Istnieje dość duży spadek pomiędzy IV kwartałem r. 1946 a I kwartałem r. 1947; wynika to jednak przede wszystkim z sezonowego wzrostu spożycia w kwartale IV (Święta Bożego Narodzenia); II kwartał 1947 r. pomimo poważnego wzrostu ceny — o 547,8 zł. na litrze, czyli o 33,7% — charakteryzuje się jednak dalszym wzrostem wielkości i wartości spożycia.

V. Spożycie piwa³⁶⁾.

Zbył globalny w r. 1938³⁷⁾ na obszarze całej Polski wynosił 1.502 tys. hektolitrow. Przy obliczaniu spożycia na Ziemiach Dawnych liczba powyższa ulegnie zmniejszeniu o 422,1 tys. hl. Spożycie więc piwa na Ziemiach Dawnych wyniesie 1.079,9 tys. hl., co w przeliczeniu na głowę ludności na tych ziemiach daje 4,66 l. Spożycie na głowę na terenie całej Polski wynosiło w r. 1938 — 4,4 l.

Obecnie produkcja piwa nie jest skoncentrowana jedynie w zakładach państwowych; stanowi ona jednak przeważającą większość ogólnej produkcji. W sektorze spółdzielczym produkcja wynosi tylko 6,5%, a w sektorze prywatnym — 12,9% całkowitej produkcji w Polsce w r. 1946. Liczby dla r. 1947 są podobne.

Globalne wielkości zbytu z 3 sektorów w 1946 i 1947 r. są następujące:

SPOŻYCIE PIWA W POLSCE W R. 1946 I 1947.

	Zbyt w hl	Spożycie na głowę w
1946 ogółem	1.181.155	4,9
1947 „	1.414.001	5,9

Wskaźniki spożycia piwa przy podstawie liczb z 1938 r. są następujące; dla wykazania rozwoju spożycia i sezonowości w tym spożyciu podane są wskaźniki dla poszczególnych kwartałów w stosunku rocznym:

WSKAŹNIKI SPOŻYCIA PIWA W ROKU 1946 i 1947 1938 = 100

Tab. 34

	Polska		Ziemie Dawne	
	Spożycie globalne	Spożycie na głowę	Spożycie globalne	Spożycie na głowę
1946: I	54	79	77	75
II	94	134	131	126
III	98	139	136	131
IV	68	96	94	89
1946 ogółem	79	112	110	106
1947: I	68	96	94	91
II	123	176	172	160
III	123	174	171	165
IV	67	96	94	89
1947 ogółem	94	134	131	126

³⁵⁾ Przy wskaźnikach tych, zastrzeżenia podane przy cukrze, obowiązują w dużo silniejszym stopniu niż w tamtym wypadku.

³⁶⁾ Spożycie piwa w r. 1946 i 1947 według danych C.Z.P.F.

³⁷⁾ Mały Rocznik Statystyczny, r. 1939, str. 153.

VI. Spożycie tytoniu.

Ponieważ publikacje Głównego Urzędu Statystycznego nie zawierają danych o globalnym zbyciu wyrobów tytoniowych w Polsce w roku 1938, za spożycie wyrobów tytoniowych przyjęte będą liczby dotyczące produkcji cygar, papierosów i tytoniu w tym roku, zamieszczone w Małym Roczniku Statystycznym 1939, str. 145. Przy założeniu takimi nie popełnia się właściwie żadnego błędu, bowiem cała prawie produkcja była od razu spożywana; wobec znikomego eksportu³⁸⁾ wyrobów tytoniowych — produkcja szła całkowicie na rynek krajowy.

W wypadku tytoniu podana zostanie również i wartość. Jest to bowiem artykuł tak różniczkowany, jeśli chodzi o gatunek i cenę że zagadnienie uchwycenia wartości jest tu specjalnie ciekawe.

Wartość spożycia powojennego w cenach bieżących i z r. 1937 podana tu zostanie zgodnie z obliczeniami Polskiego Monopolu Tytoniowego.

W 1933 r. zużyto ogółem na produkcję surowca krajowego i zagranicznego 19 612 t. Wartość ta zostanie potraktowana jako globalne spożycie wyrobów tytoniowych w Polsce w r. 1938. Przy tej liczbie spożycie na głowę wynosi 0,55 kg.³⁹⁾

Wartość zbytu wyrobów tytoniowych wynosiła 516 mil. zł.⁴⁰⁾ a na głowę 1481 zł.

Spożycie na Ziemiach Dawnych w r. 1938 było równe 13 721,7 t, wartość globalnej 382,3 mil. zł. Odpowiednie liczby na głowę są następujące: 0,59 kg i 16,55 zł.

Porównanie ilościowych i wartościowych liczb spożycia na głowę wykazuje, że na Ziemiach Dawnych konsumowane były wyroby tytoniowe lepsze jakościowo, o wyższej wartości. Wyraża się to np. różnicą w przeciętnych cenach 1 kg wyrobów tytoniowych (globalna wartość przez globalną ilość). Cena ta (za 1 kg) wynosiła w całej Polsce 26,31 zł, a na Ziemiach Dawnych — 27,86 zł. Dla ilustracji można podać, że konsumentem najsłabszych jakościowo wyrobów były w r. 1938 województwa wschodnie — przeciętna cena 1 kg zł. 17,67, najwyższych zaś, województwa zachodnie. Średnie przeciętna cena wynosiła zł. 30,52 za 1 kg.

Dane o spożyciu wyrobów tytoniowych w Polsce w r. 1946 i 1947 opierała się na materiałach dostarczonych przez Polski Monopol Tytoniowy. Liczby za te lata nie reprezentują jeszcze całkowitego spożycia wobec istnienia przemysłu papierosów z zagranicy, tytoniu nielegalnego (szczególnie w r. 1946) oraz wobec przewożenia tych wyrobów w paczkach UNRRA i innych paczkach z zagranicy. Uchwycione może być jedynie, a i to niedokładnie, spożycie wynikające z przerylek unrowskich.

³⁸⁾ W r. 1938 wywieziono z Polski 153 t tytoniu i wyrobów z niego.

³⁹⁾ Liczba zgadza się z danymi GUS'u. Mały Rocznik Statystyczny 1939 str. 159 podaje spożycie na głowę — 0,6 kg. Liczba ta jest jednak prawdopodobnie zaokraglona.

⁴⁰⁾ Mały Rocznik Statystyczny 1939, str. 158.

Jeśli chodzi o obliczenie wartości spożycia wyrobów tytoniowych w Polsce w r. 1946 po cenach z 1938 r., to istnieją tu duże trudności. Wynika to — przede wszystkim z dużej ilości rozmaitych gatunków tytoniu, które w obecnej chwili nie mogą być naogół porównywane z gatunkami przedwojennymi. Próby takich porównań dokonał Polski Monopol Tytoniowy, szacując wartość spożycia wg cen z 1937 r.

Zbyt i wartość wyrobów tytoniowych (papierosy, cygara, tyton, tabaka) wyprodukowanych w kraju jest następujący (dla wykazania rozwoju spożycia pokazane są dane kwartalne):

ZBYT WYROBÓW TYTONIOWYCH PRODUKCJI KRAJOWEJ W R. 1946 i 1947. Tab. 35

	Zbyt w kg	Zbyt po cenach bieżących w tys. zł.	Zbyt po cenach z 1937 w tys. zł.
1946: I	1.020.699	1 692 381,7	28.541,6
II	1.181.779	2.328.456,6	33.320,7
III	1.271.814	3.086.336,1	36.033,8
IV	1.443.584	2.806.132,5	40.062,0
1946 ogółem	4.917.872	9.913.315,9	137.958,1
1947: I	1.561.969	4.405.410,3	49.888,9
II	2.072.478	6.813.783,8	72.792,8
III	2.526.190	8 515.333,1	90.097,3
IV	3.202.430	9.891.030,1	106.123,7
1947 ogółem	9.363.037	29.625.557,3	318.902,7

Spożycie na głowę w 1946 r., wynikłe z produkcji krajowej, wynosi 0,21 kg, wartości 413 zł wg cen z tego roku, w 1947 zaś 0,39 kg wartości 1,234 zł. Wskaźnik ilości spożycia na głowę w obydwu latach, przy podstawie liczb dla całej Polski w 1938 r. są: 38 i 70, globalnego zaś spożycia — 25 i 48.

Przy podstawie liczb dla Ziemi Dawnych wskaźnik ilościowego spożycia na głowę = 35 i 66, a spożycia globalnego 36 i 68.

Dla uwzględnienia całkowitego spożycia tytoniu należy jeszcze uwzględnić papierosy bułgarskie oraz papierosy amerykańskie rozdzielane początkowo przez Minist. Apropowizacji, a potem rozsprzedawane przez Polski Monopol Tytoniowy.

Sprzedaż tych papierosów w r. 1946 i 1947 była następująca:

ZBYT PAPIEROSÓW AMERYKAŃSKICH I BULGARSKICH W R. 1947 i 1947. Tab. 36

	Zbyt w kg	Zbyt po cenach bieżących w tys. zł.	Zbyt po cenach z 1937 w tys. zł.
1946: III	132.386,3	1.510.433,0	25.776,5
IV	444.663,8	5.280.068,7	87.975,3
1946 ogółem	557.050,1	6.790.502,6	113.731,8
1947: I	76.985,2	686.979,5	14.719,6
II	46.525,6	544.059,7	8.165,0
III	26.735,7	321.699,7	5.421,4
IV	8.713,5	100.153,0	1.724,7
1947 ogółem	158.960,0	29.625.557,3	30.048,7

Dołączając powyższe wielkości do poprzednio już podanych liczb zbytu wyrobów tytoniowych pochodzących z produkcji krajowej można obliczyć (dające się uchwycić) spożycie wyrobów tytoniowych w Polsce w r. 1946 i 1947. Liczby te jednak z przyczyn podanych poprzednio nie będą jeszcze odzwierciedlały istotnego, całkowitego spożycia wyrobów tytoniowych w Polsce po wojnie.

W III i IV kwartale 1946 r. zachodzi zjawisko bardzo dużego wzrostu wartości zbytu wy-

Poziom konsumpcji w r. 1946 tylko w IV kwartale tego roku przekroczył 50% poziomowi z 1938 r. Liczby za cały rok nawet przy podstawie liczb d'a Ziemi Dawnych poziomu tego nie osiągnęły. Spożycie globalne w r. 1947 wzrosło o 74% w porównaniu z r. 1946.

VII. Spożycie zapalek.

Spożycie zapalek w r. 1938⁴¹⁾ wynosiło w całej Polsce 18.853 mil. sztuk lub 78.560 skrzyń znormalizowanych po 5.000 pudełek — 392,8

SPOŻYCIE WYROBÓW TYTONIOWYCH W POLSCE

R. 1946 i 1947.

THE CONSUMPTION OF TOBACCAWARE IN POLAND

1946 AND 1947.

Tab. 37

	Zbyt w kg Sales in kg	Zbyt po cenach z 1946 r. Sales at 1946 prices	Zbyt po cenach z r. 1947 Sales at 1947 prices	Spożycie il. na głowę consump ner head in kg	Wart. na głowę w cenach bieżących value per head at current prices
		w tys. zł in (000') zł		w stosunku rocznym yearly	
1946: I	1.020.695	1.692.381,7	28.541,6	0,17	282
II	1.181.779	2.238.456,6	33.320,7	0.20	392
III	1.404.200	4.596.770,0	61.810,3	0.24	766
IV	1.888.248	8.086.201,2	128.037,3	0,32	1.348
1946 ogółem total	5.494.922	16.703.818,5	251.709,9	0,23	695
1947: I	1.639.954	5.092.389,8	64.608,5	0,27	848
II	2.119.004	7.357.843,5	80.957,8	0,42	1.226
III	2.588.926	8.837.032,8	95.518,7	0,42	1.476
	3.211.144	9.991.183,1	107.866,4	0,52	1.665
1947 ogółem total	9.558.028	31.278.449,2	348.951,4	0,40	1.303

robów tytoniowych przy stosunkowo małym wzroście sprzedawanych ilości. Przyczyną tego było rzucenie na rynek dużych ilości papierosów amerykańskich posiadających wysoką cenę (specjalnie w październiku 1946 r.). Szybki wzrost wartości zbytu z kwartału na kwartał świadczy o dużej chłonności rynku związanej z wyrobami tytoniowymi. W jakim stopniu rynek ten nie był nasycony, mogą świadczyć iloczby wskaźnikowe.

WSKAŹNIKI SPOŻYCIA ILOŚCIOWEGO WYROBÓW TYTONIOWYCH W 1946 i 1947 R.

1938 = 100

Tab. 38

	Polska		Ziemie Dawne	
	Spoż. globalne	Spoż. na głowę	Spoż. globalne	Spoż. na głowę
1946: I	21	30	30	29
II	20	36	34	34
III	29	43	40	41
IV	36	57	55	54
1946 ogółem	28	41	40	39
1947: I	34	48	48	46
II	52	75	74	71
III	52	75	74	71
IV	66	93	94	88
1947 ogółem	49	71	67	68

mil. pudełek. Spożycie zaś na głowę wynosiło 541 sztuk zapalek czyli 11,3 pudełek.

Obliczenie spożycia dla Ziemi Dawnych daje następujące wielkości: spożycie globalne — 13.739 mil. szt. lub 286 mil. pud., spożycie na głowę — 595 szt. lub 12,4 pudełek.

Dane o zbycie zapalek za 1946 r. i 1947 r. oparte są na materiałach Polskiego Monopolu Zapalczanego.

Produkcja zapalek w Polsce jest obecnie bardziej zróżniczkowana, niż przed wojną; w drugiej połowie 1947 r. rozpoczęto zbyt zapalek gabinetowych, fajkowych i sztormowych.

Pozycie te są stosunkowo niewielkie i dlatego nie będą uwzględnione oddzielnie.

ZBYT ZAPALEK NORMALNYCH I SPECJALNYCH W 1946 i 1947 R.

SALES OF ALL TYPES OF MATCHES

IN 1946 AND 1947.

Tab. 39

	Zbyt pud. w tys. Sales of match boxes in thous	Ilościowe spoż. na głowę w stosunku rocznym Consump yearly per head
1946 ogółem Total	683.595	28,5 pud. — 1.368 zap. boxes matches
1947 ogółem	859.169	35,8 „ — 1.721 „

⁴¹⁾ „Mały Rocznik Statystyczny 1939“, str. 159. Wiadomości Statystyczne 138, str. 92.

Spożycie zapalek już w 1946 r. przewyższa bardzo znacznie poziom spożycia z r. 1938. Wskaźniki tego spożycia są następujące:

WSKAŹNIK SPOŻYCIA ZAPALEK W R. 1946 i 1947.
1938 = 100 Tab. 40

	P o l s k a		Ziemie Dawne	
	Spoż. globalne	Spoż. na głowę	Spoż. globalne	Spoż. na głowę
1946 ogółem	175	252	239	230
1947 ogółem	219	318	301	289

VIII. Spożycie drożdży.

Globalne spożycie drożdży w r. 1938 wynosiło w całej Polsce 7.876 t.

Spożycie na głowę w tym roku było równe 0,23 kg.

Liczby dla Ziemi Dawnych są następujące:

Spożycie globalne — 5 505 3 t.

Spożycie na głowę — 0 24 kg.

Zbyt w r. 1946 i 1947 obliczany jest na podstawie materiałów Centralnego Biura Sprzedaży Drożdży. Materiały te obejmują zbyt ogółem i wydzielony zbyt dokonany przez Centralę Handlową.

CAŁKOWITY ZBYT DROŻDŻY W POLSCE
W R. 1946 i 1947.

TOTAL SALES OF YEAST IN POLAND
IN 1946 AND 1947. Tab. 41

	Zbyt w t Sales in tons	Spoż. na głowę w stosunku rocznym in kg per head
1947 ogółem Total	4.626,8	0,19
1946 ogółem	5.509,6	0,23

Zbyt drożdży w r. 1946 charakteryzował się stałą tendencją rosnącą; po przekroczeniu jednak w przełiczeniu na głowę poziomu z r. 1938 w IV kwartał r. 1946, podlegał on w r. 1947 stałemu spadkowi aż do IV kwartału. Zjawisko to związane było przypuszczalnie z ograniczeniami przemysłowymi oraz bardzo możliwe, ze zmniejszeniem się nielegalnej produkcji spirytusu. Drożdże bowiem używane są przez nielegalne gorzelnie.

WSKAŹNIK SPOŻYCIA DROŻDŻY W R. 1946 i 1947
1938 = 100 Tab. 42

	P o l s k a		Ziemie Dawne	
	Spoż. globalne	Spoż. na głowę	Spoż. globalne	Spoż. na głowę
1946 ogółem	59	83	84	79
1947 ogółem	71	100	102	96

Wobec dość dużego sezonowego wahanía istniejącego w zbycie drożdży obliczony jeszcze zostanie wskaźnik dla poszczególnych kwartałów r. 1947 przy podstawie liczb z odpowiednich kwartałów w r. 1946. Wskaźniki te są następujące:

Tab. 43

	Spożycie globalne	Spożycie na głowę
1947: I	208	200
II	110	120
III	113	111
IV	93	93
1947 ogółem	121	121

Wskaźnik ten, specjalnie przy spożyciu na głowę, jest wyraźnie spadający. Świadczy to, że w r. 1947 istniała stała tendencja spadkowa w spożyciu drożdży.

IX. Uwagi końcowe.

Całkowita wielkość konsumpcji nie może być obliczona metodą badań spożycia poszczególnych artykułów wobec braku, specjalnie dla r. 1946, potrzebnych materiałów statystycznych. Dane, nawet tu wykorzystywane, nie były zawsze kompletne, jak np. w wypadku spirytusu (spirytus nielegalnie produkowany) i tytoniu (sprowadzany i produkowany nielegalnie oraz w dostarczanych z zagranicy paczkach dla indywidualnych odbiorców).

Nie może też być chwilowo stosowana metoda Kaleckiego i Landau'a, wykorzystująca możliwość stosowania w badaniach spożycia metody reprezentacyjnej, wobec braku należyście rozpracowanych materiałów dotyczących struktury budżetów rodzinnych. Dlatego zostanie tu obliczona tylko średnia geometryczna wskaźników grupy artykułów badanych oraz dokonana zostanie próba obliczenia wskaźnika ważonego drogą szacunku wartości spożycia rozpatrywanych artykułów. Wskaźnik wartościowy całej grupy badanych artykułów, wobec liczenia poszczególnych wartości po cenach stałych (z 1938 r.), będzie jednocześnie wskaźnikiem ilustrującym zmiany ilościowe.

Podane tu zostaną jeszcze raz w tabeli zbiorczej wskaźniki spożycia poszczególnych artykułów; niektóre z nich jak: cukier, spirytus i tytoń, odznaczając się dużą elastycznością dochodową, mogą wskazać na kierunek a nawet stopień zmian w sile nabywczej konsumenta.

Jeśli chodzi o podane tu mnożniki, to największej wątpliwości nasuwa tu mnożnik cen tytoniu. Wyliczony on został przez porównanie przeciętnych cen 1 kg tytoniu w wyrobach krajowych z l. 1946 i 1947 z przeciętną ceną z r. 1938. Nie uwzględniono więc w ten sposób różnic jakie mogły zajść, względnie zaszyły, w wartości poszczególnych gatunków tytoniu.

Wskaźnik cen mięsa obliczony został ze wskaźników cen wołowiny, cielęciny i wieprzowiny, ważonych udziałem wartości tych gatunków mięsa w globalnej wartości wszystkich branych pod uwagę rodzajów mięsa.

Na niższym wskaźniku spożycia charakteryzuje się tytoń. Należy tu jednak podkreślić, że istotne spożycie jego było większe, niżby to wynikało z podanych tu wskaźników. Spożycie zwiększone było bowiem przez produkcję nie-

WSKAŹNIKI SPOŻYCIA IŁOŚCIOWEGO

1938 = 100.

INDEX-NUMBERS OF CONSUMPTION (VOLUME).

Tab. 44

Podstawa Basis	Spożycie globalne total consumption				Mnożnik cen 1938=1 price multiplier		Spożycie na głowę ludności cons per head of popul.			
	Polska Poland		Ziemie Daw. Old Territor.				Polska Poland		Ziemie Daw. Old Territor.	
	1946	1947	1946	1947	1946	1947	1946	1947	1946	1947
Tytoń ⁴²⁾ tobacco	28	49	40	67	77	120	41	71	39	68
Mięso ⁴³⁾ z konserwami meat (also canned)										
mięsnymi	54	68	71	91	173	188	78	99	68	87
Mięso i ryby meat and fish	58	74	77	98	—	—	84	108	74	95
Drożdże yeast	59	71	84	102	65	69	83	100	79	96
Cukier sugar	58	83	75	108	180	180	84	119	72	102
Piwo beer	79	94	110	131	43	84	112	134	106	126
Spiżyna alcohol	74	115	97	151	84	126	107	166	94	145
Zapałki matches	175	219	239	301	38	38	252	318	230	289

przechodzącą przez zakłady PMT, przez przemysł i przesyłki z zagranicy dla odbiorców prywatnych (paczki charytatywne).

Niski wskaźnik spożycia mięsa w r. 1946 jest zupełnie zrozumiały i nie wymaga żadnych komentarzy. Szybki wzrost w r. 1947 tłumaczy się przede wszystkim zwiększonym spożyciem wieprzowiny.

Przy wskaźniku cukru należy nadmienić, że spożycie nim ilustrowane jest mniejsze od spożycia rzeczywistego. Liczby bowiem spożycia tu podane nie uwzględniają cukru z dostaw UNRRA.

Największy wzrost spożycia wykazują spirytus i zapałki. Przy spirytusie należy podkreślić, że specjalnie dla r. 1946 liczby tu podane nie obejmują całości spożycia; nie uwzględniają bowiem spirytusu i wyrobów z niego, produkowanych nielegalnie. Dlatego wskaźnik 74 i 97 dla r. 1946 w rzeczywistości powinien być większy. Spirytus jest artykułem, przy którym można mówić, że na zwiększenie jego zbytu wpływały czynniki „pozagospodarcze”. Świadczy o tym fakt, że mimo, iż mnożnik ceny rośnie z 84 na 126, wskaźnik zbytu w r. 1947 wzrasta z 74 na 115 lub na 151 przy podstawie Ziemi Dawnych. Jeśli chodzi o wskaźnik spirytusu, to nie wyda-

je się, by mógł on tu należycie reprezentować zmiany siły nabywczej konsumenta.

Wskaźnik spożycia zapałek jest największym ze wszystkich wskaźników zbytu artykułów badanych w tej notatce. Wiąże się to jednak z relatywną taniością tego artykułu. Mnożnik cen zapałek wynosi tylko 38 w r. 1946 i 1947.

Powyżej rozpatrywane są dwa zespoły wskaźników; przy podstawie liczb dla całej Polski i Ziemi Dawnych w r. 1938. W związku z tym nasuwają się tu następujące uwagi. Porównywanie spożycia obecnego ze spożyciem w całej Polsce w r. 1938 jest o tyle niesłuszne, że: 1° liczby dla obszaru całej Polski w r. 1938 zawierają w sobie stosunkowo dużo mniejsze spożycie na Ziemiach Odstąpionych w porównaniu z resztą kraju (różnice w strukturze spożycia), 2° — organizmy państwowe z r. 1938 i z lat powojennych różnią się bardzo znaczną liczbą ludności.

Słuszniej rozpatrywać jest wskaźniki obliczane przy podstawie liczb spożycia na Ziemiach Dawnych w r. 1938. Mimo znacznych różnic w obszarze terytorialnym porównuje się dwa zespoły ludnościowe mniej więcej jednakowo liczebne i o bardziej zbliżonej strukturze konsumpcji.

Łączny wskaźnik spożycia wszystkich artykułów badanych wyliczony zostanie z wartości spożycia tych artykułów — ceny stałe z r. 1938.

Wartość globalna mięsa znalazła ona została w ten sposób, że spożycie miejskie (ubój weterynaryjny) liczone były po warszawskich cenach detalicznych; spożycie zaś wiejskie (ubój pozaweterynaryjny) po cenach płaconych producentom rolnym w Warszawie. Mięso dostarczone w ramach pomocy zagranicznej liczone jest po

⁴²⁾ W pozycji tytoniu uwzględnione są dostawy UNRRA. Mnożnik cen dotyczy jedynie wyrobów krajowych. Wskaźnik spożycia tytoniu w produkcji krajowej kształtuje się następująco: przy podstawie — Polska: 25 i 48; przy podstawie Ziemi Dawne: 36 i 68.

⁴³⁾ Wskaźniki globalne spożycia mięsa pochodzącego tylko ze źródeł krajowych są następujące: przy podstawie Polska: 42 i 58; Ziemi Dawne: 56 i 77.

przeciętnej cenie za kilogram mięsa krajowego. Konserwy rybne i ryby — po przeciętnej cenie ryb z r. 1938.

Jeśli chodzi o ryby to wartość ich podana zostanie oddzielnie.

GLOBALNE SPOŻYCIE RYB W POLSCE

I JEGO WARTOŚĆ Tab. 45

	Połowy	Import	Kons. rybne	Ogółem	Wart. w tys. zł.
	W T O N A C H				
r. 1938	36.000	66.700	—	102.700	123.240,0
r. 1946	30.935	23.400	42.215	95.563	115 875,6
r. 1947	52.722	29.300	39.288	121.310	145.572,0

Do liczb wartości, jakie zostaną podane w tabelce poniżej, należy podchodzić bardzo ostrożnie, specjalnie przy wartości spożycia mięsa i tytoniu. Liczby te, wobec przyjęcia cen stałych, ilustrują jednak należycie zmiany ilościowe spożycia i pozwalają otrzymać ważony wskaźnik całej grupy badanych artykułów.

WARTOŚĆ SPOŻYCIA BADANYCH ARTYKUŁÓW

w mil. zł. z 1938r.

THE VALUE OF CONSUMPTION OF COMMODITIES ANALYZED

in mil. zł. at 1938 prices Tab. 46

A r t y k u ł	Polska 1938 Poland	Z. D. 1938 Old Ter.	Polska 1946 Poland	Polska 1947 Old Ter.
Mięso i ryby ⁴⁴⁾ meat and fish	1.332,4	999,3	668,6	914,8
Tytoń tobacco	516,0	382,3	144,6	251,1
Spirytus alcohol	444,2	338,2	328,7	509,0
Cukier sugar	421,0	327,8	244,9	354,4
Piwo beer	75,2	54,1	59,2	70,8
Drożdże yeast	41,0	28,6	29,2	32,9
Zapałki matches	31,2	22,9	54,7	68,9
R a z e m T o t a l	2.861,0	2.163,2	1.529,9	2.201,2

W tabelce powyższej w podanych wielkościach uwzględnione zostały również dostawy UNRRA. Wskaźniki tak obliczonego łącznego spożycia kształtują się następująco:

WSKAŹNIKI WĄŻONE SPOŻYCIA ARTYKUŁÓW BADANYCH (Z UNRRA).

WEIGHTED INDEX-NUMBERS OF CONSUMPTION
OF COMMODITIES ANALYZED INCLUD. UNRRA.

Podstawa Basis	Polska Poland	Ziemie Dawne Old Territories
1946 r. Polska	54	71
1947 r. „	77	102

⁴⁴⁾ W roku 1946 i 1947 uwzględnione są również konserwy mięsne i rybne ale bez przeliczania na mięso. Cena ich potraktowana została jak przeciętna cena mięsa i ryb (po cenach z r. 1938).

Dla porównania zamieszczone zostaną średnie geometryczne wskaźników ilościowych poszczególnych artykułów podane w tabelce na str. 17. Są one następujące:

1946 r. Polska	67	90
1947 r. „	91	123

Ponieważ wskaźnik spożycia ilościowego zapalek odznacza się dużym odchyleniem od wskaźników pozostałych artykułów, podana jeszcze zostanie średnia geometryczna wskaźników z wyłączeniem zapalek.

1946 r. Polska	57	76
1947 r. „	78	106

W podanych w tabelce wartościach tytoni liczony był po przeciętnych cenach za kilogram z r. 1938; nie uwzględniono więc różniczkowania cen, wynikłego z różnicy gatunków tytoniu, a różniczkowanie takie przy obliczaniu rzeczywistej wartości jest istotne, specjalnie w r. 1946, gdzie wysokowartościowe papierosy amerykańskie stanowiły poważną część spożycia. Wartość tytoniu i wyrobów z niego (łącznie z dostawami UNRRA) podana tu zostanie za Polskim Monopolem Tytoniowym (patrz str. 22) z tym, że wartość ta zostanie zwiększona o 2,1% ze względu na różnicę cen, jaka istniała pomiędzy rokiem 1937 i 1938. Przy tak obliczonej wartości spożycia tytoniu łączna wartość spożycia całej tu rozpatrywanej grupy artykułów wyniosłaby: w r. 1946 — 1.614,1 mil. zł. a w r. 1947 — 2.271,9 mil. zł.

Po wyłączeniu dostaw UNRRA z pozycji mięsa i ryb oraz tytoniu, można otrzymać wartość spożycia badanych artykułów w ramach dochodu społecznego. Wartość ta wynosi:

w r. 1946 — 1.435,0 mil. r. 1947 — 2.115,9 mil. zł

Wskaźniki spożycia przy tych liczbach kształtują się następująco:

WSKAŹNIKI SPOŻYCIA W RAMACH DOCHODU SPOŁECZNEGO.

INDEX NUMBERS OF CONSUMPTION DERIVED
FROM NATIONAL INCOME.

Podstawa Basis	Polska Poland	Ziemie Dawne Old Territories
1946	50	67
1947	75	98

Wskaźniki spożycia łącznego, w ramach dochodu społecznego, badanych artykułów mogą w tym wypadku ilustrować ogólne spożycie tylko z bardzo grubym przybliżeniem. Rozpiętość poszczególnych wskaźników w badanej grupie jest zbyt wielka, by można z nich było wyciągnąć dostatecznie uzasadnione wnioski o charakterze ogólnym. Dlatego do wskaźników tych podchodzić należy bardzo ostrożnie (jako wskaźników ilustrujących zmiany całkowitego spożycia).

ZMIENNOŚĆ PRACOWNIKÓW W OKRESIE POWOJENNYM

mgr. W. IWASZKIEWICZ,

Jednym z następstw powojennych przemieszczenia ludności i zniszczenia przemysłu jest wzrost zmienności pracowników, tj. wzrost częstości zmian miejsca pracy przez pracowników. Obok przyczyn, występujących stale, a sprowadzających się do zmian rozmiarów produkcji, wysokości zarobków i sytuacji życiowej pracowników (zmiana stanu rodzinnego, przeprowadzka do większych miast w poszukiwaniu lepszych warunków życia lub zapewnienia dzieciom odpowiedniego wykształcenia itp.), występują obecnie czynniki o tak doniosłym znaczeniu, jak poszukiwanie nowej drogi życiowej przez ludzi wytraconych z normalnego toku życia przez wojnę, wybór odpowiedniego klimatu i środowiskowo miejsca pracy na Ziemiach Odzyskanych, wreszcie — lekceważący nieraz stosunek do pracy. Wiele z tych powojennych zjawisk ma charakter przejściowy; typowym takim zjawiskiem jest usuwanie Niemców z przemysłu, które zresztą nastąpiło głównie już w 1945 i w I połowie 1946 r. Podobnie lekceważący stosunek do pracy, urządzanie się w nowych warunkach geograficznych i społecznych, poszukiwanie rodzin i zakładanie nowych po przerwie wojennej działań mogą tylko przez niedługi okres przejściowy. Na rozmiary zmienności wpływać będą stale inne czynniki, z których w obecnych warunkach (cechujących się stałym poziomem zarobków nie wykazującym naogół wielkich rozpiętości pomiędzy przemysłami) wymienić trzeba na pierwszym miejscu: właściwe podejście do pracownika w zakładzie pracy, umiejętność wytworzenia przez kierownictwo zakładu i radę zakładową ściślejszych więzi społecznych łączących pracownika z zakładem (a także stwarzających dla pracownika możliwość powiększania kwalifikacji zawodowych); niemniej ważnym czynnikiem jest zapewnienie pracownikowi odpowiednich warunków mieszkaniowych oraz możliwości szkolenia dzieci. Mniejszą rolę posiada dyscyplina pracy w zakładach i w całym przemyśle, mogąca w pewnych warunkach i w stosunku do jednostek pewnego typu ograniczyć niepotrzebne zmiany pracy.

Materiały statystyczne, na których oparte jest poniższe badanie, nie pozwalają przeważnie wyodrębnić działania poszczególnych przyczyn wyznaczających rozmiary zmienności. Są to stwierdzenia liczby przyjęć i zwolnień w całych przemysłach upaństwowionych bez podawania powodów zwolnień z pracy; wyjątkiem jest administracja państwowa, dająca analizę tej strony zjawiska. Niemniej przez sam fakt zestawienia liczb za okres 22 miesięcy (lipiec 1946 r. — kwiecień 1948 r.) uzyskuje się obraz tendencji panujących w tej dziedzinie na rynku pracy. Tendencje te są wyraźne. Zmienność maleje.

Przedwojenne badania zmienności (zwanej „obrotem“) obejmowały robotników w przemyśle zatrudniającym 20 i więcej pracowników

oraz pracowników umysłowych w tym przemyśle. Badania te były prowadzone stale tylko w stosunku do robotników, wyniki ich ogłaszano szczegółowo w „Statystyce Pracy“, ogólnie — w Małym Roczniku Statystycznym. Tak ujęty zakres był uzasadniony systemem zbierania informacji i strukturą życia gospodarczego w tym okresie. Przebudowa ustroju gospodarczego po ostatniej wojnie sprawiła, że z jednej strony przestały istnieć materiały, na których opierał się przed wojną GUS a z drugiej strony, co ważniejsze, upaństwowienie średniego i wielkiego przemysłu odsunęło na dalszy plan moment wielkości zakładu na rzecz ważniejszego teraz momentu własności. Zmienność pracowników zmienia się więc zależnie od tego, kto jest właścicielem zakładu — bo poważniejsze różnice występują między t. zw. sektorami życia gospodarczego.

Sektor prywatny składa się z wielkiej masy drobnych zakładów, co do których brak danych o zmienności; sektor spółdzielczy posiada zakłady różnej wielkości, ale nie może zebrać informacji o zmienności pracowników, gdyby zaś nawet zebrał, byłyby one tylko częściowo prawdziwe, gdyż sektor ten był jeszcze w okresie objętych badaniami w stadium przebudowy swej struktury, co dodatkowo komplikowało zachodzące tam zjawiska w zakresie zatrudnienia. Badania więc objęły sektor państwowy, przy czym wobec braku danych o stosunkach panujących w całym samorządzie wzięto przykładowo Warszawę jako największe miasto o tradycjach dobrych warunków pracy zarówno w administracji samorządowej, jak i w przedsiębiorstwach miejskich.

Tak uzyskany materiał liczbowy podzielony został na trzy działy: przemysł państwowy (z wyodrębnieniem robotników i pracowników umysłowych), administracja państwowa i Warszawa jako przykład samorządów terytorialnych. W stosunku do Warszawy można było wyodrębnić robotników od pracowników umysłowych, gdy w administracji państwowej badania zmienności ograniczone zostały do pracowników płatnych z kredytów osobowych, tj. do pracowników umysłowych łącznie z nieliczną grupą woźnych. Robotnicy w administracji grają zresztą niewielką rolę; z pośród 15% ogólnej liczby pracowników płatnych z kredytów rzeczowych w stosunku do ogólnej liczby zatrudnionych w administracji znaczną część stanowią pracownicy umysłowi: doradcy, rzeczoznawcy itp. Dla administracji państwowej charakterystycznym typem pracownika jest urzędnik.

Materiał statystyczny co do przemysłu państwowego uzyskany został z Ministerstwa Przemysłu i Handlu. Umożliwia on wyodrębnienie Ziemi Odzyskanych w stosunku do znacznej czę-

ści przemysłów; specjalnie w przemyśle węglowym przeprowadzono podział na górnośląskie i dolnośląskie zjednoczenia wydobywcze (odpowiadający podziałowi na Ziemię Dawne i Odzyskane) i na kopalnie węgla kamiennego i brunatnego, wykazujące znaczne różnice odsetków, płynności.

Z pośród przemysłu spożywczego uwzględniono tylko cukrownie, gdyż pozostałe gałęzie tego przemysłu przeszły pod zarząd MFiH dopiero w połowie 1947 r., a za okres wcześniejszy brak danych.

Ankieta w sprawie ruchu zatrudnienia w administracji państwowej, przeprowadzona na prośbę Instytutu przez Prezydium Rady Ministrów, pozwoliła na wyodrębnienie władz centralnych od władz wykonawczych. Stosownie do tego w tablicach dających analizę zmienności w administracji państwowej (tabl. 7—9) wyodrębniono zarządy centralne, dzieląc pozostałe działy administracji wykonawczej na następujące grupy: urzędy administracji skarbowej, urzędy administracji szkolnej, urzędy administracji społecznej (agencje ministerstw: Pracy i Opieki Społecznej, Zdrowia i Kultury i Sztuki poza szkolnictwem), urzędy administracji gospodarczej (agencje ministerstw: Przemysłu i Handlu, Apropowizacji, Rolnictwa, Leśnictwa, Odbudowy, Poczty i Telegrafów i Komunikacji), wreszcie urzędy administracji ogólnej, obejmujące agencje pozostałych ministerstw. W stosunku do zarządów centralnych ministerstw i instytucji centralnych (jak CUP) przeprowadzono dokładniejszą analizę płynności (tabl. 8), uszeregowując te instytucje według malejącego miernika zmienności.

W stosunku do pracowników miejskich Warszawy zastosowano podział na robotników i umysłowych i na pracowników zarządu miejskiego i przedsiębiorstw miejskich.

Przez wprowadzone tu pojęcie miernika zmienności rozumie się średnią arytmetyczną odsetków pracowników przyjętych i zwolnionych do przeciętne liczby zatrudnionych w ciągu roku. Miernik ten wprowadzony został jako najbardziej wszechstronny wskaźnik płynności rynku pracy, uwzględniający zarówno wzrost stanu zatrudnienia, jak i częstość zwalniania się z pracy.

Powstaje pytanie, czy zmienność pracowników jest obecnie większa, czy mniejsza niż przed wojną. Aby móc odpowiedzieć na to pytanie, trzeba zdać sobie sprawę, że masa i charakter upaństwowionych zakładów w przemyśle: skórzanym oraz hutniczym pozostała w grubych zarysach taka sama, jak i przed wojną. Liczba zakładów nieupaństwowionych jest w tych przemysłach niewielka, gdyż część drobniejszych zakładów została zniszczona podczas wojny, część — przejęta przez Państwo na Ziemiach Odzyskanych i w pozostałych częściach kraju, jako pozbawiona właścicieli. Uzyskane w ten sposób porównanie stosunków obecnych z przedwojennymi przedstawia się następująco:

Przemysł Industry	Robotnicy przyjęci Wage earners entering			Robotnicy zwolnieni Wage earners leaving		
	1937	1938	1947	1937	1938	1947
Hutniczy Iron and steel	38	25	37	23	22	32
Metalowy Engineering	49	37	61	33	29	46
Elektrotechniczny Electric	70	60	82	53	43	48
Chemiczny Chemical	45	36	60	35	30	41
Włókienniczy Textile	42	41	64	35	35	42
Papierniczy Paper	40	30	58	31	27	42
Skórzany Leather	53	58	50	57	55	40

Z przedstawionych tu liczb wynika, że zmienność rynku pracy jest obecnie przeważnie większa, niż w ostatnich dwóch latach przedwojennych. Wyjątek stanowi tylko przemysł skórzany, dający obecnie pracownikom wyjątkowo korzystne warunki bytu. Najmniejszą różnicę wykazuje skolei przemysł elektrotechniczny, zatrudniający w dużej liczbie dobrze płatnych fachowców i odznaczający się przywiązaniem pracowników do zawodu. Podobnie niewielka jest różnica w hutnictwie, w którym jednak odpiływ jest silniejszy, niż przed wojną.

Ujawnione tu stosunki dowodzą, że wciąż jeszcze zmienność rynku pracy przewyższa przedwojenną (która zresztą nie była bynajmniej wielkością stałą). Z analizy zmian rozmiarów zmienności w badanym okresie wynika, że istnieje tendencja do stabilizacji stosunków w tym zakresie.

* * *

Tablice 1 — 5 zawierają dane o zmienności robotników w przemyśle państwowym. Dane za II półrocze 1946 r. są fragmentaryczne i traktować je trzeba z dużą ostrożnością. W tym okresie usuwano jeszcze resztki Niemców z przemysłu państwowego (akcja ta w ogromnej części kończyła się wowym roku), co powodowało wzrost odsetków robotników zwolnionych na Ziemiach Odzyskanych. Porównanie przeciętnych miesięcznych mierników zmienności za II półrocze 1946 r. i za 1947 r. wykazuje powszechny spadek zmienności we wszystkich zbadanych przemysłach. Odsetki robotników zwolnionych przeważnie maleją na przestrzeni roku. Wyjątek stanowiła przemysł o sezonowej produkcji. Zawsze to na Ziemiach Odzyskanych występowało znacznie silniej, niż w całej Polsce. Odchylenie w przemyśle chemicznym (nieco inny przebieg krzywej zmienności, tłumaczy się znaczną rolą robotników budowlanych i inwestycyjnych w tym przemyśle, przez co zatrudnienie ma w nim (na Z. O.) na razie charakter sezonowy. Ogólnie biorąc, zmienność pra-

owników jest większa w wielkim i średnim przemyśle, niż w górnictwie i hutnictwie, przy czym w przemyśle poza drzewnym i mineralnym odchylenia od przeciętnej są nieznaczne. Odchylenie od przeciętnej w przemyśle elektrotechnicznym spowodowane jest wyłącznie wzrostem zatrudnienia w tym przemyśle.

Tablica 9 — 6 obrazuje ruch pracowników umysłowych w przemyśle państwowym w 1947 r. Podobnie, jak w stosunku do robotników, zmienność jest tu największa w przemyśle drzewnym i mineralnym (cukrowniczy jako sezonowy nie wchodzi tu w rachubę), niż w pozostałych; odchylenie w przemyśle elektrotechnicznym wynika ze wzrostu zatrudnienia. Najniższą zmienność wykazują przemysły węglowy i chemiczny. Nieoczekiwanie duża jest zmienność w przemyśle skórzanym; pracownicy umysłowi nie mają tam tak wybitnie dobrych warunków pracy, jak robotnicy, co w pewnym stopniu może tłumaczyć to zjawisko.

Interesujące jest porównanie zmienności pracowników umysłowych w przemyśle i w administracji państwowej (tabl. 7 — 9). Jest ona w administracji znacznie niższa, jedynie miernik zmienności w zarządzie centralnym MPiH zbliża się do przeciętnej przemysłu, co jednak może być zjawiskiem przypadkowym, wywołanym dokonywanymi w tym roku zmianami organizacyjnymi w tym ministerstwie. Miernik zmienności w administracji gospodarczej jest dwukrotnie niższy, niż w administracji przemysłowej. (4,2 i 21). Jest to zjawisko o tyle ciekawe, że zarobki w administracji państwowej są naogół niższe, niż w administracji przemysłowej, teraz jak i przed wojną.

Co do samej administracji, największą zmienność wykazują urzędy administracji ogólnej, najmniejszą — administracji skarbowej. Jest to wyraźne zwłaszcza przy rozpatrywaniu odsetków zwolnionych. Wzrost przyjęć w ostatnim kwartale wynika z praktyki stosowanej przez urzędy. Co do instytucji centralnych (tabl. 18) odrębnie traktować trzeba Ministerstwo Spraw Zagranicznych, w którym ruch służbowy jest stale duży z powodu przenoszenia pracowników centrali na placówki i naodwrot (placówki

zagraniczne MSZ nie zostały włączone do urzędów podległych jako stanowiące odrębne i istotne w badanym zespole zagadnienie). Z tablicy tej wynika, że największą zmienność posiadały ministerstwa przebudowujące swój aparat (6 pierwszych) gdy najmniejszą — Skarb i Poczta wraz ze Sprawiedliwością jako ministerstwa o ustalonym fachowym personelu. Co do przyczyn zwolnień (tabl. 9) najliczniejszą grupę stanowi zwolnienie na własną prośbę, gdy wydalenia mają poważniejsze znaczenie w administracji gospodarczej, ogólnej i skarbowej. W zarządach centralnych dużą rolę grają przeniesienia do innych urzędów w ramach normalnego ruchu służbowego. Wysoki odsetek tych przeniesień sprawia, że właściwe opuszczanie służby państwowej w zarządach centralnych jest niższe od wykazanego w tabl. 7. Wyjątkowo duży odsetek zwolnień na własną prośbę w administracji społecznej świadczy ujemnie o warunkach pracy w tym dziale administracji.

Zmienność pracowników w administracji miejskiej w Warszawie jest najniższa ze wszystkich badanych grup. Badanie to obejmuje najmniejszą masę pracowników — 25 tysięcy wobec 1100 tysięcy w przemyśle państwowym i 135 tysięcy zatrudnionych w administracji — niemniej różnica jest uderzająco duża. Świadczy ona o przywiązaniu pracowników miejskich do swej pracy i wysokiej ocenie korzyści, jakie ona daje. W badanym okresie (1947 rok) nastąpił spadek liczby robotników i wzrost — pracowników umysłowych w przedsiębiorstwach miejskich przy nieznacznym wzroście liczby pracowników administracyjnych. Zmienność spowodowana jest głównie wymianą pracowników, obejmującą ok. 1/5 ogółu umysłowych w administracji miejskiej i 1/8 pracowników umysłowych w przedsiębiorstwach miejskich. Wymiana robotników była mniejsza.

Badanie zmienności przedstawione tu typu pozwala stwierdzić ogólne rozmiary tego zjawiska, nie daje natomiast możliwości szczegółowej analizy przyczyn w poszczególnych wypadkach; tego rodzaju cel mógłby być osiągnięty tylko przez badanie przyczyn, prowadzone bezpośrednio w samych zakładach pracy.

Tabl. 2. ZMIENNOŚĆ ROBOTNIKÓW W WIELKIM PRZEMYŚLE W 1947 R. — THE MOBILITY OF WORKERS IN INDUSTRY 1947.

Przemysł	Przec. liczby zatrudn. average number of empl.	Ogółem w ciągu roku total during the year	Ogółem w ciągu roku total during the year	Przec. w mies. average number in month	M i e s i ą c e — M o n t h s												Industry
					I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
					ROBOTNICZY PRZYJĘCI — WORKERS ENTERING EMPLOYMENT												
C. Z. P. W. ogółem	222.486	112.114	50,4	4,2	4,4	4,1	3,7	3,6	4,3	3,9	4,7	3,9	5,4	4,9	4,6	2,9	Coal total of which:
w tym:																	Upper-Silesia
a) Górń. Zjedn. Wyd.	174.614	78.886	45,2	3,8	4,0	3,5	3,2	3,4	3,8	3,3	3,8	3,4	4,9	4,5	4,6	2,8	Lower Silesia
b) Dolń. Zjedn. Wyd.	24.371	13.627	55,9	4,7	4,4	5,0	5,5	3,7	5,3	5,5	5,7	4,4	4,9	5,6	4,0	2,0	hard coal mines
c) Kopal. węgl. kam.	173.106	73.492	42,5	3,5	3,6	3,5	3,1	2,6	3,3	3,1	3,6	3,3	4,8	4,2	4,5	2,7	brown coal mines
d) Kopal. węgl. brun.	2.080	3.996	192,1	16,0	5,2	5,2	6,6	10,2	7,0	8,7	47,2	11,1	24,5	17,4	29,9	19,2	oil ind.
Paliw płynnych	14.845	6.123	41,2	3,4	1,4	1,8	0,9	3,8	4,4	3,5	4,8	5,0	5,2	4,8	3,1	2,6	Iron and steel
Hutniczy	102.182	37.625	36,8	3,1	3,3	3,4	2,0	2,5	3,2	3,8	4,2	3,5	3,8	2,8	2,4	1,9	
ROBOTNICZY ZWOLNIENI — WORKERS LEAVING EMPLOYMENT																	
C. Z. P. W. ogółem	222.486	89.710	40,3	3,4	2,9	2,9	3,2	4,0	4,4	3,8	3,4	3,9	3,7	3,3	2,6	2,2	Coal total of which:
w tym:																	Upper-Silesia
a) Górń. Zjedn. Wyd.	174.614	60.118	34,4	2,9	2,5	2,5	2,9	3,4	3,9	2,9	2,9	2,8	3,2	2,9	2,4	2,1	Lower Silesia
b) Dolń. Zjedn. Wyd.	24.371	14.565	59,8	5,0	3,8	4,3	5,5	6,2	5,9	7,9	5,5	6,1	4,9	4,5	3,2	1,9	hard coal mines
c) Kopal. węgl. kam.	173.106	55.834	32,3	2,7	2,4	2,4	2,8	3,2	3,1	3,2	2,8	2,8	3,0	2,8	2,0	1,7	brown coal mines
d) Kopal. węgl. brun.	2.080	2.999	144,2	12,0	6,2	6,2	7,6	6,1	8,1	6,3	9,1	47,3	7,3	10,5	19,8	9,8	oil ind.
Paliw płynnych	14.845	4.744	32,0	2,7	1,7	1,8	4,1	2,1	2,4	1,6	2,4	1,7	3,5	3,4	4,9	2,1	Iron and steel
Hutniczy	102.182	32.781	32,1	2,7	2,0	2,4	2,6	3,6	2,4	5,0	2,6	2,1	3,0	2,8	2,1	1,7	
MIERNIK ZMIENNOŚCI — MEASURE OF MOBILITY																	
C. Z. P. W. ogółem			45,4	3,8	3,6	3,5	3,5	3,8	4,3	3,9	4,0	3,9	4,5	4,1	3,6	2,6	Coal total of which:
w tym:																	Upper-Silesia
a) Górń. Zjedn. Wyd.			39,8	3,3	3,3	3,0	3,1	3,4	3,8	3,1	3,3	3,1	4,0	3,7	3,5	2,4	Lower Silesia
b) Dolń. Zjedn. Wyd.			57,8	4,8	4,1	4,7	5,5	4,9	5,6	6,7	5,6	5,3	4,9	5,0	3,6	2,0	hard coal mines
c) Kop. Węgla Kam.			37,4	3,1	3,0	3,0	3,0	2,9	3,2	3,2	3,2	3,1	3,9	3,5	3,3	2,2	brown coal mines
d) Kop. Węgla Brun.			168,2	14,0	5,7	5,7	7,1	8,2	7,6	7,5	28,2	29,2	15,9	14,0	24,9	14,5	oil ind.
Paliw płynnych			36,6	3,1	1,6	1,8	2,5	3,0	3,4	2,5	3,6	3,4	4,4	4,1	4,0	2,4	Iron and steel
Hutniczy			34,5	2,9	2,7	2,9	2,3	3,1	2,8	4,4	3,4	2,8	3,4	2,8	2,3	1,8	

Tabl. 3. ZMIENNOŚĆ ROBOTNIKÓW W PRZEMYSLE PRZETWORCZYM W 1947 R.
THE MOBILITY OF WORKERS IN MANUFACTURING INDUSTRIES 1947.

Przemysł	Średnia liczba zatr. average number of empl.	Ogółem w ciągu roku total during the year	Średnia w ciągu rok average number in month	M i e s i ą c e — M o n t h s												Industry
				I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
				ROBOTNICZY PRZYJĘCI — WORKERS ENTERING EMPLOYMENT												
Elektrownie	23,501	12,903	54,3	3,7	4,1	3,4	2,9	3,6	4,0	6,4	8,0	4,6	5,8	4,9	3,4	El. power plants
Mineralny	43,480	30,929	71,1	6,1	5,1	6,3	10,0	10,6	5,2	6,2	5,7	5,1	5,1	3,2	2,5	Mineral ind.
Metalowy	97,760	10,67	61,4	4,8	4,6	4,2	4,3	4,3	5,1	5,4	5,1	8,2	7,0	5,0	3,3	Engineering ind.
Elektrotechniczny	14,804	12,180	82,3	5,8	6,5	6,5	6,2	6,1	6,3	6,1	6,8	9,9	9,2	8,2	4,6	Electric ind.
Chemiczny	56,190	21,544	59,7	3,6	4,7	3,8	5,1	6,3	5,7	6,3	6,4	5,4	5,3	4,0	3,2	Chemical ind.
Włókienniczy	241,180	155,382	64,4	4,7	4,6	4,0	4,0	4,1	1,7	5,0	6,2	8,4	7,7	6,4	3,9	Textile ind.
Papierniczy	22,542	13,641	57,9	3,4	4,2	5,0	5,6	4,4	5,5	6,2	4,4	5,7	5,7	4,5	3,2	Paper ind.
Skórzany	14,407	7,259	50,4	2,3	2,9	3,6	3,8	3,0	3,9	6,9	7,8	6,7	5,1	3,0	2,4	Leather ind.
Drzewny	13,436	9,656	71,9	5,9	5,6	6,5	5,9	5,4	7,2	5,6	6,7	6,1	5,9	7,3	8,7	Timber ind.
Cukrowniczy	35,816	76,168	212,7	3,3	1,5	3,1	10,1	4,2	7,1	6,7	5,7	6,5	13,2	28,7	1,5	Sugar ind.
ROBOTNICZY ZWOLNIENI — WORKERS LEAVING EMPLOYMENT																
Elektrownie	23,501	11,773	50,1	1,6	5,0	3,2	4,5	2,5	4,0	4,0	4,6	4,8	4,6	8,2	3,0	El. power plants
Mineralny	43,480	25,946	59,7	3,9	3,6	3,4	5,2	6,2	4,1	6,1	5,0	6,0	6,0	5,4	4,7	Mineral ind.
Metalowy	97,760	45,418	46,4	2,6	3,1	3,4	4,6	3,7	3,3	3,5	4,2	6,1	5,2	3,5	3,1	Engineering ind.
Elektrotechniczny	14,804	7,119	48,1	2,5	3,2	3,3	4,8	4,2	3,6	5,8	4,2	6,1	3,9	3,7	2,8	Electric ind.
Chemiczny	36,090	14,815	41,1	2,4	3,3	3,0	3,4	3,4	2,9	3,4	4,2	5,1	3,9	3,2	2,9	Chemical ind.
Włókienniczy	241,180	101,031	41,9	2,6	3,1	3,7	4,4	3,8	2,2	3,2	3,4	4,6	4,0	3,5	3,3	Textile ind.
Papierniczy	22,542	9,713	43,0	2,6	2,7	3,9	4,2	3,9	3,1	3,9	4,2	4,6	4,1	3,2	2,5	Paper ind.
Skórzany	14,407	5,730	39,8	3,5	3,8	4,0	4,6	4,1	2,5	3,6	3,0	2,9	3,0	2,6	2,2	Leather ind.
Drzewny	13,436	8,647	64,3	4,9	5,6	5,9	7,5	5,5	5,4	4,4	3,9	4,8	8,3	4,6	3,7	Timber ind.
Cukrowniczy	35,816	84,061	234,7	28,8	17,0	3,3	1,7	2,4	1,8	2,8	3,5	2,8	5,1	42,2	123,3	Sugar ind.
MIERNIK ZMIENNOŚCI — MEASURE OF MOBILITY																
Elektrownie	52,5	4,4	52,5	2,7	4,6	3,3	2,7	3,1	4,0	5,2	6,3	4,7	5,2	6,5	3,2	El. power plants
Mineralny	65,4	5,5	65,4	5,0	4,3	4,9	7,6	8,4	5,5	6,2	5,3	5,5	5,6	4,3	3,6	Mineral ind.
Metalowy	54,0	4,5	54,0	3,7	3,8	3,8	4,5	4,0	4,2	4,5	4,7	7,1	6,1	4,3	3,2	Engineering ind.
Elektrotechniczny	65,2	5,4	65,2	4,2	4,8	4,9	5,5	5,1	5,0	5,9	5,5	8,1	6,5	5,9	3,7	Electric ind.
Chemiczny	51,4	4,2	51,4	3,0	4,0	3,4	4,3	4,8	4,3	4,8	5,3	5,2	4,6	3,6	3,0	Chemical ind.
Włókienniczy	53,2	4,4	53,2	3,6	3,9	4,2	4,2	4,0	3,5	4,1	4,8	6,5	6,8	5,0	3,6	Textile ind.
Papierniczy	50,4	4,2	50,4	3,0	3,9	4,2	4,9	4,1	4,3	5,1	4,3	5,2	4,9	3,9	2,9	Paper ind.
Skórzany	45,1	3,8	45,1	2,9	3,4	3,8	4,2	3,6	3,2	5,2	4,9	4,3	4,0	2,8	2,3	Leather ind.
Drzewny	68,1	5,7	68,1	5,4	5,6	6,2	6,7	5,4	6,3	5,0	5,3	5,5	7,1	6,0	3,7	Timber ind.
Cukrowniczy	223,7	18,6	223,7	16,0	9,3	3,2	5,9	3,3	4,5	4,7	3,2	4,7	69,7	35,5	62,4	Sugar ind.

Tabl. 4. ZMIENNOŚĆ ROBOTNIKÓW W PRZEMYSŁE PRZETWÓRCZYM W 1947 R. NA ZIEMIACH ODZYSKANYCH.
THE MOBILITY OF WORKERS IN MANUFACTURING INDUSTRIES IN THE RECOVERED TERRITORIES.

Przemysł	Przec. li zbp. zatr. average number of empl.	O ółem w. i ągu roku total during the year	Ogółt m. n c ą k, a roku total during the year	Przec. w mies. average number in month	M i e s i ą c e — M o n t h s												Industry
					I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
ROBOTNICZY PRZYJĘCI — WORKERS ENTERING EMPLOYMENT.																	
Metalowy	19.538	21.252	108,8	9,1	8,5	8,2	7,9	7,9	8,5	9,6	10,7	8,9	15,5	10,8	7,5	4,9	Engineering ind.
Chemiczny	7.534	8.322	110,5	9,2	5,6	5,3	7,2	13,4	9,7	12,9	9,5	11,5	11,2	9,2	8,1	7,0	Chemical ind.
Włókienniczy	56.721	52.562	92,7	7,7	6,8	6,9	6,9	6,8	6,8	7,5	5,8	8,9	11,2	11,4	9,5	4,5	Textile ind.
Drzewny	5.835	6.304	111,5	9,3	7,5	9,3	11,9	9,9	10,2	11,3	8,5	11,5	10,2	8,6	8,6	4,9	Timber ind.
Cukrowniczy	14.129	28.593	202,4	16,9	5,8	2,2	4,2	14,8	7,1	9,6	7,5	9,7	8,9	95,3	35,3	2,0	Sugar ind.
ROBOTNICZY ZWOLNIENI — WORKERS LEAVING EMPLOYMENT.																	
Metalowy	19.538	16.064	82,2	6,9	5,7	6,3	7,0	7,9	8,0	5,8	7,0	7,4	8,2	8,0	5,7	3,3	Engineering ind.
Chemiczny	7.534	5.893	78,2	6,5	4,5	4,4	5,0	6,8	6,0	6,2	7,1	7,6	8,7	8,4	7,7	5,8	Chemical ind.
Włókienniczy	56.721	37.357	65,9	5,5	4,1	4,9	5,6	7,8	6,1	4,9	5,1	5,6	6,6	5,9	5,1	4,2	Textile ind.
Drzewny	5.835	5.510	94,4	7,9	7,2	8,6	9,6	12,5	7,6	7,2	5,6	7,1	8,1	12,1	4,4	4,2	Timber ind.
Cukrowniczy	14.129	35.532	251,5	21,0	37,1	40,5	3,9	2,5	5,3	3,0	4,8	4,4	3,6	7,4	26,9	112,3	Sugar ind.
MIERNIK ZMIENNOŚCI — MEASURE OF MOBILITY.																	
Metalowy			95,5	8,0	7,1	7,3	7,5	7,9	8,3	7,7	8,9	8,2	11,9	9,4	6,6	5,1	Engineering ind.
Chemiczny			94,4	7,9	5,1	4,9	6,1	10,1	7,9	9,6	8,3	9,6	10,0	8,8	7,9	6,4	Chemical ind.
Włókienniczy			79,3	6,6	5,5	5,9	6,3	7,3	6,5	6,2	5,5	7,3	8,9	8,7	7,3	4,3	Textile ind.
Drzewny			103,0	8,6	7,4	9,0	10,8	11,2	8,9	9,3	7,2	9,3	9,2	10,4	6,5	4,1	Timber ind.
Cukrowniczy			227,0	19,0	21,5	21,4	4,1	8,7	6,2	6,3	6,2	7,1	6,3	51,4	31,1	57,2	Sugar ind.

Tabl. 5. ZMIENNOŚĆ ROBOTNIKÓW W 1948 R. — THE MOBILITY OF WORKERS IN 1948.

Przemysł	Przec. liczby zatrud. w bad. Average number of employed during the period	Robotnicy przyjęci workers entering employment.				Robotnicy zwalnieni workers leaving employment				Wskaźnik zmienności Measure of mobility				Industry
		w odsetkach — in percentage				w odsetkach — in percentage				w odsetkach — in percentage				
		I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II	III	IV	
C. Z. P. W. ogółem	238.857	4,1	2,8	2,8	—	2,5	2,0	2,6	—	3,3	2,4	2,7	—	Coal total
w tym:														of which
a) Górn. Zjedn. Wyd.	191.856	3,9	2,5	2,3	—	2,3	1,8	2,4	—	3,1	2,2	2,4	—	Upper Silesia
b) Doln. Zjedn. Wyd.	23.817	2,6	1,1	1,7	—	2,6	2,0	2,5	—	2,6	1,6	2,1	—	Lower Silesia
c) Kopal. węgl. kam.	189.036	3,7	2,2	2,0	—	2,0	1,6	2,1	—	2,9	1,9	2,1	—	hard coal mines
d) Kopal. węgl. brun.	3.020	10,0	9,4	8,3	—	7,3	6,8	7,5	—	8,7	8,1	7,9	—	brown-coal mines
Paliw płynnych	13.161	3,3	5,2	4,1	3,4	4,1	5,6	3,9	2,7	3,7	5,4	4,0	3,1	Oil industry
Hutniczy	120.078	2,8	2,7	2,7	3,3	2,7	1,9	2,2	2,9	2,8	2,3	2,5	3,1	Iron and steel ind.
Elektrownie	36.440	4,2	4,5	4,1	5,3	3,7	4,1	3,6	4,8	4,0	4,3	3,9	5,1	El. power plants
Mineralny	54.425	6,9	8,1	7,0	9,3	7,9	6,7	5,4	7,7	7,4	7,4	6,2	8,5	Mineral ind.
Metalowy	136.905	5,0	4,8	4,2	5,1	3,3	3,9	3,7	3,9	4,2	4,4	4,0	4,5	Engineering ind.
Elektrotechniczny	24.599	5,6	4,3	4,4	5,7	3,3	3,4	3,3	3,2	4,5	3,9	3,9	4,5	Electric ind.
Chemiczny	53.638	4,5	4,6	4,0	6,0	3,2	2,7	2,5	2,9	3,9	3,7	3,3	4,5	Chemical ind.
Włókienniczy	307.349	5,1	5,3	4,0	3,5	3,5	4,1	4,1	3,4	4,3	4,7	4,1	3,5	Textile ind.
Papierniczy	29.060	5,3	6,4	3,7	4,9	3,2	4,7	3,1	4,0	4,3	5,6	3,4	4,5	Paper ind.
Skórzany	18.295	5,1	5,3	4,0	6,2	3,3	4,3	3,4	5,2	4,2	4,8	3,7	5,7	Leather ind.
Drzewny	16.509	6,4	5,9	7,2	8,8	5,4	4,7	4,7	7,0	5,9	5,3	6,0	7,9	Timber ind.
Cukrowniczy	29.878	4,4	3,4	4,5	15,9	34,9	3,3	4,6	4,8	19,7	3,4	4,6	10,4	Sugar ind.

Tabl. 6. ZMIENNOŚĆ PRAC. UMYSŁOWYCH W PRZEMYSŁE PAŃSTWOWYM. — THE MOBILITY OF NON-MANUEL WORKERS IN NATIONALISED INDUSTRY IN 1947.

Przemysł	Przec. liczbę zatrudn. average number of empl.	Ogółem w ciągu roku total during the year	Ogółem w ciągu roku total during the year	Przec. w mies. average number in month	M i e s i ą c e — M o n t h s												Industry
					I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	
PRACOWNICY PRZYJĘCI — WORKERS ENTERING EMPLOYMENT																	
Ogółem	118.589	63.835	53.8	4.5	3.9	4.1	3.6	3.9	3.3	3.9	5.6	5.0	5.1	7.3	4.4	3.9	Total
Elektrownie	10.868	6.113	56.2	4.7	2.9	3.9	4.0	10.2	1.0	3.4	6.0	8.8	4.4	4.9	4.0	2.8	El. power plants
Węglowy	27.566	12.659	45.9	3.8	4.4	3.6	2.8	2.2	2.8	4.2	6.2	4.5	3.6	4.2	3.4	4.1	Coal ind.
Paliw płynnych	3.191	1.919	60.1	5.0	3.3	8.8	2.8	3.6	4.9	2.6	8.6	5.8	5.1	4.0	6.5	4.3	Oil ind.
Hutniczy	11.715	3.949	33.7	2.8	2.4	3.2	2.6	1.5	2.0	2.8	4.0	3.7	4.1	3.1	2.3	2.0	Iron and steel ind.
Metalowy	15.172	8.802	58.0	4.8	4.7	4.6	4.0	4.0	5.2	3.4	4.8	4.5	5.6	7.2	5.2	4.8	Engineering ind.
Elektrotechniczny	4.180	3.637	87.0	7.2	6.6	7.0	5.8	5.4	6.3	6.7	8.4	7.6	7.8	9.4	9.4	6.8	Electric ind.
Chemiczny	6.225	3.095	49.7	4.1	3.4	3.9	4.3	3.1	3.1	4.1	5.4	4.9	4.3	5.2	4.6	3.2	Chemical ind.
Cukrowniczy	4.497	4.551	101.2	8.4	1.9	2.6	3.0	5.2	2.5	6.8	6.6	4.0	9.5	52.4	5.6	1.2	Sugar ind.
Włókienniczy	23.524	10.874	46.2	3.9	4.0	3.9	3.7	3.4	2.6	2.9	4.9	4.2	4.4	4.8	3.9	3.6	Textile ind.
Skórzany	2.273	1.405	61.8	5.1	5.3	4.0	2.7	5.3	3.4	5.2	5.2	5.1	4.4	8.7	7.1	5.3	Leather ind.
Papierniczy	2.450	1.429	58.3	4.9	4.3	4.7	4.5	3.2	3.1	3.9	5.8	3.8	4.8	7.7	6.9	5.7	Paper ind.
Drzewny	1.714	1.332	77.7	6.5	4.3	6.2	6.7	4.6	7.6	5.0	9.2	6.8	9.1	6.0	6.4	5.8	Timber ind.
Mineralny	5.215	4.070	78.0	6.5	4.4	4.0	4.8	4.6	6.7	5.5	5.7	5.1	13.0	13.3	5.4	5.5	Mineral ind.
PRACOWNICY ZWOLNIENI. — WORKERS LEAVING EMPLOYMENT.																	
Ogółem	118.589	55.921	47.2	3.9	2.6	2.8	3.0	3.8	3.7	9.0	3.9	3.8	3.8	3.3	3.9	3.6	Total
Elektrownie	10.868	4.327	39.8	3.3	2.0	2.6	1.7	4.5	4.2	2.9	3.4	3.7	3.9	2.6	6.3	1.9	El. power plants
Węglowy	27.566	9.754	35.4	2.9	2.6	3.0	3.3	3.1	3.7	2.6	3.7	3.6	3.5	2.5	2.1	1.7	Coal ind.
Paliw płynnych	3.191	1.033	52.4	2.7	3.2	2.6	1.6	2.5	3.1	1.6	2.8	3.1	3.7	3.1	2.8	2.4	Oil ind.
Hutniczy	11.715	8.476	72.4	6.0	1.5	1.9	2.1	2.4	1.8	47.9	3.3	2.6	2.8	2.6	2.1	1.5	Iron and steel ind.
Metalowy	15.172	5.792	38.2	3.2	2.5	2.2	2.5	3.3	2.8	3.9	3.5	4.0	4.1	4.0	3.0	2.6	Engineering ind.
Elektrotechniczny	4.180	2.048	49.0	4.1	2.7	3.5	3.9	3.9	3.7	3.6	6.2	4.2	4.7	4.5	4.7	3.6	Electric ind.
Chemiczny	6.225	2.132	34.2	2.9	2.1	2.3	2.4	2.5	3.3	2.0	3.6	4.1	3.4	3.3	3.0	2.3	Chemical ind.
Cukrowniczy	4.497	4.102	91.2	7.6	6.7	4.7	4.4	3.2	2.7	2.5	6.3	4.8	3.1	2.3	19.4	30.9	Sugar ind.
Włókienniczy	23.524	12.057	51.3	4.3	2.5	3.2	3.8	5.6	4.3	10.9	4.0	3.9	3.6	3.3	3.0	3.1	Textile ind.
Skórzany	2.273	1.456	64.1	5.3	3.5	4.1	4.6	7.4	6.4	4.9	5.5	5.1	5.1	6.9	4.9	5.8	Leather ind.
Papierniczy	2.450	1.146	46.8	3.9	2.2	3.6	3.6	4.6	5.3	3.3	2.5	4.2	4.8	4.6	4.5	3.6	Paper ind.
Drzewny	1.714	1.130	65.9	5.5	6.7	4.5	4.6	4.1	7.5	6.9	5.7	4.9	6.9	4.6	5.7	4.1	Timber ind.
Mineralny	5.215	2.468	47.3	4.0	2.5	2.2	2.3	3.5	4.8	3.3	4.6	3.5	5.0	5.2	5.7	4.8	Mineral ind.
MIERNIK ZMIENNOŚCI — MEASURE OF MOBILITY.																	
Ogółem	4.2	50.5	42	3.3	3.5	3.3	3.3	3.9	3.5	6.5	4.8	4.4	4.5	5.3	4.2	3.8	Total
Elektrownie	4.0	48.0	40	2.5	3.3	2.9	7.4	2.6	3.2	3.2	4.7	6.3	4.2	3.8	5.2	2.4	El. power plants
Węglowy	3.4	40.7	34	3.5	3.3	3.1	2.7	3.3	3.4	3.4	5.0	4.1	3.6	3.4	2.8	2.9	Coal ind.
Paliw płynnych	3.9	46.3	39	3.3	5.7	2.2	3.1	4.0	2.1	2.1	5.7	4.5	4.4	3.6	4.7	3.4	Oil ind.
Hutniczy	4.4	53.1	44	2.0	2.6	2.4	2.0	1.9	1.9	25.4	3.7	3.2	3.5	2.9	2.2	1.8	Iron and steel ind.
Metalowy	4.0	48.1	40	3.6	3.4	3.3	3.7	4.0	4.0	3.7	4.2	4.3	4.9	5.6	4.1	3.7	Engineering ind.
Elektrotechniczny	5.7	68.0	57	4.7	5.3	4.9	4.7	5.0	5.2	7.3	7.3	5.9	6.3	7.0	7.1	5.2	Electric ind.
Chemiczny	8.0	42.0	80	2.8	3.1	3.4	2.8	3.2	3.1	4.5	4.5	4.5	3.9	4.3	4.8	2.8	Chemical ind.
Cukrowniczy	96.2	96.2	96	4.3	3.7	3.7	4.2	2.6	4.7	6.9	6.5	4.4	6.3	27.4	12.5	16.1	Sugar ind.
Włókienniczy	48.8	48.8	49	3.3	3.6	3.8	4.5	3.5	6.9	4.5	4.5	4.1	4.0	4.1	3.5	3.4	Textile ind.
Skórzany	52.6	63.0	52	4.4	4.1	3.7	6.4	4.9	5.1	5.4	5.4	5.1	4.8	7.8	6.0	5.6	Leather ind.
Papierniczy	71.8	71.8	72	3.3	4.2	4.1	3.9	4.2	3.6	4.2	4.2	4.0	8.0	6.2	5.7	4.7	Paper ind.
Drzewny	6.0	60	6	5.5	5.4	5.7	4.4	7.6	6.0	7.5	7.5	5.9	9.0	5.3	6.1	5.0	Timber ind.
Mineralny	5.3	62.7	53	3.5	3.1	3.6	4.1	5.8	4.4	4.4	5.2	4.3	9.0	9.3	5.6	5.2	Mineral ind.

Tabl. 7. ZMIENNOŚĆ PRACOWNIKÓW W ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ W 1947 R.

THE MOBILITY OF EMPLOYED IN NATIONAL GOVERNMENT SERVICE IN 1947.

Dział administracji	ogółem w ciągu roku total during the year	Mies. przec. roczna average number in year	Kwartały Quarters				Branch of Administration
			I	II	III	IV	
PRZYJĘCI — ENTERING.							
Administracja ogółem	31,3	2,6	7,6	8,1	8,1	7,4	National Govern. Serv. (total)
Zarządy centralne	25,1	2,9	6,4	10,0	10,3	8,5	Govern. departments
Urzędy adm.n.st. ogólnej	37,8	3,2	9,8	10,1	9,4	8,4	Local Govern. Service
Administracja szkolna	25,7	2,1	3,8	5,2	7,0	9,7	Educational administ.
Administracja skarbowa	28,4	2,4	8,0	8,0	7,2	5,3	State Treasury administ.
Administracja gospodarcza	25,6	2,1	6,1	6,3	6,7	6,5	The econom. administ.
Administracja społeczna	32,5	2,7	6,7	6,9	9,5	9,3	Social administ.
ZWOLNIENI — LEAVING.							
Administracja ogółem	29,9	2,5	6,3	8,2	9,0	6,4	National Govern. Serv. (total)
Zarządy centralne	30,6	2,5	6,1	11,2	8,1	5,3	Govern. departments
Urzędy adm.n.st. ogólnej	42,9	3,6	8,9	11,5	13,8	8,8	Local Govern. Service
Administracja szkolna	28,4	1,5	2,3	4,1	6,8	5,2	Educational administ.
Administracja skarbowa	14,7	1,2	2,6	4,1	3,8	4,2	State Treasury administ.
Administracja gospodarcza	24,3	2,0	5,7	6,7	6,9	5,2	The econom. administ.
Administracja społeczna	23,3	1,9	5,2	5,8	6,7	5,6	Social administ.
MIERNIK ZMIENNOŚCI PRAC. W ADM. PAŃSTWOWEJ W 1947 R.							
MEASURE OF MOBILITY.							
Administracja ogółem	30,6	2,6	7,0	8,2	8,6	6,9	National Govern. Serv. (total)
Zarządy centralne	32,9	2,7	6,3	10,6	9,2	6,9	Govern. departments
Urzędy adm.n.st. ogólnej	40,4	3,4	9,4	10,8	11,6	8,6	Local Govern. Service
Administracja szkolna	22,1	1,8	3,1	4,7	6,9	7,5	Educational administ.
Administracja skarbowa	21,6	1,8	5,3	6,1	5,5	4,8	State Treasury administ.
Administracja gospodarcza	25,0	2,1	5,9	6,5	6,8	5,9	The econom. administ.
Administracja społeczna	27,9	2,8	6,0	6,4	8,1	7,5	Social administ.

Tabl. 8 ZMIENNOŚĆ PRACOWNIKÓW WE WŁADZACH III INSTANCJI W R. 1947
W ODSETKACH ZATRUDN.

THE MOBILITY OF LABOUR IN 1947 IN PERCENTAGE OF EMPLOYED. IN MINISTRIES

Ministerstwo (instytucje centralne)	Przec. liczba zatrudn.	Przyjęci entering	Odsetek przyjęc. entering in %	Zwoln. leaving	Odsetek zwoln. leaving in %	Miernik zmien. measure of mobility	Government Ministries
	Average number of empl.						
Min. Żegluga	428	183	42,8	462	107,9	75,5	Min. of Navigation
Min. Kultury i Sztuki	211	186	88,2	59	28,0	58,3	Min. of Culture and Arts
Min. Apropowizacji	575	117	20,3	531	92,3	56,3	Min. of Food
Min. Przem. i Handlu	1260	1049	83,3	273	21,7	52,5	Min. of Industry and Commerce
Min. Spraw Zagranicznych	528	240	45,5	210	39,8	42,6	Foreign Office
C. U. P.	340	192	56,4	74	21,8	39,1	Centr. Plan. Board
Min. Ziem Odzyskanych	422	113	26,8	160	37,9	32,5	Min. of Recovered Territ.
Główny Urząd Kontroli Prasy	76	29	38,1	16	11,1	30,3	Press Control Office
Min. Rolnictwa	496	140	28,2	157	31,7	30,0	Min. of Agriculture
Min. Adm. Publicznej	278	99	35,6	64	23,0	29,5	Min. of Civil administ.
Min. Odbudowy	762	270	30,2	148	19,4	24,8	Min. of Reconstruction
P. U. R.	176	38	21,6	46	26,1	23,9	Nation Repatr. Office
Biuro Sejmu Ustaw.	77	20	26,0	13	16,9	22,1	Parliament Office
Min. Leśnictwa	427	94	22,0	93	21,8	22,0	Min. of Forestry
Min. Pracy i Opieki Społ.	314	83	26,4	50	15,9	21,3	Min. of Labour
Min. Komunikacji	1084	169	15,6	291	26,8	21,2	Min. of Transport
Min. Oświaty	374	82	21,9	59	15,8	19,0	Min. of Education
Min. Sprawiedliwości	231	30	13,0	27	11,7	12,6	Min. of Justice
Min. Skarbu	966	134	13,9	88	9,1	11,5	State Treasury
Min. Poczty i Telegr.	263	29	11,0	25	9,5	10,3	Min. of Post

Tabl. 9.

PRACOWNICY ZWOLNIENI W ADMINISTRACJI PAŃSTWOWEJ W 1947 R. WG PRZYCZYN ZWOLN.
PERSONS LEAVING EMPLOYMENT IN 1947 BY CAUSE OF LEAVE.

a) liczby bezwzględne. — in numbers.

Dział administracji Branch of administr.	Ogółem w ciągu r. year total	Na własną prośbę due to own request	Wskutek utruty zdrowia due to illness	Z urzędu wydalonych i zagin. dismissed	Przenies. do innych urzędów removed to other offices
Administracja ogółem National Govern. Service (total)	40.397	21.565	1.351	12.594	4 887
Zarządy centralne Govern. Departments	2.346	1.287	89	627	843
Urzędy adm. ogólnej Local Govern. Service	20.736	11.279	461	6.798	2.198
Administracja szkolna Educational administ.	988	658	55	130	145
Administracja skarbowa State Treasury administ.	2.541	1.195	219	688	439
Administracja gospodarcza The Economical adm.	12.131	6.253	489	4.174	1.215
Administracja społeczna Social administ.	1.155	893	38	177	47

b) liczby względne.
in percentage.

Dział administracji Branch of administr.	Ogółem w ciągu r. year total	Na własną prośbę due to own request	Wskutek utruty zdrowia due to illness	Z urzędu wydalonych i zagin. dismissed	Przenies. do innych urzędów removed to other offices
Administracja ogółem National Govern. Service (total)	100	53,4	3,3	31,2	12,1
Zarządy centralne Govern. Departments	100	45,2	3,1	22,0	29,6
Urzędy adm. ogólnej Local Govern. Service	100	54,4	2,2	32,8	10,6
Administracja szkolna Educational administ.	100	66,6	5,6	13,2	14,7
Administracja skarbowa State Treasury administ.	100	47,0	8,6	27,1	17,3
Administracja gospodarcza The Economic adm.	100	51,5	4,0	34,4	10,0
Administracja społeczna Social administ.	100	77,3	3,3	15,3	4,1

SYTUACJA GOSPODARCZA EUROPY w 1946 i 1947 r.

mgr. T. WITT.

W S T Ę P.

Zadaniem niniejszego artykułu jest omówienie europejskiej sytuacji gospodarczej na przestrzeni lat 1946 i 1947 w oparciu o Raport Gospodarczy Komisji Europejskiej Narodów Zjednoczonych¹⁾, który uznany został za źródło nie tylko najbardziej obiektywne, lecz, co niemniej ważne, za najbardziej kompletne i wszechstronne w porównaniu ze wszystkimi innymi materiałami statystycznymi i ekonomicznymi, których napływ w ostatnich 6-ciu miesiącach okazał się szczególnie obfity.

Wyżej wspomniany Raport obejmuje swym materiałem cyfrowym wszystkie kraje europejskie z wyjątkiem Radzieckiej Strefy Okupacyjnej, w Niemczech oraz Związku Radzieckiego.

Nawet znacznie mniej szczegółowe potraktowanie niniejszego zagadnienia w porównaniu do Raportu Gospodarczej Komisji Europejskiej²⁾, przerasta swymi rozmiarami szczupłe ramy niniejszego artykułu, który siłą rzeczy ograniczony być musi do uwag o charakterze ogólnym i syntetycznym w odniesieniu do takich najważniejszych zjawisk ekonomicznych jak: rozwoju produkcji przemysłowej i rolniczej, rozwoju handlu zagranicznego, oraz kształtowania się bilan-

sów płatniczych niektórych krajów i Europy jako całości.

Produkcja przemysłowa.

W 18 miesięcy po zakończeniu działań wojennych Drugiej Wojny Światowej przemysł 15 państw europejskich, których wartość produkcji przemysłowej w 1938 r. wynosiła około $\frac{3}{4}$ ogólnej wartości produkcji przemysłowej Europy, osiągnął nadspodziewanie wysoki stopień zdolności wytwórczej, umożliwiając już w IV kwartale 1946 r. wyprodukowanie 83% masy dóbr wytwarzanej przez ten sam przemysł w 1938 r. Po wyraźnie zaznaczającej się 18-sto miesięcznej fazie rozwoju i odbudowy produkcji przemysłowej, następuje w 1947 r. widoczne zahamowanie powyższego procesu, niejednakowe jednak — jak to wynika z tablicy poniższej — we wszystkich objętych Raportem krajach.

Przyczyn powyższego faktu należy szukać w następujących zjawiskach: (i) w wyjątkowo długiej i ostrej zimie z 1946/47; (ii) w znacznym ograniczeniu kończących się surowcowych dostaw UNRRA; (iii) w silnym zmniejszeniu się zapasów i rezerw materiałowych nadwyższych nieustannym i szybkim wzrostem produkcji na przestrzeni 1946 r., oraz (iv) w nierówno-

Tabl. 1. WSKAŹNIKI PRODUKCJI PRZEMYSŁOWEJ W 15 KRAJACH EUROPEJSKICH 1938 = 100.
INDEX NUMBERS OF INDUSTRIAL PRODUCTION IN 15 EUROPEAN COUNTRIES 1938 = 100.

	% całkowitej prod. europ. w 1938 ^{a)} Percent of 1938 total Europ. prod.	1946				1947		
		I	II	III	IV	I	II	III
		kw quarter	kw quarter	kw quarter	kw quarter	kw quarter	kw quarter	kw quarter
Belgia	3,24	77	85	93	99	99	106	102
Bułgaria	0,33	95	109	139	134	105	135	149
Czechosłowacja	3,39	70	70	83	87	96	101	93
Dania	1,61	93	86	97	100	99	100	108
Finlandia	1,22	65	64	72	79	86	81	81
Francja	10,80	75	88	82	94	95	104	96
Niemcy Zachodnie (3 strefy)	16,62	22	26	31	31	24	33	37
Grecja	0,75	44	55	61	67	64	71	71
Irlandia	0,41	103	112	107	114	104	110	113
Włochy	7,24	34	55	65	61	49	65	76
Holandia	3,12	62	68	76	83	81	88	91
Norwegia	0,94	93	103	95	110	113	119	106
Polska	2,53	71	77	80	90	93	100	104
Szwecja	3,56	101	100	102	104	101	100	103
Wielka Brytania	21,62	101	102	100	115	103	110	109
Łącznie państwa wyszczególnione: z Niemcami including Germany	77,38	68	74	76	83	78	85	86
bez Niemiec excluding Germany	60,76	80	87	88	98	93	100	99

a) Z wyłączeniem ZSRR — excluding USSR.

1) Opublikowany w Genewie w kwietniu 1948 r. 2) Obejmujący 206 str. i 96 tablic i zestawień.

miernym rozwoju początkowych i końcowych faz produkcji wielu artykułów przemysłowych.

Nie licząc Niemiec Zachodnich, które swą depresją gospodarczą obniżają w silnym stopniu ogólnoeuropejski wskaźnik produkcji przemysłowej, poziom produkcji Europy kształtował się pod koniec 1947 r. o kilka procent wyżej, niż w 1938 r.¹⁾ Przy porównywaniu stopnia wzrostu produkcji przemysłowej w Europie w okresie badanym można odróżnić dosyć wyraźnie 3 grupy państw (nie licząc Niemiec): I-sza z nich obejmowałaby dwa kraje neutralne: Irlandię i Szwecję oraz W. Brytanię, a więc te państwa których produkcja przemysłowa nie spadła w 1946—1947 poniżej poziomu przedwojennego; II-ga grupowałaby Finlandię, Grecję, Włochy i Holandię, czyli państwa o najniższych wskaźnikach produkcji przemysłowej na początku 1946 r.; III-cia obejmowałaby resztę krajów wymienionych w tabl. 1. Łączny wzrost produkcji I-szej grupy wyniósł w okresie badanym jedynie 12%, podczas gdy II-giej 53% i III-ciej 29%. Można w tym wypadku więc zaobserwować, że tempo wzrostu produkcji malało w zależności od stopnia zacofania, w jakim znalazła się ona w stosunku do stanu przedwojennego. Ogólnie biorąc, większość państw europejskich osiągnęła już przedwojenny poziom produkcji przemysłowej.

Jedynie Włochy, Finlandia, Grecja i Holandia, nie licząc oczywiście Niemiec Zachodnich, pozostają pod tym względem w pewnym opóźnieniu²⁾.

W związku z ogólnoeuropejską odbudową gospodarczą proces rozwoju przemysłów inwestycyjnych jest relatywnie silniejszy i szybszy w porównaniu do wzrostu produkcji dóbr konsumpcyjnych. Tak produkcja żelaza i stali, jak produkcja przemysłu metalowego wykazuje w Europie (z wyłączeniem Niemiec) liczby wyższe niż przed wojną. Jeżeli do grupy przemysłów inwestycyjnych włączy się przemysł budowlany, którego wskaźnik w III kwartale 1947 r. wyniósł 89, to nawet w tym wypadku ogólny poziom produkcji przemysłów inwestycyjnych kształtuje się na poziomie 103,6, dając 30% wzrostu w stosunku do poziomu z I kwartału 1946 r. Przemysły niemineralne osiągnęły poziom 97% w stosunku do 1938 r., doznając w tym samym okresie wzrostu o 19%.

Poniższa tabela wykazuje, iż przemysły: chemiczny i metalowy osiągnęły największy stopień odbudowy mimo, że produkcja niemiecka na tym odcinku wykazywała w roku ubiegłym wyjątkowo jeszcze niski poziom. W obu tych wypadkach ekspansja przemysłu polskiego, ilustrowana wskaźnikami powyższymi, wyprzedza wy-

Tabl. 2. POZIOM PRODUKCJI NIEKTÓRYCH PRZEMYSŁÓW W III KWARTALE 1947 R. 1938 = 100.
THE LEVEL OF PRODUCTION OF SOME INDUSTRIES IN THE THIRD QUARTER OF 1947. 1938=100.

	Włókienniczy	Chemiczny	Hutniczy	Metalowy	Budowlany	Inw. łączn.	Wzrost prod. przem. w % ^{a)}
	textile	chemical	iron and steel	engineering	building	invest total	increase of prod. in % a)
Belgia	128	116	116	129	96	117	+ 25
Bułgaria	124	144		99	153	138	+ 54
Dania	93	77		98	76	89	+ 15
Finlandia	87			137	85	116	+ 16
Francja	80	106	96	98	123	105	+ 21
Niemcy Zachodnie	35	35	27	26	27	27	+ 15
Irlandia	141			212	116	120	+ 10
Włochy	82	87	79	88	76	83	+ 42
Holandia	87	94		87	87		+ 29
Norwegia	95	95		143			+ 13
Polska	98	145	99	190	113	148	+ 23
Szwecja	100		119	123	53	92	+ 2
W. Brytania	91	146	111	124	86	111	+ 8
Ogółem wyszczególnione:							
Total of above countries							
z Niemcami—incl. Germany	85	99	70	95	75	85	+ 18 ^{b)}
bez Niemiec—exclud. Germany	91	120	104	110	89	104	+ 19

a) Na przestrzeni I kwartału 1946 — III kwartału 1947.
since I quart. 1946 to III quart. 1947.

b) Włączono wzrost ogólnej produkcji przemysłowej w Czechosłowacji + 23%, oraz w Grecji + 27%.
Total includes the percentage of increase of total industrial prod. in Czechoslovakia and in Greece.

¹⁾ Poziom osiągnięty w IV kwartale 1947 r. wyniósł według Raportu około 103% w stosunku do 1938 = 100.

²⁾ Do państw tych zaliczyć należy również Rumunię, Węgry oraz Austrię, których wobec braku odpowiednich danych Raport nie obejmuje.

rażnie wiele przemysłowych państw europejskich. W stosunku do wskaźnika przemysłu budowlanego, opartego w wielu wypadkach nie na danych kubatury ukończonych budynków, lecz na fragmentarycznych cyfrach produkcji lub zużycia niektórych podstawowych materiałów budowlanych (jak np. cementu w wypadku Polski), należy ustosunkować się raczej krytycznie.

Ostatnia kolumna tabl. 2, wykazująca procentowy wzrost ogólnej produkcji przemysłowej w odnośnych państwach europejskich na przestrzeni 21 miesięcy 1946/47, winna być uzupełniona dodatkowym szeregiem ilustrującym zmiany ilościowe, a nie relatywne, któreby umożliwiły porównanie wzrostu wyprodukowanej masy dóbr przemysłowych w poszczególnych, uwzględnionych w powyższym zestawieniu krajach.

Szereg taki przedstawiałby się następująco:

Tabl. 3.

WZROST WARTOŚCI KWARTALNEJ PRODUKCJI PRZEMYSŁOWEJ NA PRZESTRZENI: I KW. 1946 i III KW. 1947 a) W MILIONACH DOLARÓW W SIŁE NABYWczej Z 1938.

THE INCREASE OF QUARTERLY INDUSTRIAL PRODUCTION SINCE I QUART. 1946 TO III QUART. 1947. IN MILLIONS OF DOLLARS AT 1938 PURCHASING POWER.

1. Włochy	299,4	8. Czechosłowacja	76,8
2. Niemcy Zach.	245,5	9. Dania	23,6
3. Francja	232,3	10. Finlandia	19,1
4. W. Brytania	170,3	11. Bułgaria	17,5
5. Holandia	89,0	12. Norwegia	12,0
6. Polska	82,4	13. Szwecja	7,0
7. Belgia	79,8	14. Irlandia	4,0

a) Opracowano na podstawie Tabeli I i XVII str. 23 cytowanego Raportu.

Trudno nie wyrazić zdziwienia, że na łączny wzrost wartości kwartalnej produkcji przemysłowej 14-tu państw europejskich i Niemiec Zachodnich¹⁾, produkujących razem w 1938 r. 76% wartości przedwojennej ogólnoeuropejskiej produkcji przemysłowej, składa się między innymi udział krajów pobitych: Włoch i Niemiec Zachodnich w wysokość 40% całkowitego oszacowanego wzrostu. Stawia to w nieco odmiennym świetle przemysł w obu tych krajach w porównaniu do wniosków, jakie mogą nasunąć się z zestawień cyfrowych tablic 1 i 2.

Chcąc uzyskać dalsze informacje co do wysiłku, jaki państwa europejskie włożyły w powiększenie swej produkcji przemysłowej, należałoby liczby wartości wzrostu tej produkcji, zamieszczone w tablicy 3, przeliczyć na głowę ludności robotniczej zatrudnionej w przemyśle. Nie we wszystkich jednak wypadkach da się to przeprowadzić na skutek braku porównywalnych danych dotyczących zatrudnienia, a w szczególności braku liczby zatrudnionych robotników.

Tabl. 4.

WZROST WARTOŚCI PRODUKCJI PRZEMYSŁOWEJ NA JEDNEGO ZATRUDNIENEGO ROBOTNIKA b) W STOSUNKU RÓCZNYM W DOLARACH Z 1938 R.

THE INCREASE OF THE VOLUME OF INDUSTRIAL PRODUCTION PER WORKER EMPLOYED. b) ADJUSTED TO THE ANNUAL TOTALS IN 1938 U. S. DOLLARS.

1. Dania	419	5. Norwegia	173
2. Polska	412	6. W. Brytania	110
3. Francja	363	7. Szwecja	39
4. Czechosłowacja	360		

b) Zestawienie oparto na liczbach Tablicy 3 oraz na danych dotyczących zatrudnienia miesięcznika Intern. Labour Review 1948.

Records computed from the figures of Table 3 and from the estimates of Intern. Labour Review 1948.

Trudno o bardziej jaskrawy dowód sukcesu robotnika polskiego, o ile uwzględni się przewagę wyposażenia technicznego — nieraz bardzo znaczną — jaka istnieje w państwach przemysłowych wyżej wymienionych.

Wypowiadane są niejednokrotnie różne poglądy na temat porównania przebiegu odbudowy gospodarczej po pierwszej i drugiej wojnie światowej. Problem ten analizuje również raport Europejskiej Komisji Gospodarczej, zamieszczający poniższe zestawienie:

Tabl. 5.

PRODUKCJA PRZEMYSŁOWA W 1920 R. I W OKRESIE 12 MIESIĘCY: LIPIEC 1946—CZERWIEC 1947 W % POZIOMU PRZEDWOJENNEGO.

INDUSTRIAL PRODUCTION IN 1920 AND IN THE YEAR JULY — 1946, JUNE — 1947, IN PERCENTAGES OF PRE-WAR PRODUCTION.

	1920 (1913=100)	1946/47 (1938=100)
Belgia	67,3	99,3
Czechosłowacja	69,8	91,8
Dania	127,8	99,0
Finlandia	87,4	79,5
Francja	70,4	93,8
Niemcy	59,0	29,8
Włochy	95,2	60,0
Norwegia	101,9	109,3
Polska	35,1	90,8
Szwecja	97,2	101,8
W. Brytania	92,6	107,5
Średnia ważona powyższych krajów:		
łącznie z Niemcami	76	80
includ. Germany:		
bez Niemiec	83	95
exclud. „		

W czternaście miesięcy po zakończeniu działań wojennych w obu wypadkach, rozwój produkcji przemysłowej w Europie był wyraźnie szybszy po Drugiej Wojnie Światowej. Dopiero pod koniec 1924 r. przemysłowa produkcja ogólnoeuropejska przy wyłączeniu Niemiec zdołała przekroczyć poziom z 1913 r. W wypadku Pol-

¹⁾ wynoszący 1349,7 ml. dolarów przedwojennych.

ski i W. Brytanii odzyskanie przedwojennego poziomu produkcji przemysłowej nastąpiło dopiero w 10 lat od zakończenia Pierwszej Wojny Światowej.

Konsumcja węgla kamiennego w Europie nie licząc Niemiec osiągnęła w 1947 r. wskaźnik 95 przy 1938 = 100, podczas gdy analogiczny wskaźnik przy podstawie 1913 = 100 osiągnięty został dopiero w 1924 r. Na odcinku produkcji stali i żelaza odbudowa nastąpiła jeszcze szybciej, gdyż po Pierwszej Wojnie Światowej wskaźnik tej produkcji kształtował się na poziomie 103 dopiero w 1925 r.

Porównanie zniszczeń po obu wojnach przemawia tym bardziej za szybszym rozwojem przemysłowym, jaki dokonywuje się obecnie, przy czym do zwiększenia tempa tego procesu, w porównaniu z okresem 1918/1920 przyczynia się w znacznej mierze — zgodnie z cyframi tablicy 5 — odbudowa przemysłowa Polski i Czechosłowacji. Wobec braku pełnych danych dotyczących procesu odbudowy gospodarczej całości Niemiec, porównanie udziału Niemiec w ogólnoeuropejskim powojennym rozwoju produkcji przemysłowej, wyrażone w stosunku procentowym w tablicy 5, nie odpowiada rzeczywistości. Jedno jest jednak pewne, że mimo znacznej stagnacji przemysłu Zachodnich Niemiec proces odbudowy gospodarczej Europy rozwija się dużo szybciej po Drugiej Wojnie Światowej, niż po Pierwszej, kiedy gospodarka niemiecka brała czynniejszy udział w omawianym procesie.

Produkcja rolnicza.

W przeciwieństwie do realtywnie szybkiego rozwoju przemysłowego, odbudowa produkcji rolniczej następuje w Europie znacznie wolniej. Szacunki dla 23 krajów, których łączna wartość netto produkcji rolniczej wynosiła przed wojną około 90,4% wartości ogólnoeuropejskiej produkcji rolniczej, wskazują, iż w 1946/45 poziom tej produkcji osiągnął zaledwie 63% stanu z lat przedwojennych (średniej na przestrzeni 1935—38). W 1946/47 wskaźnik podnosi się do 75, aby prawdopodobnie spaść w następnym roku.

Liczby dla całej Europy bez Niemiec wynoszą odpowiednio: 63 w I-szym roku rolniczym (1945/46) i 75 w drugim. Największy spadek produkcji rolniczej dotknął przede wszystkim kraje agrarne, z których większość eksportowała przed wojną poważne ilości płodów rolnych i hodowlanych. Pogorszyło to sytuację żywnościową państw przemysłowych, rolniczo deficytowych, mimo utrzymania przez nie produkcji rolniczej na wyższym nieco poziomie w stosunku do stanu z ostatnich lat przedwojennych.

Kumulatywny wpływ takich czynników, jak niedostateczne nawożenie gruntów tak w czasie jak i po wojnie, brak rąk roboczych na wsi, straty w pogłowiu zwierząt gospodarskich, niedostateczna ilość i jakość sprzętu rolniczego i wreszcie niesprzyjające warunki atmosferyczne, przyczynia się do ogólnego spadku produkcji rolniczej prawie we wszystkich krajach Europy nie wyłączając państw neutralnych.

Tabl. 6.

POZIOM PRODUKCJI ROLNICZEJ W EUROPIE a)
1935 — 38 = 100.
THE LEVEL OF AGRICULTURAL PRODUCTION
IN EUROPE

	% przedwoj. ogólnej europejskiej produkcji <i>Percent. of prewar total Europ. prod. a)</i>	1945/46	1946/47
Bułgaria	1,54	49	73
Dania	1,93	87	94
Finlandia	1,02	73	76
Grecja	1,21	41	77
Węgry	2,45	54	55
Irlandia	1,50	111	108
Polska	9,36	33	45
Portugalia	0,91	80	95
Rumunia	3,57	34	57
Hiszpania	5,39	49	92
Turcja	2,33	119	119
Jugosławia	3,42	50	57
Łącznie kraje rolnicze: Total for agricult. countr:	34,63	54	70,5
Czechosłowacja	3,75	56	73
Francja	15,72	50	73
Włochy	8,42	79	77
Holandia	2,58	56	79
Łącznie kraje rolnicze samowystarczalne: Total for non food deficit countries	30,47	59	75
Austria	1,63	56	63
Belgia	2,09	58	72
Niemcy Zachodnie	10,61	68	65
Norwegia	0,62	75	87
Szwecja	2,08	98	103
Szwajcaria	1,38	90	87
W. Brytania	5,89	106	106
Łącznie kraje przemysł. Total for industr. countries.	24,30	80	81

a) z wyłączeniem ZSRR.

a) excluding USSR.

W wypadku Polski do wszystkich wyżej wymienionych czynników hamujących prawidłowy rozwój produkcji rolniczej należy dodać jeszcze dwa: poważne zniszczenia zabudowań gospodarskich na obszarach działań wojennych, oraz proces zagospodarowywania Ziemi Odzyskanych. Łączny wpływ tych wszystkich zjawisk zadecydował o wyjątkowo niskim dla Polski wskaźniku produkcji rolniczej i spowodował w latach 1946/47 znaczny import artykułów żywnościowych.

Z głównych płodów rolnych i hodowlanych pozostających w niedoborze w okresie badanym (w całej Europie z wyłączeniem ZSRR) sytuacja na odcinku mięsa przedstawiała się najpoważniej. Podaż mięsa tego roku¹⁾ wynosiła jedynie

¹⁾ Rok rolniczy 1946/47.

61% ilości przedwojennej, przy czym na odcinku wieprzowiny wskaźnik obniża się aż do 46. Po-
daż nabału uzyskuje w tym samym okresie po-
zom 70% stanu przedwojennego (w tym ja a —
64%, a ser — 62%). Zbiór zbóż chlebowych —
75% (pszenica — 81%), zbiór wszelkich innych
zbóż — 73%, a ziemniaków — 74%. Neco lepiej
przedstawia się poziom produkcji cukru suro-
wego — 80% stanu przedwojennego, najlepiej zaś
produkcji tytoniu — 101%.

W porównaniu do stanu rolnictwa po Pierw-
szej Wojnie Światowej¹⁾ w 1946/47 sytuac-
ja przedstawiała się nieco lepiej na odcinku pro-
dukcji zbóż chlebowych (odpowiednie wskaźniki
do podstaw przedwojennych: 1909 — 1913 oraz
1934 — 1938 kształtowały się na poziomach
64 i 72). Jednak już w następnym roku stosu-
nek się odwraca — 58 w 1947/48 wobec 85
w 1921/22. W dziedzinie produkcji innych zbóż
sytuacja kształtowała się wyraźnie na nieko-
rzysć obecnego okresu. Podobnie rzecz się mia-
ła z produkcją ziemniaków, najgorzej jednak
wypada porównanie odnośnie liczby pogłowia
zwierząt gospodarskich:

W tys. sztuk in Thousands	Bgdło rogacie cattle	Nierogaczna pigs	Owce sheep
	%	%	%
1909—1923	103.300—100	71.508—100	134.400—100
1920	97.285—94	55.102—77	121.000—90
1921	97.570—94	57.467—80	119.852—89
1934—1938	101.273—100	76.212—100	120.530—100
1946—1947	88.986—88	45.034—59	99.931—83

W celu uzyskania materiału liczbowego —
nawet bardzo surowego — któryby wskazywał
w pewnym stopniu na zmiany stopy życiowej
społeczeństw niektórych krajów Europy, jakie
zaszły między 1938 r. a 1946/47²⁾, Raport Euro-
pejskiej Komisji Gospodarczej ONZ przeprowa-
dza obliczenie, którego ostatecznym rezultatem
jest tabela 7³⁾.

1) Rok rolniczy 1920/21.

2) Lipiec 1946 — czerwiec 1947.

3) a) oblicza wartość netto produkcji przemysłowej
w obu okresach w dolarach z 1938 r., pomijając
deprecjację i utrzymanie wyposażenia technicz-
nego.

b) Oblicza wartość netto produkcji rolniczej ho-
dowlanej, leśnej i rybactwa w dolarach z 1938 r.
również w obu okresach.

c) Do łącznej wartości powyższych dwóch po-
zyycji (a+b) dodaje następnie (względnie odejmuje)
saldo handlu zagranicznego, uwzględniając w 1947
roku dostawy UNRRA, reparacje i inne obroty nie-
handlowe, wycenione również w dolarach z 1938 r.

d) Powstają dwa agregaty dóbr przedwojenny
i powojenny — wycenione w dolarach z 1938 r.
i zużywane całkowicie wewnątrz poszczególnych
krajów. Agregaty te następnie dzielone są przez
liczbę ludności w poszczególnych państwach w ce-
lu otrzymania wartości wyprodukowanych i uzy-
skanych z handlu zagranicznego dóbr na głowę
ludności.

Tabl. 7.

**CAŁKOWITY AGREGAT DÓBR ZUŻYWANY
W KRAJU, WSKAŹNIKI PRZY 1938 = 100.**

TOTAL OUTPUT AND COMMODITIES AVAILA-
BLE FOR HOME USE, INDEX NUMBERS —
1938 = 100.

	Ogólna prod. narod. brutto (a+b) Gross national production	agregat dóbr zużywany w kraju (a+b)+c Commodities avail. for home use	agregat dóbr zużyw. w kraju na głowę ludn. commodit avail. for use per head of population
Belgia	94	123	123
Bułgaria	94	100	89
Czechosłowacja	87	96	111
Dania	98	107	98
Finlandia	79	73	69
Francja	87	95	96
Niemcy Zachodnie	36	40	35
Irlandia	108	111	111
Włochy	65	72	69
Holandia	81	89	81
Norwegia	103	118	110
Polska	65	72	106
Szwecja	102	114	106
W. Brytania	108	95	91
Średnia ważona dla wy- szczególn. krajów: weighted average for above countries.			
z Niemcami—including Germany.	79	83	83
bez Niemiec—excluding Germany.	90	93	96

Odpowiednikiem ostatniej kolumny tablicy 7
w wartościach dolarowych będzie szereg nastę-
pujący:

Tabl. 8.

**WARTOŚĆ AGREGATU DÓBR ZUŻYWANEGO
W KRAJU NA GŁOWĘ LUDNOŚCI
W 1946/47 W DOLARACH Z 1938 R.**

THE VALUE OF COMMODITIES FOR HOME USE
PER HEAD OF POPULATION IN 1946/47 IN U. S.
DOLLARS OF 1938 PURCHASING POWER.

1. Szwecja	318	8. Francja	163
2. Dania	238	9. Czechosłowacja	142
3. Belgia	234	10. Finlandia	137
4. Norwegia	226	11. Polska	71
5. W. Brytania	216	12. Niemcy Zach.	70
6. Irlandia	167	13. Włochy	64
7. Holandia	166	14. Bułgaria	42

Państwa powyższe:

Total of above countries:

bez Niemiec—excluding Germany: 149

Z Niemcami—including Germany: 135

Handel Zagraniczny.

Chcąc uchwycić istotne zmiany w rozmiarach handlu europejskiego, jakie zaszły po wojnie w stosunku do stanu z ostatnich lat przedwojennych, należy wyeliminować inflacyjne wahania cen w latach 1946 i 1947 i przeliczyć wartość obrotów po cenach z 1938 r. Mimo dużych trudności materiałowo-technicznych Raport Europejskiej Komisji Gospodarczej dokonał tego przeliczenia, którego sumarycznym wynikiem jest tabela 9.

niż w dziedzinie produkcji przemysłowej. Wzrost volumenu importu ogólnoeuropejskiego z 56% w I-szym kwartale 1946 r. na 86% w III-cim kwartale 1947 r. (1938 = 100), czyli o 30%, okazał się silniejszy, niż wzrost volumenu eksportu w tym samym czasie: z 39% na 67% po omu przestrzeni 21 miesięcy wykazywały kraje europejskiego doznała w 1947 r. wyraźnego zahamowania¹⁾.

Powojenny rozwój handlu zagranicznego w poszczególnych krajach europejskich kształ-

Tabl. 9. VOLUMEN HANDLU EUROPEJSKIEGO F. O. B. 1938 i 1946—47.
EUROPE'S TRADE MEASURED IN CONSTANT PRICES. 1938, 1946 AND 1947.

	1938		1946		1947 ^{a)}	
	Import Imports	Eksport Exports	Import Imports	Eksport Exports	Import Imports	Eksport Exports
Handel z krajami pozaeuropejskimi w milionach dol. z 1938 r. w % z 1938 r.	5 820 100	3 730 100	5 350 91,9	2 300 61,7	6 200 106,5	2 900 77,7
Trade with non-Europ. countr. in mn. dol. at 1938 prices per cent of 1948.						
Handel wewnątrzno-europejski: w milionach dol. z 1938 r. w % z 1938 r.	6 960 100	6 960 100	3 150 45,3	3 150 45,3	3 900 56,0	3 900 56,0
Intra-European Trade: in mn. dol. at 1938 prices. per cent of 1938.						
Ogólny handel Europy: w milionach dol. z 1938 r. w % z 1938 r.	12 780 100	10 690 100	8 500 66,5	5 450 51,0	10 100 79,0	6 800 63,6
Total Trade of Europe. in mn. dol. at 1938 prices: per cent of 1938.						
Udział handlu wewnątrzno-europejskiego w % ogólnego Intra-European trade in per cent of the Total.	54,5	65,1	37,1	57,8	38,6	57,4

a) dane prowizoryczne — provisional data.

Jedną z zasadniczych cech powojennego handlu zagranicznego jest zatem nie tylko jego skurczenie się w porównaniu do poziomu z 1938 r., lecz i zmiana ogólnego kierunku wymiany, kształtującej się na korzyść obrotów z państwami pozaeuropejskimi. Jakkolwiek ogólnoeuropejski handel zagraniczny osiągnął w ostatnim kwartale 1947 r. poziom wyraźnie jeszcze niższy od przedwojennego, to jednak rozwój, jaki dokonał się w tej dziedzinie na przestrzeni 21 badanych miesięcy był relatywnie szybszy i większy

tował się jednak często odmiennie od powyżej uogólnionej obserwacji. Zestawienie poniższe ilustruje poziom importu i eksportu w niektórych krajach europejskich z uwzględnieniem stosunku eksportu do importu.

Najślniejszy wzrost volumenu importu na przestrzeni 21 miesięcy wykazywały kraje na-

¹⁾ W pierwszych trzech kwartałach 1947 r. wzrost volumenu eksportu wyniósł jedynie 10%, wobec 15% w tym samym okresie w 1946 r.

Tabl. 10. VOLUMEN IMPORTU I EKSPORTU W PIERWSZYCH TRZECZ KwartalACH 1947 R.
VOLUME OF IMPORTS AND EXPORTS DURING FIRST THREE QUARTERS OF 1947.

poziom importu level of imports 1938=100		poziom eksportu level of exports 1938=100		poziom eksportu w % poziomu importu level of exports compared with level of imports	
Szwajcaria	140	Szwajcaria	111	W. Brytania	138
Polska	130 ^{a)}	W. Brytania	106	Finlandia	105
Szwecja	127	Turcja	91	Turcja	90
Norwegia	123	Francja	82	Dania	83
Francja	122	Norwegia	82	Szwajcaria	79
Belgia	120	Belgia	71	Francja	67
Irlandia	103	Szwecja	67	Norwegia	67
Turcja	101	Dania	67	Bułgaria	63
Czechosłowacja	82 ^{b)}	Irlandia	63	Czechosłowacja	61
Dania	81	Finlandia	60	Irlandia	61
W. Brytania	77	Polska	53	Belgia	59
Holandia	75	Czechosłowacja	50	Holandia	59
Bułgaria	67	Holandia	44	Szwecja	53
Finlandia	57	Bułgaria	42	Węgry	52
Węgry	48	Węgry	25 ^{c)}	Niemcy	50
Niemcy	18	Niemcy	9	Polska	41

a) Dane dla Polski opracowane zostały przez IGN wg metody stosowanej przez Raport E. K. G.
The figures for Poland were computed by Polish Institute for Economic Research.

b) z wyłączeniem importu UNRRA — excluding UNRRA deliveries.

c) z wyłączeniem reparacji — excluding reparations

stępujące: Turcja — 186 (I kwartał 1946 = 100), Szwecja — 170; Bułgaria — 170; Belgia — 169 i Norwegia — 166. Jedynym państwem wykazującym zmniejszenie volumenu importu, i to zmniejszenie o 43% w III kwartale ubiegłego roku w stosunku do poziomu importu z I kwartału 1946 r., była Polska, dla której dostawy UNRRA stanowiły w 1946 r. blisko 80% wartości całkowitego przywozu. Bardzo nieznaczny wzrost importu w tym samym czasie — około 3% — zanotować należy w odniesieniu do Niemiec.

W odbudowie masy wywozowej przodowała w okresie badanym Francja zwiększając swój wywóz o 57%. Drugie miejsce zajęła Belgia — 51%, trzecie Czechosłowacja — 39%. Najmniejszy wzrost wywozu na przestrzeni 21 miesięcy 1946/47 wykazują stagnacyjne Niemcy — 6% oraz Irlandia i Turcja po 8%. Zwiększenie masy wywozowej w Polsce osiągnęło w tym samym czasie 26%.

Stosunek mas importowanych i eksportowanych przez poszczególne państwa podaje tablica 11.

Charakterystyczne to zestawienie obrazujące tendencje zmniejszenia się rozmiarów europejskiego importu i eksportu przy jednoczesnej zmianie przedwojennej proporcji wielkości handlu zagranicznego na głowę w poszczególnych krajach europejskich. Najbardziej „handlowym” krajem w okresie badanym staje się Belgia, odbierając przedwojenny prym pod tym względem Danii, którą wyprzedza obecnie również Norwegia, a dorównuje Szwecja. Ze wszystkich wymienionych państw europejskich

jedna Finlandia wyróżnia się większym eksportem w stosunku do importu. Największy wzrost importu na głowę w porównaniu ze stanem z 1938 r. zanotować można w Polsce — przeszło 100%, poza tym import wzrósł w następujących państwach: w Belgii, w Czechosłowacji, we Francji, we Włoszech, w Norwegii i w Szwecji. Jedynym krajem, w którym eksport na głowę utrzymał się na niezmiennym poziomie w porównaniu z 1938 r., była W. Brytania. Najsilniejszy spadek wartości obrotów handlowych na głowę nastąpił w Niemczech Zach., które łącznie z Bułgarią wykazują niższe liczby handlu zagranicznego niż w Polsce.

Niezależnie od dotychczasowych pokrótce omówionych zmian ilościowych, relatywnych i absolutnych, jakie miały miejsce w okresie powojennym w handlu zagranicznym Europy, zauważyć można również poważne różnice w kierunkach i kanałach, jakimi ten handel przepływał w okresie badanym. Analizując rozmiary wymiany zagranicznej między państwami Europy kontynentalnej zanotować należy w pierwszym rzędzie gwałtowny spadek obrotów Niemiec z innymi państwami Europy i odwrotnie. W 1938 r. Europa kontynentalna nie licząc ZSRR importowała z Trzeciej Rzeszy 16,2% całkowitego swego importu; w latach 1946 i 1947 udział ten spadł odpowiednio do 2,9% i 2,5%. W odniesieniu do poszczególnych grup państw europejskich powyższy proces jest jeszcze daleko ostrzejszy, i tak 4 państwa skandynawskie importowały przed wojną z Niemiec 24% wartości swego ogólnego przywozu, w okresie badanym zaś jedynie 3,3% i 2,6%. Dla

Tabl. 11. IMPORT I EKSPORT NA GŁOWĘ W DOLARACH Z 1938 R. W 1938 I W 1946/47.
IMPORTS AND EXPORTS PER HEAD IN 1938 DOLLARS IN 1938 AND IN 1946/47.

	Import		Eksport		% imp. na głow. wart. prod. na głowę Imp. ratio to total output both per head		% eksp. na głow. wart. prod. na głowę Exp. ratio to total output both per head	
	Imports		Exports					
	1938	1946/47	1938	1946/47	1938	1946/47	1938	1946/47
Belgia	91	113	86	53	49	65	46	30
Bułgaria	10	6	11	4	18	13	20	9
Czechosłowacja	21	23	26	14	17	17	21	11
Dania	97	79	89	54	40	37	37	25
Finlandia	50	21	49	31	25	14	25	21
Francja	32	38	21	15	20	27	13	11
Niemcy Zachodnie	34	8	37	3	17	12	18	4
Irlandia	69	63	40	27	56	48	33	21
Włochy	13	14	12	7	14	24	13	12
Holandia	89	55	66	23	49	41	37	17
Norwegia	101	106	66	45	59	64	39	27
Polska	7	15	6	4	11	24	9	6
Szwecja	83	85	74	45	29	31	26	16
W. Brytania	88	60	48	48	45	29	24	23
Ogółem kraje wyszczególnione								
Total of above countries								
z Niemcami — includ. Germany	42	35	32	20	28	29	21	17
bez Niemiec — exclud. Germany	44	40	31	24	31	30	22	18

Uwaga: powyższe zestawienie uwzględnia zmiany ludnościowe w okresie porównawczym.

Note: The above data are adjusted to population changes in periods analyzed.

a) Lipiec 1946 — czerwiec 1947.

a) July 1946 — June 1947.

krajów śródziemnomorskich¹⁾ spadek udziału importu niemieckiego wynosił z 26,4% dla 1938 roku na 0,2 i 0,4%; dla Europy Środkowej i Wschodniej²⁾ odpowiednio z 30,4% na 3,2% i 2,6%. Aczkolwiek znaczenie eksportu Europy kontynentalnej do Niemiec przed wojną było nieco mniejsze w porównaniu z jej importem z Niemiec³⁾, tym niemniej i w tym wypadku zmiany zaszele po wojnie są bardzo znaczne, przede wszystkim w odniesieniu do państw Wschodniej i Środkowej Europy, dla których udział eksportu do Niemiec spada z 23% w 1938 r. do 5% w 1946 r. i do 2% w 1947 r. i krajów śródziemnomorskich, gdzie odpowiedni spadek wyniósł z 23,4% na 0,2% w 1947 r. W tym to roku eksport całej Europy (z wyłączeniem ZSRR) do Niemiec stanowił jedynie 1,7% ogólnoeuropejskiej masy wywozowej. Tak poważne załamanie się handlu zagranicznego Niemiec spowodowało znaczne przesunięcia w kierunkach zagranicznej wymiany państw europejskich, przesunięcia te jednak, jak to wynika ze szczegółowych danych Raportu Gospodarczej Komisji Europejskiej, nie wskazują bynajmniej

na relatywny wzrost udziału obrotów wewnętrzno-europejskich. Wyłączając Wielką Brytanię, Niemcy i ZSRR, import pochodzenia europejskiego wynosił w 1938 r. dla całej Europy kontynentalnej 29,2% wartości ogólnego importu, co odpowiadało 4.176 mil. ówczesnych dolarów, w 1946 r. natomiast import ten — mimo poważnej zwyczajki cen — spada do 3.432 mil. dolarów bieżących, osiągając 23%-owy udział ogólnego importu. W 1947 r. sytuacja w dziedzinie wewnętrzno-europejskiego handlu zagranicznego poprawia się, wartość jego wzrasta do 5.593 mil. dolarów bieżących⁴⁾, a udział — do 26,5% całkowitego przywozu.

Do najważniejszych zmian geograficznych w wewnętrznym handlu europejskim (nie biorąc pod uwagę Niemiec) można zaliczyć następujące:

- (I) Zmniejszenie się udziału obrotów między krajami Wschodniej i Środkowej Europy, silniejsze jeżeli chodzi o łączny import⁵⁾ tych państw niż eksport.
- (II) Wzrost udziału obrotów między Skandynawią a Europą Środkową i Wschodnią (bez ZSRR) w ogólnych obrotach tych obszarów.

¹⁾ Włochy, Grecja, Hiszpania, Portugalia, Albania, Turcja.

²⁾ Polska, Czechosłowacja, Austria, Rumunia, Węgry, Jugosławia, Bułgaria.

³⁾ Europa kontynentalna bez ZSRR eksportowała w 1938 r. do Niemiec 12,2% wartości swego całkowitego eksportu.

⁴⁾ Rozniarami obroty te pozostają o wiele mniejsze w porównaniu do przedwojennych.

⁵⁾ W latach 1946—1947 znacznie większy niż przed wojną odsetek importu tej części Europy pochodził z zewnątrz tego obszaru.

- (III) Zwiększenie udziału eksportu Europy Środkowej i Wschodniej do przemysłowych państw Europy Zachodniej¹⁾.
- (IV) Spadek udziału wymiany między Europą Środkową i Wschodnią a państwami Europy niekontynentalnej: W. Brytanią, Irlandią i Islandią, w ogólnych rozmiarach obrotów między tymi obszarami.
- (V) Zmniejszenie się udziału handlu zagranicznego między wyżej wymienionymi krajami Europy niekontynentalnej, a uprzemysłowionymi państwami zachodnio-europejskimi.
- (VI) Relatywny spadek eksportu państw skandynawskich i wzrost eksportu państw obszaru śródziemnomorskiego do W. Brytanii.

Brak danych dotyczących importu państw europejskich z ZSRR uniemożliwia zanalizowanie zmian pozycji Rosji Sowieckiej w dziedzinie europejskiego handlu zagranicznego. Z danych fragmentarycznych w odniesieniu do eksportu do Związku Radzieckiego można wywnioskować, iż ZSRR stał się bardzo poważnym rynkiem przede wszystkim dla Europy Środkowej i Wschodniej oraz dla państw skandynawskich. Na ogólny, aczkolwiek nie w pełni statystycznie uchwyczony, eksport Europy Środkowej i Wschodniej, wynoszący w latach 1946—1947 odpowiednio 585 mil. dolarów i 971 mil. dolarów, 34,5% i 14,9% wartości stanowił wywóz do Rosji Sowieckiej, podczas gdy w 1938 roku udział ten nie przekraczał 1,5%.

Zupełnie wyjątkowe stanowisko w handlu europejskim zajęły po wojnie Stany Zjednoczone. O ile w 1938 r. import całej Europy (z wyłączeniem ZSRR) pochodzenia z USA wynosił 10,4% ogólnej wartości przywozu, o tyle w okresie badanym udział St. Zjednoczonych w przywozie ogólnoeuropejskim wzrasta do 27%, podczas gdy znaczenie USA jako rynku eksportowego dla Europy pozostaje prawie niezmienione. Powyższy wzrost udziału importu pochodzenia amerykańskiego jest jeszcze bardziej jaskrawy w odniesieniu do niektórych grup państw. Państwa obszaru morza Śródziemnego są tego najlepszym przykładem. W porównaniu do 10% w 1938 r., w 1946 — 44,5% i w 1947 — 41,0% całego importu tej części Europy pochodzi ze Stanów Zjednoczonych. Podobnie przedstawia się wzrost udziału tego importu w Europie Środkowej i Wschodniej — z 6,1% w 1938 na 45,2% w 1946 r. W roku ubiegłym jednak następuje silny spadek (o 52%) wartości eksportu amerykańskiego do Europy Środkowej i Wschodniej, a udział importu pochodzenia USA obniża się do 17,3% ogólnego przywozu tej części Europy.

Najważniejszym powojennym obszarem ekspansji amerykańskiego eksportu w Europie są uprzemysłowione kraje zachodnio-europejskie takie, jak Francja, Holandia, Belgia, Luxem-

burg i Szwajcaria. Do tych to państw Stany Zjednoczone kierowały w okresie badanym przeszło 13% całkowitego swego eksportu, podczas gdy przed wojną jedynie 10%. Drugim ważnym obszarem zbytu produktów Stanów Zjednoczonych, aczkolwiek o mniejszym znaczeniu niż przed wojną — jest W. Brytania i Irlandia, o łącznej konsumpcji prawie 9% ogólnego eksportu Stanów, wobec 17,7% w 1938 r. Ogółem Stany Zjednoczone umieściły w Europie łącznie z ZSRR w 1946 i 1947 r. odpowiednio: 44,4% i 38,9% całkowitego swego eksportu²⁾.

Na podstawie poprzednich uwag dotyczących kształtowania się produkcji przemysłowej i rolniczej Europy w okresie badanym, można już w pewnym stopniu przepowiedzieć zmiany, jakie mogły zajść w strukturze i w składzie europejskiego handlu powojennego. Tablica 12 daje bardziej szczegółowy obraz pod tym względem.

Niższy od przedwojennego poziom produkcji zbożowej zmusza Europę do większego przywozu zbóż chlebowych i maki. Z drugiej jednak strony trudności walutowe i ogólnoswiatowy spadek w dziedzinie produkcji niektórych zbóż, jak np. ryżu, oraz takich produktów spożywczych i pasz jak: nasiona oleiste i orzechy, jak również oszczędnościowa polityka rządów wielu krajów europejskich, sprawiają, iż saldo obrotów europejskich w dziedzinie artykułów żywnościowych i surowców do produkcji żywności jest nieco niższe, niż w 1947 r. w porównaniu do stanu z 1935 r.

W przeciwieństwie do często wyrażanego poglądu, że przesunięcia na odcinku europejskiego importu w kierunku wykorzystywania rynku Stanów Zjednoczonych spowodowane są brakami i niemożnością uzyskania odpowiedniej masy importowej na innych rynkach zamorskich, liczby tablicy 12 wskazują, iż za wyjątkiem pozycji zbóż i maki, pogląd powyższy jest w rzeczywistości nieuzasadniony.

Agregat powojennego importu europejskiego zawiera między innymi takie pozycje o charakterze przejściowym, jak pozycje importu nabiału oraz węgla amerykańskiego, które w normalnych latach przedwojennych znajdowały się per saldo po stronie eksportu europejskiego. Przejściowym zjawiskiem jest również tak silne uzależnienie Europy od produkcji amerykańskich przemysłów inwestycyjnych, wyrażające się w wysokim relatywnie i absolutnie przywozie dóbr inwestycyjnych ze Stanów Zjednoczonych.

Z wielu względów pocieszaającym zjawiskiem jest fakt, iż spadek eksportu europejskiego zastąpił się w mniejszym stopniu w dziedzinie gotowych artykułów przemysłowych, tzn. w dziedzinie, która była od dawna decydującą składową eksportu europejskiego. Całkowity eksport dóbr inwestycyjnych³⁾ mimo bardzo po-

²⁾ W latach tych 31,4% i 33,6% importu ogólnoswiatowego zaspakajali Stany Zjednoczone.

³⁾ W tym wypadku maszyn, środków transportowych i wyrobów z żelaza i stali.

¹⁾ Francja, Belgia, Holandia, Luksemburg i Szwajcaria.

Tabl. 12. STRUKTURA PRZED. I POWOJENNEGO HANDLU ZAGRANICZNEGO EUROPY W MIL. \$
PRZEDWOJENNEJ SIŁY NABYWCZEJ.

EUROPE'S PRE-WAR AND POST-WAR TRADE IN CERTAIN PRODUCTS IN MN. \$ AT PRE-WAR
PURCHASING POWER.

	Import C. I. F. imports C. I. F.					Eksport F. O. B. exports F. O. B.				
	Z poza Europy i ZSRR from non - European countries and USSR			Intra Europ. wyt. ZSRR Intra- Europ. excl. USSR	Ogółem total	Do reszty świata i ZSRR to non - European countr. and USSR			Intra- Europ. wyt. ZSRR Intra- Europ. excl. USSR	Ogółem total
	USA	inne other	łącn. total	USA		inne other	łącn. total			
Zboża chleb i mąka — bread grains and flour.	— 280	290 240	290 520	75 15	365 535	5 —	30 —	35 —	70 15	105 15
inne zboża — other (coarse) grains.	5 90	240 90	245 180	80 10	325 190	10 —	— —	10 —	75 10	85 10
mięso i bydło — meat and cattle.	20 30	270 250	290 280	135 35	425 315	5 —	5 5	10 5	125 35	135 40
Inna żywność — other foods.	135 155	1025 705	935 860	425 115	1360 975	10 5	130 55	140 60	495 115	635 175
Ogółem żywność — total foods and foodstuffs.	160 555	1825 1285	1985 1840	715 175	2700 2015	30 5	165 60	195 65	665 175	860 240
węgiel i koks — coal and coke.	— 200	10 —	10 200	470 180	480 380	— —	55 35	55 35	360 140	415 175
nafta i jej pochodne — petroleum and products thereof	80 80	240 415	320 495	80 25	400 520	— —	10 25	10 25	75 25	86 50
drewno — timber.	25 30	130 90	155 120	255 150	410 270	5 —	10 5	15 5	230 135	245 140
bawełna — cotton.	290 150	280 230	570 380	35 5	605 385	— —	5 —	5 —	35 5	40 5
włna — wool.	— 10	380 385	380 395	55 30	435 425	5 —	5 —	10 —	55 30	65 30
miedź — copper.	40 25	95 115	135 140	40 25	175 165	5 —	5 5	10 5	35 25	45 30
żelazo i stal—iron&steel.	15 80	5 5	20 85	270 135	290 220	5 —	240 90	245 95	250 115	495 205
Wymienione surowce i półfabrykaty — Total of raw materials and semi-manufactures specified.	450 595	1140 1240	1590 1815	1205 550	2795 2365	20 —	330 160	350 160	1040 475	1390 635
Wyroby włókiennicze i odzież — Textiles and clothing.	20 110	45 60	65 170	700 280	765 450	95 35	750 500	845 535	670 260	1515 795
Chemia i nawozy sztuczne — Chemicals and fertilizers.	50 130	75 80	125 210	385 210	510 420	55 15	285 20	340 215	365 20	705 415
Wyroby ze stali i z żela- za — Iron & steel ma- nufactures.	10 25	20 30	30 55	310 130	340 185	15 5	300 110	315 145	290 120	605 265
Maszyny — machinery.	130 235	10 15	140 250	420 280	560 530	15 5	380 380	395 385	390 260	785 645
Środki transportowe — transportation means.	130 430	— —	130 430	260 250	390 680	15 5	270 310	275 315	250 230	525 545
Łącznie wymienione art. gotowe — Total of ma- nufactured goods spe- cified.	340 930	150 185	490 1115	2075 1150	2565 2265	185 65	1985 1530	2170 1595	1965 1070	4135 2665
Ogółem — total.	950 2060	3115 2710	4065 4770	3095 1875	8060 6645	235 70	2480 1750	2715 1820	3670 1720	6385 3540

UWAGA: Większe cyfry oznaczają 1947 r., mniejsze lata 1935—37.

NOTE: pre-war trade 1935—37 shown in ordinary type; 1947 trade in heavy type.

ważnych wewnętrznych potrzeb przemysłowych państw europejskich oraz załamania się eksportu niemieckiego osiągnął w 1947 r. 76% poziomu z 1937 r., dając w pozycji środków transportowych wyższe liczby niż przed wojną. Jeżeli się ponadto wyeliminuje z obliczeń Niemcy tak w 1937 r., jak i w 1947 r., to eksport europejski w dziedzinie gotowych artykułów przemysłowych, uwzględnionych w tabl. 12, osiągnął w całości poziom przedwojenny. Proces powyższy przyczynia się — jak twierdzi omawiany w niniejszym artykule Raport — do optymistyczniejszego przewidywania przyszłej sytuacji gospodarczej Europy, w szczególności w odniesieniu do najważniejszego powojennego problemu europejskiego, problemu równowagi bilansu płatniczego.

Bilans płatniczy.

Trudno nie zgodzić się z poglądem, że przyszłość gospodarcza nie tylko Europy, lecz całego świata zależy w dużej mierze od stopnia przystosowania się Europy do nowych warunków, w jakich znalazła się ona po Drugiej Wojnie Światowej, warunków tak odmiennych od tych, jakie panowały po 1918 r. Na zmianę pozycji Europy, jaką zajmowała ona w latach przedwojennych, wpłynęły okoliczności, których liczbowa ilustracją jest tabl. 13.

Z powyższego zestawienia wynika niedwuznacznie, iż pogorszenie się sytuacji gospodar-

czej Europy, pogorszenie o wyraźnych symptomach trwałości, polega przede wszystkim na gwałtownym spadku tzw. wpływów „niewidocznych”, na które składały się takie pozycje jak dochód z zagranicznych inwestycji, wpływy netto z pożyczek udzielanych przez Europę, wpływy z usług transportowych, turystyki, prawa wyświetlania filmów europejskich itp. Struktura gospodarcza Europy była przystosowana do powyżej wymienionych wpływów, które w latach przedwojennych równoważyły z powodzeniem tradycyjnie jej ujemny bilans handlowy. Sam tylko dochód z inwestycji zamorskich w wysokości \$ 1.400 mil. stanowił poważną przeciwwagę nadwyżek importowych. Likwidacja części tych aktywów w okresie wojennym i powojennym oraz znacznie zmniejszona siła dochodowa pozostałych, ograniczyły normalną pozycję wpływów z inwestycji do 1/3 poziomu przedwojennego, a realnie do 1/5¹⁾. Wpływy z usług, wykonywanych przez państwa europejskie, np. z frachtów morskich, stały się w okresie badanym wydatkami. Przyczyn tego stanu rzeczy należy szukać w zniszczeniu tonażu europejskiego wobec większych ilościowo zamorskich transportów artykułów masowych; w skurczeniu się turystyki, oraz w powiększonych wydatkach natury wojskowej państw, utrzymujących armie okupacyjne poza obszarem Europy. Łącznie więc zmiany pozycji „niewidocznych wpły-

Tabl. 13. BILANS PŁATNICZY EUROPY Z RESZTĄ ŚWIATA W MILIARDACH DOL. BIEŻĄCYCH.
EUROPE'S BALANCE OF PAYMENTS-WITH THE REST OF THE WORLD IN THOUSAND MILLIONS
OF CURRENT DOLLARS.

	1 9 3 8			1 9 4 6			1 9 4 7		
	U S A	Inne poza europ. other non Europe	ogółem total	U S A	Inne poza europ. other non Europe*	ogółem total	U S A	Inne poza europ. other non Europe	ogółem total
Import Europy Europe's imports f. o. b.	1,3	4,5	5,8	4,4	5,0	9,4	5,9	7,1	13,0
Eksport Europy. Europe's exports f. o. b.	0,6	3,1	3,7	0,9	3,4	4,3	0,9	5,2	6,1
Bilans handlowy — balance on trade account.	— 0,7	— 1,40	— 2,1	— 3,5	— 1,6	— 5,1	— 5,0	— 1,9	— 6,9
Dochód z inwestycji netto. Income from investments (net).	+ 0,1	+ 1,3	+ 1,4	+ 0,1	+ 0,4	+ 0,5	+ 0,1	+ 0,3	+ 0,4
Inne bież. tranzakcje: transport morski, turystyka, wyd. wojskowe, itp., netto. Other current transactions: shipping, travel, military expenditures etc., (net).	+ 0,2	+ 0,5	+ 0,7	— 0,8	— 0,4	— 1,2	— 0,5	— 0,5	— 1,0
Bilans płatniczy. Balance of Payments on current account.	— 0,4	+ 0,4	—	— 4,2	— 1,6	— 5,8	— 5,4	— 2,1	— 7,5

UWAGA: Zestawienie powyższe uwzględnia wszystkie dostawy amerykańskie handlowe i pochodzenia reliefowego.

NOTE: Figures include all United States shipments of war surplus stocks and other relief deliveries.

1) Jeśli uwzględni się ogólno-światowy wzrost cen.

wów" wykazują w 1947 r. rozbieżność ze stanem z 1938 r. w wysokości około 2.700 mil. dolarów. Pozostałe 4.800 mil. dolarów deficytu pochodzi ze zmian bilansu handlowego, które z kolei dzielą się na zmiany wolumenu importu i eksportu oraz na zmiany cen, po których dobra były sprzedawane. Handel zamorski Europy mierzony w cenach z 1938 r. daje w latach 1946 i 1947 ujemne saldo w wysokości odpowiednio: 3.030 mil. dol. oraz 3.300 mil. dolarów. Gdyby więc pozycja „wpływów niewidzialnych” z 1938 r. pozostała bez zmiany, to wzrost deficytów w 1947 r. wyniósłby jedynie około 1.200 mil. dolarów w porównaniu do stanu z 1938 r., przy czym spowodowany byłby on spadkiem eksportu zamorskiego w wysokości \$ 800 mil. i wzrostem rzeczywistego importu o \$ 400 mil. (tabl. 9). Fakt załamania się zagranicznego handlu niemieckiego nieznacznie tylko zmienia ogólny obraz w związku z niewielkim saldem wymiany zamorskiej, jakie Niemcy posiadały w 1938 r.)

Pozostała część deficytu handlowego w 1947 r., tzn. różnica między \$ 3.300 mil. z 1938 r., i \$ 6.900 mil. bieżących, jest rezultatem ogólnej, wyższej cen, która odgrywałaby niewielką rolę, gdyby europejski bilans handlowy był zrównoważony, lecz która przy dysproporcjach wyżej wspomnianych posiada dla sytuacji europejskiej poważne znaczenie. Ogólnie biorąc stosunek cen importu do cen eksportu europejskiego przedstawiał się dla Europy w 1947 r. nader korzystnie. Europa, a szczególnie Europa kontynentalna, sprzedawała swoje produkty na ogół znacznie drożej w stosunku do poziomu cen z 1938 r. niż kupowała¹⁾. Miało to jednak z drugiej strony o tyle niekorzystny efekt, że hamowało niezbędny rozwój eksportu europejskiego, dając przewagę eksporterom innych kontynentów. Większe wyrównanie więc poziomów cen zdaje się być na dłuższą metę nieuniknione.

Poniższe dodatkowe zestawienie wyjaśnia wypowiedziany już pogląd, iż sytuacja Europy w odniesieniu do bilansu płatniczego przedstawiała się znacznie korzystnie, po pierwszej, niż po drugiej wojnie światowej.

Z liczb tabl. 13 wynika jasno, iż problem załoczenia równowagi bilansu płatniczego Europy z resztą świata sprowadza się do zagadnienia wyrównania ujemnego salda bilansu ze Stanami Zjednoczonymi, które na przestrzeni dwóch lat badanych osiągnęło poziom \$9,6 mil. czyli bezmała $\frac{3}{4}$ ogólnego deficytu w tym okresie. Na pozycję \$ 9,6 miliardów składa się ujemne saldo bilansu handlowego w wysokości 8,5 miliardów \$, stanowiące główny czynnik załoczenia równowagi bilansu płatniczego powojennej Europy. Powstają pytania, czy istnieją szan-

Tabl. 14

BILANS PŁATNICZY EUROPY PO PIERWSZEJ I PO DRUGIEJ WOJNIE ŚWIATOWEJ W MILIARDACH \$ BIEŻĄCYCH.

EUROPE'S BALANCE OF PAYMENTS WITH NON-EUROPEAN COUNTRIES AFTER FIRST WORLD WAR AND SECOND WORLD WAR IN THOUSAND MILLIONS OF CURRENT DOLLARS.

	1919 i 1920 a)	1946 i 1947 a)
Import Europy f. o. b. Europe's imports	19,7	22,4
Eksport Europy f. o. b. Europe's exports	7,7	10,4
Bilans handlowy — Balance on trade account.	— 12,0	— 12,0
Dochód z inwestycji zamorskich netto — Income from investments net.	+ 1,8	— 0,9
Inne transakcje bieżące — other current transactions net.	+ 2,2	— 2,2
Bilans płatniczy — Balance of payments.	— 8,0	— 13,3

a) Liczby obejmują okres 24 miesięcy.

se, a jeśli tak, to jak duże, zmiany obecnej sytuacji, która doprowadziłaby w rezultacie do pełnego załamania równowagi gospodarczej większej części świata ze wszystkimi jego katastrofalnym; konsekwencjami. Recepta mająca zaradzić powyższemu złu zawierać może jedynie następujące trzy punkty:

- ograniczenie importu ze Stanów Zjednoczonych,
- zwiększenie eksportu do Stanów,
- uzyskanie nadwyżek dolarowych z wymiany handlowej z resztą świata.

Tabl. 15 wskazuje jednak, iż o ile realizacja punktu „b” wykazać może jedynie słabe nadzieje powodzenia ze względu na dużą samowystarczalność Stanów Zjednoczonych, to wykonanie planu „c” w ogóle nie da rezultatów na skutek nadwyżki eksportowej Stanów Zjednoczonych do reszty świata, która w okresie badanym wzrosła z \$ 1,6 miliardów w 1946 r. na \$ 4,5 miliardów w 1947 r. Należy zaznaczyć ponadto, że o ile Europa zaczęła ograniczać swój import ze Stanów, to te ostatnie będą się starały zapewne rozszerzyć swój eksport na inne kontynenty.

Analizując dodatkowo możliwości uzyskania przez Europę innych „niewidocznych” wpływów na pokrycie deficytu ze Stanami Zjednoczonymi, należy stwierdzić, iż dochód netto z inwestycji zamorskich posiada raczej tendencję spadku niż wzrostu. Należy również wziąć pod uwagę, iż w latach pięćdziesiątych rozpocznie się spłata i obsługa pożyczek udzielonych Europie po wojnie przez kontynent ame-

¹⁾ W 1938 r. Niemcy eksportowały do państw zamorskich za \$ 580 mil., a importowały z tego obszaru za \$ 587 mil.

²⁾ Europa kontynentalna miała w tym wypadku marżę + 14%.

Tabl. 15 PRODUKCJA I HANDEL ZAGRANICZNY ST. ZJEDNOCZONYCH W MILIARDACH BIEŻĄCYCH DOLARÓW.

NATIONAL PRODUCT AND FOREIGN TRADE OF U. S. A. IN THOUSAND MILLIONS OF CURRENT DOL.

	Po I-szej Wojnie Świat. 1919 – 1920 a) <i>after I World War</i>	Okres między wojenny 1921 – 1939 a) <i>Interwar period</i>	Po II-giej Wojnie Świat. 1946 – 1947 a) <i>After II World War</i>
Dochód społeczny St. Zjedn. (brutto)	176,3	84,3	431,0
U. S. gross national product.			
Eksport St. Zjedn.	16,1	3,6	25,1
U. S. total exports.			
Eksport w %% dochodu społeczn. ratio of exports to gross national product (per cent).	9,1	4,3	5,8
Import St. Zjednoczonych U. S. total imports.	9,2	2,9	10,5
Import w %% dochodu społecznego ratio of imports to gross national product (per cent).	5,2	3,4	2,4
Nadwyżka eksportowa USA z resztą świata	6,9	0,7	14,6
U. S. export surplus to all countries.			
Nadwyżka eksportowa USA z Europą	7,7	0,8	8,5
U. S. export surplus to Europe.			

a) przeciętne roczne ; average annual rates

rykański. Z drugiej jednak strony trzeba się liczyć z poprawą sytuacji w odniesieniu do pozycji wpływów z turystyki, ze zmniejszeniem wydatków wojskowych związanych z okupowaniem niektórych obszarów zamorskich oraz ze wzrostem dochodu z usług transportowych. Wszystkie te przypuszczalne zmiany nie dadzą jednak per saldo pokrycia deficytu handlowego w wysokości 2.000 mil. dolarów, jakie Europa mogła równoważyć w latach przedwojennych. Ażeby osiągnąć równowagę, państwa europejskie zmuszoneby były przy przedwojennym poziomie handlu zamorskiego liczonemu w cenach z 1938 r. albo zwiększyć swój eksport o 56%, albo zmniejszyć swój import zamorski o 36%; w stosunku zaś do poziomu wymiany z 1947 r. (wyrażonej również w cenach z 1938 r.) tzn. przy deficycie \$, 3.300 mil. zwiększyć eksport o 114%, albo zmniejszyć import o 53%. Z liczb tych wynika jasno, że osiągnięcia takie nie dadzą się przeprowadzić bez fundamentalnych zmian struktury gospodarczej Europy, które nie mogą być przeprowadzone siłą rzeczy w krótkim okresie czasu.

Jak już zaznaczono powyżej punktem ciężkości problemu bilansu płatniczego powojennej Europy jest jej poważna nadwyżka importowa ze Stanów Zjednoczonych, której stopniowe ograniczanie Raport Gospodarczej Komisji Europy widzi nie tyle w rozwoju eksportu do USA, ile w ograniczeniu importu ze Stanów. Pogląd ten wydaje się zupełnie uzasadniony. Przy dzisiejszej sytuacji gospodarczej Stanów Zjednoczonych jedynymi artykułami, które mogą liczyć na rynek amerykański są dobra luk-

susowe tak przemysłowe jak i rolnicze, których masa w związku z ich procesem przetwórczym nie może być po pierwsze zbyt duża, po drugie — z tego samego co powyżej względu — odpowiednio eksportowo zorganizowana¹⁾. Ponadto przy dzisiejszym kształtowaniu się europejskich cen w porównaniu z sytuacją cen innych kontynentów eksport Europy nie może się rozwijać w zadowalającym stopniu. Głównym więc wyjściem z impasu pozostaje ograniczenie importu ze Stanów, i to nie tylko jego poziomu obecnego ale i przedwojennego.

Obecny import Europy można podzielić na 3 kategorie:

a) „normalny”, składający się głównie z artykułów do produkcji żywności, oraz surowców przywożonych w latach przedwojennych;

b) przywóz o charakterze „doraźnej pomocy”, obejmujący dobra, które przemysł i rolnictwo zniszczonego wojną kontynentu nie były zdolne wyprodukować w dostatecznej ilości. W tej kategorii znajdzie się obok węgla, niektórych zbóż, jaj oraz mleka cała grupa wyrobów włókienniczych;

c) import związany z odbudową gospodarczą Europy, składający się z nawozów sztucznych, chemikaliów, środków transportowych i maszyn różnego typu, przywożonych łącznie w podwójnej ilości w porównaniu do stanu przedwojennego.

Na podstawie liczb tabl. 12 można określić, iż import „normalny” (wyłączając z obliczeń

¹⁾ Autor ma tu na myśli wyroby rzemiosła i przemysłu europejskiego.

Niemcy) kształtował się w 1947 r. na poziomie przedwojennym z pewnymi przesunięciami na odcinkach niektórych artykułów¹⁾ oraz, że import pozostałych dwóch typów, a więc o charakterze importu tymczasowego, pochodził prawie w całości ze Stanów Zjednoczonych i przyczynił się w głównej mierze do powiększenia nadwyżki importowej w okresie powojennym.

Należy więc spodziewać się, że z chwilą pełnej odbudowy produkcji europejskiej i wykonania ogólnych planów gospodarczych struktura wymiany zamorskiej upodobni się w pewnym sensie do przedwojennej i, że Europa znacznie przywozić relatywnie więcej ze swoich dawnych źródeł dostaw a mniej ze Stanów Zjednoczonych. Proces taki złagodzi niewątpliwie ostry brak równowagi, jaki wytworzył się w okresie badanym, nie zmieni jednak w większej mierze deficytu przedwojennego w wysokości \$ 2.000 mil. Jak już powyżej wspomniano, wyrównanie tej różnicy mogłoby być osiągnięte przy 36%-owym zmniejszeniu przedwojennej masy importowej z krajów poza europejskich. Przedwojenny zamorski import Europy składał się jednak w 90% z żywności i produktów do jej produkcji oraz dóbr produkcyjnych surowych lub półfabrykatów, których substitucja przez artykuły produkcji europejskiej — zdaniem Raportu — jest albo niemożliwa, albo bardzo ograniczona²⁾, przeciwnie, w związku z przewidywaną rozbudową europejskiego przemysłu ciężkiego i o 55% większym spożyciu paliw płynnych niż w 1938 r., Raport przewiduje powiększenie zamorskiego importu europejskiego³⁾ \$ o 400 mil. w cenach z 1938 r., opierając największe nadzieje przywrócenia równowagi bilansu płatniczego Europy na eksporcie wyrobów ciężkiego przemysłu. Zauważa on jednocześnie, że możliwości zbytu artykułów lekkiego przemysłu będą raczej małe w związku z uprzemysłowianiem się bardziej przemysłowo zacofanych krajów, czego najlepszym dowodem jest widoczne pogorszenie się perspektyw eksportu w dziedzinie tańszych wyrobów włókienniczych. Z drugiej strony równoległe do wspomnianego powyżej procesu uprzemysławiania rynki dla ciężkiego przemysłu europejskiego będą stopniowo się poszerzać.

W związku z powyższym Raport szacuje, iż około 100%-owy wzrost całkowitego eksportu produktów przemysłu ciężkiego w stosunku do poziomu z 1938 r., albo 180%-owy wzrost eksportu zamorskiego w tej dziedzinie będzie mógł pokryć prawdopodobnie ujemne saldo bilansu płatniczego Europy.

¹⁾ Najlepszym tego przykładem będzie pozycja ropy naftowej i produktów z niej.

²⁾ Problem ten nie jest naszym zdaniem trafnie ujęty przez Raport Europejskiej Komisji Gospod. i będzie łącznie z zagadnieniem rozwoju handlu wewnątrzno-europejskiego poruszony w zakończeniu niniejszego artykułu.

³⁾ Z wyłączeniem jednak w większej mierze Stanów Zjednoczonych.

Zakończenie.

Powyższy szacunek Raportu nawet z najbardziej optymistycznym nastawieniem co do chłonności rynku światowego na artykuły przemysłu europejskiego wydaje się zupełnie nerealny. Głównymi eksporterami produktów przemysłu ciężkiego w Europie były tradycyjnie W. Brytania i Niemcy. Okres powojennego procesu odbudowy obszarów zniszczonych i opóźnionych pod względem gospodarczym na skutek Drugiej Wojny Światowej oraz akumulacja środków w krajach neutralnych jest przyczyną prześciowego brytyjskiego boomu eksportowego, przejawiającego się przede wszystkim w odniesieniu do dóbr inwestycyjnych. W przewidywaniach długofalowych tak konkurencja przemysłu amerykańskiego, jak również intensywna rozbudowa przemysłu ciężkiego w wielu krajach Wspólnoty Brytyjskiej nie stwarza bynajmniej dla eksportu brytyjskiego pomyślnych perspektyw. W odniesieniu do wywozu niemieckiego szacowany przez raport jego rozwój jest chyba jeszcze większą pomyłką. Z jednej strony odpada bowiem przedwojenny główny rynek zbytu dla Niemiec, jakim była Środkowa i Południowo-wschodnia Europa, która obecnie zdecydowanie nie chce być wasalem przemysłu niemieckiego, z drugiej — powstaje problem odzyskania na nowo rynków zamorskich, które w okresie wojennym i powojennym znalazły się pod zalewem eksportu amerykańskiego. Tak pierwszy jak i drugi moment wskazuje raczej na trudności w utrzymaniu poziomu eksportu z 1938 r., a nie na jego tak znaczne powiększenie.

Reasumując wszystkie uwagi wypowiedziane w niniejszym artykule nie trudno zauważyć, iż centralnym kluczem do rozwiązania problemu uzdrowienia gospodarczej sytuacji Europy jest wzrost produkcji rolniczej i przemysłowej — przede wszystkim w dziedzinie dóbr inwestycyjnych oraz rozwój wymiany zagranicznej intra-europejskiej. Jedynie równoczesna ewolucja obu tych procesów wyeliminować może uciążliwą zależność państw europejskich od kapitału amerykańskiego. Przytoczone liczby w niniejszym artykule są najlepszym dowodem, że oba procesy zachodzą w rzeczywistości, przy czym pierwszy, mimo pewnego zahamowania na początkach ubiegłego roku, wykazuje na przestrzeni 21 badanych miesięcy postępy większe niż można było się spodziewać pod koniec 1945 r.

Rozwój procesu drugiego, aczkolwiek natrafiający na przeszkody natury może bardziej politycznej niż gospodarczej, obrazują najlepiej liczby tabl. 9, ilustrujące wzrost wymiany międzyeuropejskiej liczonej w cenach z 1938 r. z \$ 3.150 mil. w 1946 r. na \$ 3.900 mil. w 1947 r. Zwiększenie tempa ewolucji obu procesów leży nie tyle w szukaniu pomocy z zewnątrz — aczkolwiek pomoc ta w pewnym stopniu wydaje się nieodzowna — lecz w pełniejszym wykorzystaniu wszystkich cech samowystarczalności

Europy jako całości łącznie ze Związkiem Radzieckim.

Niestety analiza tego istotnego problemu została prawie że pominięta w Raporcie Gospodarczej Komisji Europejskiej. Nie zwrócono tam wcale uwagi na możliwości — i to możliwości bardzo znaczne — powiększenia produk-

cji rolniczej w Środkowej i Wschodniej Europie, gdzie wydajność oraz poziom hodowli były w latach przedwojennych o wiele niższe niż w Europie Zachodniej, kiedy Europa jako całość pokrywała jedynie w $\frac{1}{4}$ swe ogólne zapotrzebowanie na artykuły spożywcze artykułami pochodzenia europejskiego.

ENGLISH SUMMARIES

CONSUMPTION OF SOME COMMODITIES IN POLAND.

1946 — 1947

This short study is confined to an analysis of the consumption of meat, fish, sugar, alcohol, beer, tobacco, yeast and matches in Poland in 1946 and 1947. While the volume of consumption of meat and fish is only a rough, but the best available estimate — the consumption of the other above quoted commodities was computed upon the basis of the official statistics of the total home-market sales.

The calculation of the total consumption estimated directly, commodity by commodity was still out of the question, owing to the considerable lack of adequate statistics. Even in this study the figures of consumption of alcoholic drinks and tobacco were approximate only, due to the incalculable illegal production of alcohol, and to the „invisible” import and unlawful farming of tobacco. The Landau and Kalecki's method of representation was useless too, owing to the unworked problems of the post-war changes in family budgets. It was found, therefore, that the only way to obtain the general picture of the total home consumption in the period analysed as compared with that of pre-war, was the computation of the average and weighted average of the calculated index numbers of consumption of the commodities discussed. With the introduction of pre-war prices (1938) the general index of consumption (the average index of above quoted group of commodities) illustrates the changes of the volume of consumption.

Table 44 shows in summary the different index numbers of consumption of eight commodities analyzed. The lowest index number relates to tobacco, it must be remembered however, that this is probably a subject to a wide margin of under-estimation, due to the unknown quantities of illegal production and „invisible” imports of tobacco. The low index of consumption of meat, caused by war damages in live-stock population, rose remarkably in 1947 as a result of an increase in consumption of pork. The estimates of consumption of sugar exclude the sugar delive-

ries of UNRRA and, therefore, are shown as rather lower than they really were. The strongest rise of consumption relate to alcohol and matches. The consumption of the first in 1946 was even still greater, owing to a large illegal production. Alcohol represents a commodity the consumption of which was influenced by other than „economic” factors; in spite of a rise of its price-multiplier from 84 to 126 in 1947 the index of total sales grew also from 74 to 115 (from 97 to 151 at the basis of Old Territories only). In the case of index number of consumption of alcohol we hardly believe it illustrates the changes of the purchasing power of the consumer. The relatively high consumption of matches — the largest index in this commodity group — can be easily explained by a very low price, the multiplier of which attained in 1947 the level of 38 only.

The present study includes two series of index numbers; one assumes the basis of comparison taking the whole territory of Poland in 1938, the second — the area of Old Territories only. As regards the above, it will be fair to take into account, that the comparison of the post-war consumption with the total home consumption in Poland in 1938 is not a very satisfactory one, since the figures for the whole territory of Poland in 1938 include also the relatively low consumption of the Lost Territories, and because the considerable changes of population. It may be more reasonable, therefore, to use as a base of comparison, the consumption of the Old Territories in 1938. In spite of the substantial differences in areas, the number of population and the pattern of consumption in each case are much more similar.

THE MOBILITY OF LABOUR IN THE POST-WAR PERIOD.

The increase of the mobility of labour i. e. the rise of frequency of entering or leaving a labour place, may be regarded as one of the numerous consequences of war ravages and of post-war migration of population. Owing to these factors the post-war mobility of labour is much greater as compared with that of pre-war, when the economical and social factors played a decisive role in delimitation of this phenomenon.

The Polish Institute for Economic Research has carried out the survey in a much more detailed pattern as never done, covering for the first time the total number of workers employed in nationalised industry, its number of non-manual staff, the total employment of National Government Service including yet the number of persons employed in municipality of Warsaw. Although the records of this survey indicates a considerable increase of mobility of labour in comparison with the pre-war situation on the labour market, the period analyzed shows some features of a downward trend of above mentioned mobility. Independently to the seasonal factors the level of earnings is still the main power to affect the mobility of labour.

The mobility of non-manual workers is lower especially in the municipality, in spite of a rather lower wage-rates. In the Government Departments the mobility of labour was relatively high due to the reorganisation of Civil Service Apparatus. Some details about the mobility of labour may be found in a set of tables enclosed.

EUROPE'S ECONOMIC SITUATION.

Since the recent survey of the Economic Situation and Prospects of Europe issued by the United Nations Economic Commission for Europe is the main source for our present analysis, this short note in English is not a summary

sensu stricto, but gives some broad final conclusions which may be drawn from the survey analyzed.

First and foremost there is a clear fact proved by a full set of figures, that the post-war recovery of Europe, inspite of an unprecedented vacuum and economic stagnation in Germany, worked in 1946 and 1947 much better than it was foreseen on VE Day, and better than after the First World War. Thus the close interdependence of German economy and that of the whole Europe, so vigorously stressed by the survey, found no proof in the past.

The statistical evidence of the industrial progress of European countries ranks Poland in a leading group. The success of Polish worker is fully illustrated in Table 4.

The remedy for the post-war burden of balance of payments, of dollar shortage, and for the slump of post-war trade proposed by the survey seems most impossible to materialize, there being no markets ready to take huge German exports — in particular of heavy manufacture — 180 per cent greater than in 1936.

The solution of Europe's recovery problems depends on the intra-european economic cooperation of all countries including USSR. The utilisation of all existing complementary features of different economic systems should have been more emphasized than it was done in the survey analyzed.

Biblioteka Gł.
WSE w Sopocie

01152

BIBLIOTEKA
Uniwersytecka
Gdańsk

E